

FREDERIC II DE PRÚSSIA

Entre “rei filòsof” i “dèspota il·lustrat”

Andy Warhol, *Frederic el Gran*

Índex

	<u>Pàg.</u>
<u>1.-Introducció:</u>	1
<u>2.-Marc Teòric:</u>	3
2.1. Antecedents històrics de Prússia abans del 1740:	3
<u>-2.1.1. Edat Mitjana, l'Ordre Teutònic i l'expansió al Bàltic:</u>	3
<u>-2.1.2. Conflictes amb Polònia i Lituània:</u>	4
<u>-2.1.3. Guerra dels 30 anys (1618-1648):</u>	4
<u>-2.1.4. Frederic Guillem, el Gran Príncep-Elector:</u>	5
<u>-2.1.5. Frederic III/I:</u>	6
<u>-2.1.6. Frederic Guillem I:</u>	6
2.2. Biografia de Frederic el Gran:	7
<u>-2.2.1. Infància, joventut i fuga:</u>	7
<u>-2.2.2. Rheinsberg:</u>	10
<u>-2.2.3. Ascens al tron i primeres reformes i Guerra de Silèsia:</u>	13
<u>-2.2.4. Segona Guerra de Silèsia:</u>	17
<u>-2.2.5. Els anys de pau entre 1745 i 1756:</u>	19
<u>-2.2.6. La Guerra dels Set Anys:</u>	23
<u>-2.2.7. Vellesa i mort:</u>	25
<u>3.-Marc Pràctic:</u>	29
3.1. Intent d'apropar-nos a la personalitat de Frederic:	29
<u>-3.1.1. Etapa infantesa i joventut(fins 1730):</u>	29
<u>-3.1.2. Etapa intermitja, entre l'alliberament i la coronació:</u>	30
<u>-3.1.3. Primers anys de regnat i primeres guerres:</u>	32
<u>-3.1.4. Guerra dels Set Anys i Vell Fritz:</u>	34
3.2. Influències de Frederic:	37
<u>-3.2.1. Pares, Frederic Guillem i Sophia Dorothea:</u>	37
<u>-3.2.2. Voltaire i altres Il·lustrats:</u>	41
<u>-3.2.3. Lectors i altres:</u>	45
<u>-3.2.4. La seva germana, Guillermina:</u>	47
3.3. Comparació entre els ideals de l'<i>Antimaquiavel</i> i el posterior regnat de Frederic:	49

-1. Funció del monarca:	50
-2. Motivacions del monarca i mètodes:	51
3. Relació entre el monarca i el poble:	51
4. Ampliació de poder:	51
5. Forma de govern:	51
6. Monarca ideal:	52
7. El monarca en temps de guerra:	52
Valoracions:	52
3.4. Comparació entre els principis bàsics de la Il·lustració i la pràctica en el regnat de Frederic:	54
-3.4.1. La Raó:	55
-3.4.2. La Tolerància:	55
-3.4.3. La Llibertat:	56
-3.4.4. L'Humanitat:	56
-3.4.5. L'Educació:	56
-3.4.6. La Divisió de Poders:	57
-3.4.7. L'Igualtat:	58
-3.4.8. El Pacifisme:	59
-3.4.9. L'Economia Lliurecanvista:	59
-3.4.10. La Burocràcia:	59
-3.4.11. Valoracions:	59
<u>4.-Conclusions:</u>	61
<u>5.-Annex:</u>	A part
5.1. Resum de l' <i>Antimaquiavel (1740)</i> :	
5.2. Resum del <i>Testament Polític de 1752</i> :	
5.3. Resum del <i>Testament Polític de 1768</i> :	
5.4. Entrevistes:	
5.5. Mapes, imatges i gràfics complementaris:	
5.6. Informació extra: L'educació del Príncep:	
5.7. Bibliografia:	
5.8. Documental:	

1.-Introducció:

Frederic el Gran va ser un dels monarques europeus més importants del segle XVIII. Va expandir i reformar Prússia fins que es va guanyar un lloc entre les grans potències del moment, transformant el títol dinàstic de “Rei a Prússia” a “Rei de Prússia”. Tampoc s’ha d’oblidar el seu paper com a reformador, artista, intel·lectual i mecenes, convidant molts dels pensadors il·lustrats del moment a la seva cort.

Malgrat tot això, aquí a Catalunya i Espanya se’n sap ben poc. No hi ha historiadors que s’hi hagin dedicat gaire i en els llibres d’història d’ESO i Batxillerat només se li concedeix una pàgina, que ha de compartir amb tots els altres “dèspotes il·lustrats”, i una cita al marge, en la que surt el cèlebre “lema” del “Despotisme Il·lustrat”: *“Tot per al poble, sense el poble”*.

El tema d’aquest treball girarà, com ja indica el seu títol, al voltant de Frederic II, “el Gran”, de Prússia i l’anomenat “Despotisme Il·lustrat”. Primerament definiré breument alguns conceptes molt utilitzats al treball, la comprensió dels quals és essencial.

La Il·lustració va ser un corrent filosòfic i intel·lectual del s. XVIII, de caràcter racional, que va sorgir en resposta a la crisi de l’**Antic Règim**, el sistema polític, basat en la Monarquia, l’Església, el Feudalisme i l’Exèrcit, que predominava a Europa des de l’Edat Mitjana (sobretot des del s. XV). En aquesta època podríem distingir tres variants de monarca:

-El **monarca absolut**, que no compartia el seu poder

-El **rei il·lustrat**, un dirigent que aplica plenament la Il·lustració al seu regnat.

-El **dèspota il·lustrat**, aquell intermig, que aplica només alguns ideals de la Il·lustració (només aquells que li convenen, depenent del moment).

Tenint en compte aquests factors, la hipòtesi del meu treball serà: ***“Es pot classificar Frederic el Gran veritablement com un dèspota il·lustrat, o es mereix ser anomenat diferentment?”***

Al Marc Teòric, explico els antecedents històrics de Prússia abans del 1740, i a més he sintetitzat una biografia de Frederic.

Per esbrinar la resposta a la meua hipòtesi, el meu Marc Pràctic es divideix en:

-Un intent d’aproximació a un anàlisi de la personalitat de Frederic i de les seves influències.

-Una comparació entre els seus ideals juvenils de tendència il·lustrada, que planteja al seu llibre *Antimaquiavel* (publicat el 1740 per Voltaire), i el seu posterior regnat.

-Una comparació entre els ideals bàsics de la Il·lustració i el regnat de Frederic, mencionant també el que van fer altres monarques de l’època¹.

¹ Consultar una taula resum d’aquesta petita comparació entre monarques en l’apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l’Annex.

Sintetitzant a grans trets, en aquest treball investigaré, i parlaré sobre els ideals d'aquest monarca i el reflexe d'aquests en el seu regnat, sobretot basant-me en tres dels seus escrits polítics més importants: l'*Antimaquiavel*(1740) escrit durant la seva joventut, i els *Testaments Polítics de 1752 i 1768*, redactats en ple regnat. D'altra banda, també analitzaré la seva personalitat i influències.

Són diversos els motius que m'han fet escollir aquest tema. L'he triat principalment pensant en els meus plans de futur, tal i com ho fan tots els alumnes amb el seu Treball de Recerca: tinc previst, en un futur, estudiar Història i dedicar-m'hi professionalment.

Donada a més la meva condició de mestissatge alemany-català, i el meu interès per a la història del nord d'Europa (que considero que es tracta només superficialment en el temari d'Història espanyol-català), semblava clar que el tema del meu treball tindria a veure amb l'història alemanya. Al cap i a la fi, el Treball de Recerca que s'ha de fer entre primer i segon de Batxillerat té com a un dels seus objectius que l'alumne faci una recerca sobre un tema poc investigat i/o original. Com que Frederic el Gran és bastant desconegut aquí, em va semblar un punt a favor per a la selecció del tema de treball.

Vaig topat per primer cop amb Frederic el Gran mirant un documental sobre ell, (inclòs també en la bibliografia del treball), titulat "*Die Deutschen: Friedrich und die Kaiserin*"(*Els Alemanys: Frederic i l'Emperadriu*) que formava part d'una sèrie de la televisió alemanya. Va ser aquí on va néixer la meua curiositat per al personatge, ja que es tractava d'un rei diferent, polifacètic i inusual. En el meu següent viatge a Alemanya em vaig comprar un llibre sobre ell, i vaig visitar els seus palaus a Potsdam, Charlottenburg i Rheinsberg, tots relativament a prop de Berlín.

Gràcies al meu bilingüisme, he pogut accedir a fonts de molt alta qualitat, de diversa tipologia:

-> Fonts secundàries bibliogràfiques, escrites en llengua alemanya, ja que com he comentat, aquí Frederic és bastant desconegut.

-> Fonts primàries bibliogràfiques i físiques: els textos de Frederic que he comentat anteriorment, i també la visita als palaus de Frederic i a un proseminari de la Universitat de Freiburg sobre el tema.

-> Altres fonts digitals, enllaços d'internet, documentals, etc...

També entrevistes amb els següents experts:

-La Dra. Isabelle Deflers: docent d'Història Moderna de la Universitat Albert Ludwig de Freiburg, especialitzada en Il·lustració francesa.

-El Dr. Jürgen Luh: director de l'SPSG (Fundació de Jardins i Palaus Prussians) i organitzador de l'Exposició *Friederisiko* i dels Col·loquis *Friedrich300* en l'ocasió del tricentenari del naixement de Frederic (2012).

-El Dr. Lluís Roura: docent d'Història Moderna de la Universitat Autònoma de Barcelona, especialitzat en Il·lustració espanyola.

Malauradament, malgrat intentar-ho, no he pogut establir un contacte amb la Dra. Brunhilde Wehinger, docent de la Universitat de Potsdam, especialitzada en Literatura

Comparativa, i directora del Projecte d'Edicions de les obres de Frederic de la mateixa universitat.

Finalment, en l'annex d'aquest treball, i per tal de facilitar-ne la comprensió, he intentat resumir tot el treball en format audiovisual, mitjançant un petit documental. En l'annex també hi ha uns resums de les tres obres de Frederic que he utilitzat per a comparar, la transcripció de les entrevistes, i alguns mapes, imatges i gràfics que complementen diversos punts del treball.

2.-Marc Teòric:

2.1. Antecedents històrics de Prússia abans de 1740:

El Regne de Prússia que Frederic II es va trobar quan va ascendre al tron es basava en tres elements: el Marcgraviat de Brandenburg, el Ducat de Prússia i la dinastia dels Hohenzollern, que els unificava.

Al llarg de la història el territori de Prússia va canviar molts cops de governants, i també ho van fer les seves fronteres. L'estabilitat i expansió regular realment no van existir fins que els Hohenzollern van arribar al poder.

-2.1.1. Edat Mitjana, l'Ordre Teutònic i l'expansió al Bàltic:

El 1225 el Duc de Polònia, Conrad I de Masòvia, va demanar ajuda a l'Ordre Teutònic² per a subjugar els prussians (en llatí "*Pruteni*"), una tribu eslava i pagana del mar bàltic. Seria aquest poble el que donaria el nom a la regió de Prússia (en llatí "*Borussia*").

A canvi de la seva ajuda militar en el que s'anomenarien les "Creuades Bàltiques", Conrad va prometre als cavallers teutònics les terres de Kulmerland, i posteriorment va estar disposat a cedir més terres. Un any més tard, l'Emperador del Sacre Imperi Romano-Germànic³, Frederic II dels Hohenstaufen, va confirmar en la *Bula d'Or de Rimini* la possessió de les terres del Kulmerland per part de l'Ordre Teutònic, a més de totes aquelles terres de Prússia que havia conquerit. El 1234, el Papa Gregori IX va confirmar-ho novament amb la *Bula de Reiti*, en la que decretava que l'Ordre Teutònic només estava subjugada a l'Església, i que podia fer lliure ús de les terres adquirides.

Així es va acabar formant l'Estat Monàstic dels Cavallers Teutònics que en el seu moment de màxima expansió, cap al 1402, constava de més d'un milió d'habitants, ocupava aproximadament 170 000 km², i englobava la "Prússia Antiga" (les posteriors províncies de Prússia de Occidental i Oriental), Estònia, Letònia i Livònia (sota el control d'una sub branca de l'Ordre Teutònic).

Els teutònics van cristianitzar la població autòctona a la força, i van repoblar algunes zones amb colons alemanys. Les ciutats Dànzig, Königsberg, Thorn i Kulm es convertirien en importants ciutats comercials que exportarien sobretot fusta, cereals i àmbar per tot el Mar Bàltic. A partir de 1309 els Grans Mestres de l'Ordre van traslladar la seva seu i capital de l'Estat a la fortalesa de Marienburg.

² Ordre militar i religiosa, establerta al nord d'Alemanya i al Bàltic.

³ Veure el mapa 18. del Sacre Imperi a l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

-2.1.2. Conflictes amb Polònia i Lituània:

Tot i que aquest Estat Teutònic va arribar a tenir molt poder, i va mantenir sempre bones relacions amb el Sacre Imperi, aviat va entrar en conflicte amb els seus veïns, Polònia i Lituània, que no reconeixien la seva legitimitat. Després de diverses campanyes militars, el 1410 l'Ordre va perdre la batalla de Tannenberg contra els aliats Polònia i Lituània, i en conseqüència, el 1466, en la Segona Pau de Thorn, l'Estat va ser dividit en dos. Els territoris de l'Oest es convertirien en la "Prússia Reial" i s'adjuntarien a Polònia. Els territoris restants seguien en mans de l'Ordre, però esdevindrien un feu de Polònia. Marienburg va quedar a la "Prússia Reial", i per això la seu dels teutònics va ser traslladada a Königsberg. L'Emperador del Sacre Imperi i el Papa de Roma no van reconèixer la Pau de Thorn i per aquesta raó els teutònics van continuar tenint representació al "*Reichstag*"⁴.

L'últim Gran Mestre de l'Ordre va ser elegit el 1510. Seria Albert de Brandenburg-Ansbach, que pertanyia a la branca de Francònia dels Hohenzollern. Després de fracassar en l'intent de recuperar les terres perdudes, va decidir transformar l'Estat Teutònic restant en un ducat subjugat al rei polonès, que s'heretava dintre de la família Hohenzollern. Albert a més es va unir a la Reforma de l'Església de Martin Luther, i amb això el nou Ducat de Prússia esdevingué protestant.

D'altra banda, el posterior Regne i Estat de Prússia estava format també pel Marcgraviat de Brandenburg. Aquest va passar per molts conflictes de successió, fins que va anar a parar en mans dels Luxemburg, i d'aquests, a les dels Hohenzollern.

El 1411 l'Emperador del Sacre Imperi Segismund de Luxemburg va encarregar l'administració del Marcgraviat al seu cunyat, el Burgrave de Nürnbreg Frederic IV, de la família suàbia dels Hohenzollern. En senyal d'agraïment al seu cunyat, que li havia ajudat a guanyar-se el favor dels prínceps-electors per tal de ser votat Emperador del Sacre Imperi, Segismund també li va atorgar el títol de príncep-electoral que anava lligat al Marcgraviat. Frederic IV de Nürnbreg va passar a ser Frederic I Príncep-Electoral de Brandenburg, Marcgrave de Brandenburg-Ansbach i de Brandenburg-Kulmbach. Es converteix així en el fundador de la branca de Brandenburg dels Hohenzollern.

-2.1.3. Guerra dels 30 anys (1618-1648):

El 1618, l'any en el que s'iniciaria la Guerra dels Trenta Anys, mor també el Duc Albert Frederic de Prússia (descendent de l'últim Gran Mestre Teutònic) sense fills mascles. El ducat és heretat pel seu gendre, el Príncep-Electoral Joan Segismund de Brandenburg. Ambdós territoris queden units en Brandenburg-Prússia fins a la seva dissolució(1945), però Brandenburg seguiria formant part del Sacre Imperi, mentre Prússia seguiria sent un feu de Polònia.

El 1618 esclata la Guerra dels Trenta Anys a causa de la Defenestració de Praga⁵. Al llarg del transcurs de la guerra, el Marcgraviat de Brandenburg va patir diverses invasions militars, causant nombrosos danys materials. Durant els primers anys de guerra,

⁴ L'assamblea del Sacre Imperi.

⁵ A causa de la prohibició del protestantisme a Àustria, els aristòcrates de Bohèmia van assaltar la Cancilleria de Praga i van tirar per la finestra els representants de l'emperador austríac. La Guerra dels Trenta Anys seria un conflicte sobretot religiós entre els Estats Protestants del Nord i la Lliga Catòlica, liderada per Àustria.

Brandenburg-Prússia es va mantenir al marge del conflicte. Malgrat això, al 1623 comença la Guerra entre Dinamarca i la Baixa Saxònia, en la que el Marcgraviat seria arrasat per primer cop en aquest conflicte. El 1626 després de vèncer als danesos prop de Dèssau, l'exèrcit austriac va entrar al Marcgraviat, i el príncep-electoral del moment, Jordi Guillem es va veure obligat a primer retirar-se a Prússia, i després pactar aliança amb els austriacs. Aquests utilitzen en Marcgraviat per estacionar les tropes temporalment i com a font de subministres.

L'aliança no va perdurar gaires anys. Amb l'entrada de Gustau-Adolf, rei dels suecs, en el conflicte, el Marcgraviat quedava amenaçat pel nord. El 1631 els suecs van envair el Marcgraviat, i Gustau-Adolf va obligar a accedir a una aliança al príncep-electoral, que alhora era el seu sogre. Quan els suecs també van perdre contra els austriacs el 1634, Jordi Guillem va tornar-se a aliar amb els austriacs.

En els anys següents Brandenburg seria envaïda i destrossada per aliats i enemics, i el príncep-electoral només es va limitar a retirar-se a Königsberg, a Prússia. El 1640 va morir allà.

-2.1.4. Frederic Guillem, el Gran Príncep-Electoral:

El seu successor seria el seu fill, Frederic Guillem, el besavi de Frederic el Gran. L'objectiu primordial de Frederic Guillem seria retornar l'estabilitat i la pau a les seves terres. El 1641 va iniciar alguns pactes amb el bàndol suec que en aquell moment ocupava Brandenburg. El 1643 va aconseguir recuperar l'administració del Marcgraviat, tot i que els suecs van seguir ocupant Brandenburg fins a la fi de la Guerra el 1648.

A la Pau de Westfàlia el Marcgraviat va guanyar les terres de Pomerània Central, el principat de Minden, el Bisbat d'Halberstadt, i l'Arquebisbat de Magdeburg. Suposa un augment territorial de gairebé 20 000 km².

Frederic Guillem s'adonaria ràpidament dels problemes que havien causat el devastament del seu Marcgraviat. En temps de Jordi Guillem, Brandenburg no havia tingut tropes amb les quals defensar-se contra les intervencions estrangeres, i per contra, s'havia convertit en "ase de cops" per a tots els bàndols. El nou príncep-electoral va dotar el Marcgraviat d'un exèrcit permanent, format per soldats d'ofici, que van augmentar aviat, convertint Brandenburg-Prússia en un potencial aliat de més d'una potència europea. Frederic Guillem també va fer construir una flota, per tal d'entrar en el joc imperialista, i establir colònies a ultramar, sobretot a l'Àfrica. Així, Brandenburg-Prússia, amb les seves colònies a l'Oest d'Àfrica, per exemple a Ghana, va poder entrar en el mercat d'esclaus.

El Marcgraviat també va patir demogràficament la Guerra dels Trenta Anys. Gran part de la població havia fugit o mort durant el conflicte. Per tal de repoblar les seves terres, i així reengargar l'economia nacional, Frederic Guillem faria l'*Edicte de Potsdam*. Aquest Edicte responia a l'*Edicte de Fontainebleau*, firmat el 1685 pel rei Lluís XIV, que expulsava a tots els hugonots de França. Així Frederic Guillem convidava la comunitat hugonot a immigrar a Brandenburg-Prússia i assentar-se allà, oferint-los asil. En els anys següents tant Brandenburg com Prússia rebrien més de 20 000 d'aquests fugitius, la majoria benestants. L'influència d'aquest grup en la cultura i economia prussiana de les següents dècades és molt remarcable. Altres minories "maltractades", com els jueus o bohemis, també s'animarien a immigrar a Prússia.

Una altra de les grans reformes del nou príncep-electoral seria la centralització de l'administració de Brandenburg-Prússia, formant així el famós sistema burocràtic i administratiu prussià, sempre descrit com a molt eficaç, i que facilitaria moltes coses als seus successors.

També va ser Frederic Guillem qui alliberaria el Ducat de Prússia de la subordinació a Polònia. Després de l'anomenada Segona Guerra Nòrdica (1655-1660) entre Suècia i Polònia, el Ducat de Prússia quedava independent després del Pacte de Wehlau (1657). En la Pau d'Oliua a més se'n reconeixia la sobirania.

Per totes aquestes reformes i canvis Frederic Guillem es va guanyar el títol del "Gran Príncep-Elector" (*der Große Kurfürst*).

-2.1.5. Frederic III/I:

Amb totes aquestes mesures Brandenburg-Prússia es va convertir en la segona potència dintre del Sacre Imperi després d'Àustria. Però Brandenburg no era sobirana, tot i el poder i prestigi acumulats. El successor del Gran Príncep-Elector, Frederic III, l'avi de Frederic el Gran, temia que el seu rang fos vulnerat per l'ascens de la dinastia de Saxònia, que va esdevenir la governant de Polònia, i la dels Hannover, que es convertirien en reis d'Anglaterra.

En el Sacre Imperi no hi podia haver corones, excepte la de l'Emperador. Així, Brandenburg no podia esdevenir un regne per si mateix, però sí ho podia Prússia, que era sobirana i externa al Sacre Imperi. D'aquesta manera, el Príncep-Elector Frederic III va convèncer l'Emperador Leopold I d'Habsburg de donar permís a Prússia d'autoproclamar-se un regne, i Frederic III un rei, a canvi de suport militar. Aleshores Frederic III es va autocoronar Frederic I rei a Prússia, a Königsberg el 18 de gener de 1701. Malgrat que la nova Corona Prussiana no englobava totes les terres de la regió de Prússia, i Brandenburg seguia sent un Marcgraviat dintre del Sacre Imperi, s'anomenarien Regne de Prússia totes les terres sota el govern dels Hohenzollern. La capital seria Berlín.

Frederic I i la seva segona dona Sophie Charlotte caracteritzarien el seu regnat pel malfagat de diners i la decadència de la seva cort. Per tal de remarcar el seu nou rang, Frederic I volia assimilar-se als monarques absoluts francesos com Lluís XIV, que vivien en un costós i decadent estil de vida. Frederic i Sophie Charlotte també van fomentar molt la ciència, a causa dels interessos d'ella. El 1700 la parella reial va fundar la "Societat de les Ciències", que esdevindria l'Acadèmia de Ciències de Berlín un segle després. Frederic I va finançar les despeses de la corona llogant mercenaris prussians a "l'Aliança" durant la Guerra de Successió Espanyola (1700-1713), però encara així, després de la seva mort (1713) va deixar deutes de 20 000 000 de Taler (aprox. 320 000 000 d'euros⁶).

-2.1.6. Frederic Guillem I:

El seu fill i successor, Frederic Guillem I, pare de Frederic el Gran, era tot el contrari del seu pare. Estalviador i obsessionat amb les virtuts prussianes⁷ i amb l'exèrcit, Frederic Guillem va retallar els pressupostos de la cort dràsticament, i va destinar totes les riqueses de l'Estat a l'exèrcit. Per a Frederic Guillem I l'exèrcit era el fonament de tot monarca, i li

⁶ 1 (Reichs)Taler entre 1622 i 1775= aprox. 16 Euros

⁷ No són unes d'específiques: puntualitat, humilitat, esforç, transparència, sinceritat, ambició, confiança, obediència... (etc.)

assegurava el poder en l'interior i exterior. Per aquesta obsessió amb l'exèrcit es va guanyar el sobrenom de “Rei dels Soldats” (“*Soldatenkönig*”).

Frederic Guillem va centralitzar les institucions d'administració en el Directori General, i després de diverses reformes econòmiques, de caire mercantilista, va duplicar els ingressos estatals.⁸ Va instaurar l'educació primària obligatòria i places de baix preu a les universitats, per tal d'aconseguir buròcrates per a les seves institucions financeres, sense importar-ne l'Estament, i també va repoblar algunes províncies que estaven despoblades.

Va regnar fins a la seva mort el 1740, deixant un Estat militaritzat fort al seu fill Frederic II, que seria conegut com “el Gran”.

2.2. Biografia de Frederic II. de Prússia.

-2.2.1. Infantesa, joventut i fuga:

Frederic II va néixer el diumenge 24 de gener de 1712 al *Berliner Stadtschloß* (Palau Reial de Berlín), com a fill del príncep hereu Frederic Guillem de la família dels Hohenzollern, i Sophia Dorothea de la casa Hannover. En aquest moment encara regnava a Prússia el pare de Frederic Guillem, Frederic I, que moriria el 1713. Dorothea era filla del Duc Jordi Lluís de Brunswick (Braunschweig)-Luneburg (qui va convertir-se a partir de 1714 en el Rei Jordi I d'Anglaterra).

Frederic no era el primer fill del matrimoni de Frederic Guillem i Sophia Dorothea, hi havia dos germans i una germana anteriors a ell, però els seus dos germans havien mort com a infants. El nou-nat va ser rebut amb molta il·lusió. Frederic va ser batejat en una cerimònia a gran estil, digne d'un monarca absolut de l'Antic Règim, per voluntat de l'avi.

El matrimoni dels seus pares estava marcat per contrastos: Sophia Dorothea estava interessada en les ciències, la filosofia i l'art, i seguia l'estil de vida decadent de les corts franceses a la seva residència de Montbijou. Frederic Guillem en canvi, amb un caràcter autoritari i violent, només mostrava interès en el pietisme, l'exèrcit i les “virtuts prussianes”, sobretot l'estalvi econòmic, que el van portar a fer importants reformes a l'Estat.⁹ Cadascú tenia una concepció molt diferent de l'educació del seu fill, i tots dos van intentar imposar-li les seves aficions, si calia a la força. Per això Frederic va patir molt durant la infantesa.

De l'educació del futur monarca se'n va ocupar el pare, que va establir un pla d'estudis orientat cap a les matèries d'economia, història moderna, política i religió. Des de petit Frederic també havia d'exercir com a soldat. Els instructors del príncep també els va escollir Frederic Guillem I¹⁰. Aquests tutors també se n'encarregarien de l'educació militar del príncep, en la que Frederic Guillem posava molta èmfasi.

Però Frederic tenia poc interès en el món militar, i tampoc era gaire aplicat en els estudis, cosa que encara va molestar més al pare. Al jove Frederic li agradava més la música, el teatre, els jocs amb la seva germana, la lectura... Fins i tot va fer-se una biblioteca clandestina a Montbijou amb ajuda de la mare i dels tutors, on tenia llibres dels nous

⁸ Veure el gràfic d'ingressos de l'Estat del punt 5.5. *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

⁹ Veure apartat 2.1. *Antecedents històrics de Prússia fins al 1740*.

¹⁰ Jacques Egide Duhan de Jandun, el mariscal de camp Albrecht Konrad Finck von Finckenstein i el coronel von Kalckstein.

filòsofs il·lustrats (entre d'altres Voltaire), d'aventures i d'assignatures com història antiga o llengües que no interessaven al pare.

El pare es sentia humiliat per un fill tant diferent a ell (i més quan van néixer els germans de Frederic que eren com el pare), i així la relació es va tornar molt problemàtica. Frederic Guillem feia pagar totes les seves frustracions al seu fill: reduïa progressivament l'horari de Frederic als estudis, la religió i l'exèrcit, li prohibia fer excursions i no li permetia realitzar les seves aficions, com tocar la flauta travessera, instrument que havia descobert al conèixer el seu mestre de flauta, Johann Joachim Quantz, a la cort de Dresden al 1728¹¹. Contra el maltracte familiar només li feien costat la seva estimada germana Guillermina i la mare.

Durant l'adolescència de Frederic el conflicte familiar va escalar, fins que va desembocar en l'intent de fuga de 1730. En aquell any Frederic planejava fugir a França durant un viatge oficial amb el seu pare a les corts del sud-oest del Sacre Imperi. Pretenia arribar al Rin a la matinada del 5 d'agost des del poble de Steinfurt, entre Heilbronn i Mannheim.

Frederic comptava amb la complicitat de Hans Hermann von Katte, en aquella època el seu millor amic. Katte, al contrari del seu amic, era tot un talent militar: formava part del regiment del *gens d'armes*, la cavalleria d'èlit prussiana. Però Katte també tenia interessos artístics, cosa que unia als dos, a més d'una íntima relació d'amistat i complicitat.

L'intent d'escapada del 5 d'agost de 1730 va fracassar, quan Frederic, potser fins i tot expressament, va fer soroll i va tardar tant que va ser descobert per un dels seus instructors, el coronel Ruchow. Fins a arribar a Mannheim el rei no se'n va assabentar del que havia succeït. Frederic va ser portat a la fortalesa de Wesel, i el 12 d'agost el seu pare també hi va arribar, sotmetent el seu fill a un dur interrogatori. Fins aleshores, Frederic no havia comprès fins a quin punt el rei sabia sobre els seus plans, i va adonar-se que el seu pare fins hi tot sabia el paper de Katte qui s'havia quedat enrere a Berlín, durant tota l'operació.

A Wesel Frederic va ser interrogat a diari durant setmanes. El príncep va ser deportat a la fortalesa de Küstrin on els interrogatoris van ser reanudats per una comissió d'investigació encarregada pel rei, mentre que a Berlín Katte va ser arrestat. Guillermina, sota sospita de possible complicitat, també va ser retinguda al Palau de Berlín.

Al setembre la comissió va presentar a Frederic un catàleg de preguntes, en les quals el rei insinuava al seu fill que la seva successió al tron perillava. Frederic Guillem va voler treure profit de la situació: volia forçar a Frederic a renunciar al tron, a canvi de la vida. Frederic sabia que el càstig a la deserció era la mort. Durant els interrogatoris es va acusar repetidament a Frederic d'haver trencat el seu honor i el de la seva família, i es va intentar que Frederic accedís a deixar la successió al seu germà August Guillem. Però Frederic esquivava el tema, i reiterava que acceptaria la decisió del seu pare, fos quina fos. Com que Frederic no cedia, el seu pare va ordenar empresonar-lo sota condicions més dures.

Durant l'estada del príncep a Küstrin, el general Grumbkow, que havia sigut nomenat el cap de la comissió que investigava el cas, va guanyar-se la confiança del príncep (que posteriorment va aprofitar per a les seves intrigues contra el rei). A Grumbkow li va

¹¹ Johann Joachim Quantz era el flautista de la capella de la cort d'August "el Fort", Príncep-Elector de Saxònia i Polònia. En una visita a la cort de Dresden Frederic va conèixer al flautista i el va convidar a venir amb ell a Potsdam per a ser el seu mestre, càrrec que ocuparia fins a la seva mort el 1773. El seu pare no ho va aprovar mai.

confessar, que a aquestes altures se'n penedia de les seves accions i que no creia que se'n sortís bé d'aquesta situació. A més li va demanar que en cas d'una condemna a mort, Grumbkow l'avisés prèviament.

A l'octubre de 1730 va començar un judici de guerra que va acabar amb l'abstenció dels jutges, que no volien sentenciar ni al príncep ni als seus complices, el patge Keith i Katte, ja que creien que es tractava d'un tema massa important i personal del rei. El cas va ser revisat i l'assumpte es va allargar, fins que Frederic Guillem va decidir que Katte seria executat davant de Frederic. Al 6 de novembre es va obligar a Frederic a mirar a través de la finestra com el seu millor amic era decapitat. Frederic es va desmaiar més d'un cop, i va estar malalt durant setmanes, i va caure en una profunda depressió.

Amb el temps, el rei li va anar perdonant. Al cap d'un any les aigües s'havien calmat, i Frederic Guillem va visitar el seu fill. Frederic deixaria de ser tractat com un delinqüent qualsevol, però seguiria reclòs a Küstrin. Allà li van donar feines administratives que li servien com a experiència per al futur, i amb el temps li van permetre participar en activitats com balls, excursions, etc...

Durant l'estada a Küstrin Frederic va conèixer a Michael Gabriel von Fredersdorf, que en un inici només era un criat, que jugant-se la vida, feia de transmissor de cartes secretes a la seva germana Guillermina i a la seva mare Sophia Dorothea. Frederic i ell van esdevenir amics, i un cop Frederic va ser coronat rei, Fredersdorf va ser elevat a noble, i va ocupar càrrecs de molta confiança, com el de tresorer en cap de la cort.

Al novembre de 1731 Frederic va poder assistir al casament a Berlín de la seva estimada germana Guillermina amb el Margrave de Bayreuth. Segons les memòries de Guillermina, per poc no va reconèixer el seu germà, i només ho va fer d'aprop. A finals de novembre se li va permetre tornar a entrar a l'exèrcit i se'l va assignar a un regiment d'infanteria estacionat a Rupín. Així Frederic es va lliurar definitivament de l'empresonament, i Frederic es considerava perdonat pel seu pare.

El conflicte entre pare i fill va revifar, pels plans de matrimoni del pare. Frederic ja tenia 19 anys, i s'havia de casar. El maig de 1731 el pare va comunicar a Frederic que el deixaria triar entre una sèrie de princeses que havia escollit, però al cap d'uns mesos el rei ja havia triat pel seu fill. L'esposa de Frederic seria Elisabet Cristina de Braunschweig (Brunswick)-Bevern, que segons els rumors que li havien arribat al rei, també havia sigut recomanada a la cort de Viena. Així doncs, a part d'una jugada diplomàtica, Frederic Guillem pretenia ser més ràpid que els austríacs. Frederic no estava content amb l'escollida, ja que tenia la reputació de ser ingènua i lletja. Tot i les queixes de Frederic, s'hi va haver de casar igualment, al juny de 1733, per a no perdre la confiança i els privilegis reguanyats del seu pare. La relació entre Frederic i Elisabet Cristina seria de cortesia i respecte mentre el pare vivia, però mai carinyosa. Després de la mort del pare la rebutjaria.

El casament li va suposar alguns privilegis nous, com per exemple estar més actiu en política. Amb la mort d'August "el Fort", Rei de Saxònia, va esclatar un problema per la successió de la corona polonesa. Les potències del moment van voler intervenir, proposant diversos candidats. Frederic Guillem, que s'esperava que esclatés una guerra va enviar el seu fill a Heidelberg, per a que estigués al capdavant de les tropes i s'experimentés en els esdeveniments bèl·lics. Allà Frederic va conèixer el líder de les tropes austríaques, el Príncep Eugeni, que era conegut com a estratega militar i va ser idolatrat pel príncep

prussiana. En aquella campanya, que va resultar poc conflictiva, el príncep va escriure diverses poesies a la glòria i la victòria, algunes dedicades al Príncep Eugeni.

A final del 1734 Frederic Guillem va tenir un atac de gota, acompanyat d'hidropesia i febre alta, i la seva mort semblava imminent. Frederic va viatjar a Potsdam i va trobar el pare en un estat deplorable. Cap a principis de 1735 el rei es va recuperar. Tot i que Frederic va quedar afectat en certa manera per l'estat del seu pare, o almenys ho va aparentar, al curar-se Frederic Guillem, ho va percebre com una nova provocació. Quan el seu pare a més, no li va permetre que passés l'estiu al campament del Príncep Eugeni, més que res per raons diplomàtiques, Frederic va sentir-se atacat de nou.

-2.2.2. Rheinsberg:

El casament amb Elisabet Cristina també li va proporcionar un altre privilegi. Frederic va convèncer al seu pare que la parella de prínceps tenia necessitat d'una petita cort pròpia, així que, pocs mesos després del casament, el rei va comprar un petit castell-mansió situat no gaire lluny de Rupín, a Rheinsberg.

Frederic mateix es va encarregar de la restauració del lloc, amb l'ajuda de l'arquitecte de la cort Johann Gottfried Kemmeter, que havia sigut encarregat pel rei de supervisar al príncep per a què fos estalviador en les reparacions. A partir de 1738 va créixer sota les construccions de l'arquitecte i amic de Frederic, Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff. En la construcció de Rheinsberg Frederic va preferir els elements que donessin més una sensació epicúrica i culta, que no espectacular.

Rheinsberg es va convertir en la seva "cort de les muses", on intel·lectuals i amics de les arts eren benvinguts, tal i com ho serien després a Sanssouci. A diferència de Sanssouci, a Rheinsberg també estaven benvingudes les dones, a la majoria de les quals Frederic va regalar poemes, fins i tot quan estaven casades. Elisabet Cristina, que vivia també a Rheinsberg amb ell (tot i que en habitacions separades), mai va rebre poemes del seu marit.

Tot i que Frederic no tenia cap interès per la seva dona, en certa manera li sabia greu haver de rebutjar-la, tal i com escriu en una carta a Guillermina. Elisabet Cristina resultava tenir una personalitat molt simpàtica, i intentava sempre fer feliç al seu marit concedint-li tots els seus desitjos (fins hi tot ajudant-li econòmicament amb préstecs del seu germà), però encara així Frederic no sentia res per a ella, i la tractava només amb cortesia i respecte.

Aviat Frederic va entrar en problemes econòmics. El seu pare va anunciar que no li donaria més diners fins que la seva dona estigués embarassada. Diversos homes de confiança van animar al príncep a posar més afany en l'assumpte, però Frederic responia que *"no podia anar al llit amb la seva dona per passió, i quan l'estimo, em sembla que ho faig més pel deure."* A Grumbkow també li va escriure que *"el rei no s'havia de preocupar per la successió. Sempre es troben hereus al tron, el millor exemple és que mai n'ha quedat cap de buit.[...] Si sento la mateixa necessitat que els cérvols en zel, en nou mesos podríem complir el desig del rei."*¹²

Frederic però va tenir interès per a les dones en algun moment, i com ell mateix va confessar, abans del seu compromís li agradava anar als pobles pobres i allà *"anar al llit*

¹² Johannes Kunisch, *"Friedrich der Große-Der König und seine Zeit" (Frederic el Gran-El rei i els seus temps)*, 2005.

amb ninfes que feien olor d'all". En una d'aquestes escapades Frederic va contreure una malaltia de transmissió sexual, a causa de la qual se li va formar un abscess i va haver de ser operat (En aquella època una operació d'aquest tipus només podia ser comparada amb una castració¹³). Amb aquest tipus d'excuses Frederic va anar aplaçant el tema, fins que finalment va nomenar successor al seu germà.

Frederic combinava la seva estada a Rheinsberg amb alguns mesos en els que havia d'exercir i inspeccionar el regiment de Rupin, al qual pertanyia, i alguns viatges que va fer com per exemple al Rin o a Holanda¹⁴.

Rheinsberg es va convertir en el seu petit paradís, rodejat d'amics i intel·lectuals, amb els que compartia el seu amor per les arts i la ciència. Mentre estava a Rupin o Küstrin havia escrit més d'un cop a Guillermina i Grumbkow queixant-se de la monotonia dels soldats.

A Rheinsberg, va crear moltes amistats amb filòsofs, científics i artistes, que després van ser convidats a Sanssouci. Entre els que estaven en aquest cercle d'amics, destaquen sobretot els militars cultes, com Christoph Ludwig von Stille, un oficial que havia estudiat i que es dedicava a l'escriptura en diferents gèneres, Heinrich August de la Motte Fouqué, que va lluitar en les guerres del posterior Rei Frederic junt a aquest i que a Rheinsberg era el líder de l'Ordre de Bayard, una ordre de cavalleria fictícia creada pel cercle d'amics de Frederic per tal d'entretenir-se, i també l'oficial Isaak Franz Egmont Vescomte de Chasôt, que tenia talents tan en l'àmbit intel·lectual i militar.

Però els més propers al príncep eren el ja mencionat arquitecte i mentor de Frederic, Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff, i Charles Etienne Jordan, fill d'un refugiat hugonot francès que després d'abandonar la seva vocació com a cura de Prenzlau, va començar com a secretari i primer lector de Frederic a l'agost de 1736. Jordan tenia contactes amb el món literari universal, i seria qui li proporcionaria el contacte de Voltaire a Frederic. Amb l'ascens al tron de Frederic Jordan guanyaria tota una sèrie d'alts càrrecs, però el 1745 moriria prematurament.

En aquesta època també va guanyar importància l'oficial Dietrich Comte von Keyserling, anteriorment instructor seu, que pel seu caràcter encantador, també va ser molt proper al príncep, i va ser la font del rumor que Frederic tingués tendències homosexuals, tema que està discutit fins avui en dia.

Tots aquests amics eren molt importants per Frederic, però a l'hora de la veritat només va poder confiar en uns pocs. Per a Frederic l'amistat era la principal font de felicitat, però durant la seva vida va adquirir una actitud despòtica i burlesca respecte els seus amics, de forma que els amics que no se li havien mort ja, els va perdre pel seu mal tracte.

Els convidats de Rheinsberg variaven segons l'època, però sempre hi solia haver entre vint i vint-i-quatre habitants, que compartien festes, sopars i concerts amb el príncep. Aquests últims normalment eren interpretats pel mateix príncep, que tocava composicions pròpies o

¹³ La possible homosexualitat de Frederic està molt discutida, i cap historiador s'atreveix a entrar massa en el tema, ja que es considera un assumpte delicat. Alguns historiadors creuen que el posterior odi a les dones que Frederic va desenvolupar es devia a aquest incident.

¹⁴ Frederic mai va fer un així anomenat "Grand Tour", un viatge per Europa, com era usual entre els joves nobles de l'època que acabaven de complir la majoria d'edat. En aquest viatge als Països Baixos Frederic va aprofitar per a informar-se sobre l'art flamenc, que posteriorment formaria una part important de la seva famosa col·lecció.

franceses amb la flauta travessera, afició que no sempre havia sigut tolerada pel rei. Com Frederic havia dit, un cop casat ell seria l'amo de la seva pròpia casa, i ningú el podia contradir. Frederic va aprofitar que a Rheinsberg el seu pare no li podia impedir realitzar les seves aficions artístiques i literaries.

Mentre estava a Rheinsberg el príncep també va entrar en contacte amb la maçoneria, després d'una conversa amb Wolfgang, Duc de Schaumburg-Lippe, que va confessar al rei pertànyer a l'associació. El duc va convèncer al príncep de la maçoneria i aquest va demanar al duc d'entrar en l'ordre. L'interés de Frederic en la maçoneria també tenia com a causa el rebuig del pare envers aquesta societat secreta, que havia prohibit. Frederic va ascendir immediatament entre la societat secreta a "Mestre de la Cadira", ignorant la jerarquia i mètode d'ascens habitual dels maçons, i això li permetia crear una llotja ell mateix i presidir-la.

Aquesta llotja va ser fundada a Rheinsberg a 1739, i va persistir fins al cap d'uns quants anys després que Frederic ascendís al tron. Frederic va convèncer alguns dels seus amics com Keyserling, Jordan i Knobelsdorff, a unir-se a la llotja. Posteriorment a la mort de Keyserling i Jordan (1745) el seu interès per la maçoneria va desaparèixer, però sembla que va mantenir alguns dels ideals maçons fins a ser vell, i a Sanssouci hi trobem en diversos llocs ornamentacions que representen símbols maçons. També va transmetre la seva afició a la maçoneria a la seva germana, que va fer entrar al seu marit en una llotja (ja que les dones en principi no s'hi podien unir) i posteriorment, al aparèixer un ordre que admetia també dones, s'hi va unir també.

En algun moment Frederic es va penedir d'haver estudiat poc de jove, i no haver aprofitat gaire el pla d'estudis del pare. A Rheinsberg Frederic es va establir un pla d'estudis ell mateix, sobretot dedicat a la lectura dels clàssics i d'obres filosòfiques. Frederic va interessar-se per les obres filosòfiques de Christian Wolff, tot i que sembla que no les entenia gaire bé. Al mateix llegir, ell anotava les seves opinions o comentaris sobre el text al marge de les pàgines. Aquest sistema també el va fer servir a l'escriure l'*Antimaquiavel*.

Però Wolff, que havia sigut desterrat de Prússia per Frederic Guillem, acusat d'ateisme, sobretot li va servir com a eina per als seus objectius personals. Va utilitzar la metafísica de Wolff com a pretexte per a entrar en contacte amb aquells filòsofs europeus dels quals havia llegit obres ja de jove, el més important, i el que més va marcar Frederic, va ser Voltaire, defensor de l'empirisme anglès.

Frederic va escriure la primera carta al conegut "*philosophe*" de Cirey el 8 d'agost de 1736. Frederic es dirigia a Voltaire alabant les obres d'aquest pensador que havia llegit, i demanant conversa al filòsof per tal d'enriquir el seu francès i la seva ment. També parlava sobre les obres de Wolff. Amb aquesta carta va començar una correspondència habitual, que va arribar fins a les 800 cartes, i una variant amistat entre els dos.

A causa de la correspondència amb Voltaire va sorgir la idea d'escriure l'*Antimachiavel*. Frederic solia apuntar el que pensava dels textos que llegia, es deia d'ell que "llegia amb la pluma a la mà". D'aquesta forma van sorgir obres com l'assaig "*Réflexions sur la cause de la Décadence des Romains*", avui en dia perdut, que consistia en els seus comentaris a l'obra "*Considérations*" de Montesquieu.

La proposta de l'*Antimachiavell* va venir de Voltaire, que després de que el príncep crítiqués el seu pare per no deixar-lo intervenir gaire en política i que li enviés un comentari del primer capítol del "*Principe*" de Maquiavel, el va animar a continuar la

crítica. Influenciat per les obres il·lustrades que estava llegint, i amb la voluntat de destacar i marcar l'història, Frederic va adoptar unes idees molt crítiques amb l'absolutisme i els principis manifestats en l'obra de Maquiavell, jutjant-los d'amorals.

La impressió de l'*Antimaquiavel* va ser gestionada per Voltaire, que el va fer imprimir a Holanda el 1740. Frederic no va estar satisfet amb la gestió del francès i alguns retocs que havia fet Voltaire al text, i l'ascendre al tron ja no li semblava diplomàtic ni políticament correcte el que havia escrit, així després d'un embolic, l'*Antimaquiavel* va ser publicat en diverses edicions, però censurat a Prússia.¹⁵

Frederic Guillem no havia deixat que el seu fill es fiqués en el món de la política, tot i que el seu fill hi havia mostrat molt interès de cara al seu regnat. Gràcies al pla d'estudis del pare, Frederic havia rebut classes sobre la constel·lació política contemporània d'aleshores i entenia com funcionava l'absolutisme i els sistemes polítics de l'Antic Règim que se sostenien per la seva burocràcia, exèrcit (nobles inclosos) i Església. Coneixia les rivalitats entre les potències, sobretot entre França, Anglaterra, Rússia i Àustria. El panorama Estatal que Frederic es va trobar a l'ascendre al tron, era el resultat del Tractat d'Utrecht, és a dir de la Guerra de Successió Espanyola (1700-1713), i d'algun conflicte menor que hi havia hagut entremig.

La política de Frederic Guillem era molt típica per a l'època. Cada monarca només buscava l'ascens de la seva nació, si calia amb les armes. Seguint per tant, els principis manifestats al *Príncep* de Maquiavel. Tot i això les potències del moment, sobretot Anglaterra, buscaven un equilibri entre les nacions per tal d'evitar guerres o més que res, perdre prestigi en aquestes guerres. En l'*Antimaquiavel* Frederic criticava tota la decadència i l'egoisme de l'Antic Règim, i describia el seu monarca ideal.¹⁶

A Rheinsberg Frederic també va conèixer a Francesco Algarotti. L'il·lustrat venecià va estar de visita a Rheinsberg una setmana durant un viatge amb un amic anglès, que ja l'havia portat per mitja Europa. Frederic aviat es va fer amic de l'italià, que seria més tard un visitant habitual a Sanssouci.

-2.2.3. Ascens al tron, primeres reformes i Guerra de Silèsia:

Grumbkow, que havia estat intentant manipular al príncep en els últims anys per tal de mantenir la seva posició d'estreta confiança al rei un cop Frederic ho fos, va morir el 1739 sense completar els seus plans. Grumbkow també havia manipulat al rei Frederic Guillem, que confiava en ell cegament. Tot i que en alguns moments durant el conflicte per l'escapada de Frederic, havia protegit el príncep, altres moments havia instigat contra el príncep, per tal que el pare s'enrabiés més. Després de la mort de Grumbkow, la relació entre el príncep i el rei va millorar considerablement. Frederic va escriure a la seva dona que "*de cop el seu pare era aquell que sempre havia desitjat*"¹⁷. Però la mort del pare ja s'acostava. El pare tenia atacs de gota amb més freqüència, i ja s'esperava la seva mort, raó per la qual va viatjar a Potsdam a principis de 1740 per passar allà els seus últims dies. La salut del pare va anar-se degradant fins que al maig Frederic va escriure a Guillermina que "*ja només comptaven amb mesos, o millor dit setmanes*".

¹⁵ L'història de les diferents edicions està comentada breument a l'apartat 3.2.2. (*Influències*) Voltaire i altres il·lustrats.

¹⁶ Explicat més detalladament en l'apartat 5.1. *Resum de l'Antimaquiavel* a l'Annex.

¹⁷ M. Hein, "*Briefe Friedrichs des Großen, Bs. 1*" (*Cartes de Frederic el Gran*).-Citat per Johannes Kunisch.

Al 28 de maig, Frederic va tornar del seu servei militar a Potsdam per tornar-se a trobar amb el pare un últim cop. Tots els presents van calcar l'escena de "*molt emotiva*", ja que el pare, en un deplorable estat i segut en una cadira de rodes, va rebre Frederic i els dos es van abraçar. A la tarda del mateix dia Frederic Guillem va tornar a explicar al seu hereu la seva política i el va advertir que sobretot vigilés amb els austríacs, que només pretenien destruir Prússia per ser l'única potència en el Sacre Imperi.

Al 31 de maig el rei va declarar als seus ministres que abdicaria en favor del seu fill abans de morir, i que en vista "*d'aquest fill que legitimament es mereix la corona, puc morir en pau*".¹⁸ A la tarda els ministres havien preparat les formalitats de l'abdicació, però el rei ja havia mort. Frederic Guillem només tenia 52 anys, però per l'època era un home d'edat avançada. Al dia següent Frederic era rei sobre 2 milions i mig de persones (mentres que al final del seu regnat Prússia hauria duplicat la seva població)¹⁹.

Durant el seu regnat Frederic no va tocar gaire els òrgans burocràtics i administratius que hi havia en temps del seu pare²⁰. En canvi Frederic va començar immediatament a reformar altres àmbits:

Una de les seves primeres reformes va ser l'abolició de la tortura i reducció de la pena de mort (3 de juny de 1740), és a dir que aquesta només s'apliqués en casos concrets. Aquesta reforma judicial sens dubte era conseqüència de l'experiència de Küstrin.

El reclutament de soldats amb violència va quedar prohibida, i en general s'havia de donar un millor tracte als soldats. Diversos estocs de gra van ser venuts a preus molt baixos a la població, que patia fam en aquell any a causa de la mala collita.

El 6 de juny Frederic va fer tornar a Christian Wolff. L'Acadèmia de Ciències de Berlín va ser renovada, i la Òpera de Berlín va contractar un grup italià i un francès amb subvencions estatals.

Al 22 de juny Frederic va publicar els *Príncipis de la tolerància i llibertat religiosa a Prússia*, escrit en el que apareix la famosa frase: "*...,den hier mus ein jeder nach Seiner Faßon Selich werden*" ("*...,doncs aquí cadascú ha de poder esdevenir feliç a la seva manera*").²¹

Frederic considerava que la noblesa hauria de ser una èlit que tenia com a deure principal guiar el poble, i impartir-hi justícia. Però Frederic tenia clar que això no sempre era el cas, així que intentava trobar un equilibri entre els interessos de la classe privilegiada i de les no-privilegiades. Fomentava i defensava la noblesa i alhora denunciava la inhumanitat del feudalisme, però no pretenia canviar el sistema agrari, ja que això l'hauria enderrocat. I Prússia a part d'una nació militar, sobretot era una nació agrícola tot i que poc productiva per la mala qualitat dels sòls.

El mercantilisme i la immigració de grups com els hugonots francesos o els protestants austríacs ja havien sigut fomentats des dels temps del Gran Príncep Elector, i Frederic

¹⁸ Johannes Kunisch, "*Friedrich der Große. Der König und seine Zeit*" (Frederic el Gran. El rei i els seus temps), 2009

¹⁹ Veure el gràfic de població de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

²⁰ Veure 2.1. *Antecedents històrics de Prússia abans de 1740*.

²¹ Johannes Kunisch, "*Friedrich der Große. Der König und seine Zeit*" (Frederic el Gran. El rei i els seus temps), 2009

també ho va fer. Frederic també va expandir i millorar les rutes i camins comercials del seu país, per tal d'afavorir el comerç interior, igual com va reformar els canals i rius per els que passaven vaixells comercials, a fi de que els mercaders evitessin impostos duaners molt elevats i viatgessin més amb les seves mercaderies.

Una altra particularitat del seu regnat va ser que al contrari dels governs francès o austriac ell no solia portar una així anomenada “política de clientela”, que consistia en ascendre a la noblesa baixa, o a un estat de cavaller, a ciutadans de classe mitja que havien servit a la corona en algun àmbit. Més que res Frederic va donar un títol de noble a pensadors i intel·lectuals. Frederic menyspreava la burgesia, i s'estranyava quan un membre d'aquesta classe feia grans proeses, ja que no ho considerava natural per la seva condició social.

La mort del pare i la coronació com a rei van marcar molt al príncep, ja que el seu entorn va canviar molt. Molts dels seus amics de Rheinsberg van perdre importància en detriment proporcional a la que van guanyar els ministres i consellers del pare, que pretenien mantenir els seus càrrecs amb el nou rei.

Un cop el pare estava mort, Frederic va perdre tot el sentit de responsabilitat envers d'Elisabet Cristina. Frederic va distanciar-se d'ella i va regalar-li el palauet de Neuschönhausen, per tal de mantenir-la lluny. Progressivament la parella es veia menys, fins que als últims anys de vida de Frederic, ja només es veien menys de quatre cops a l'any. Però ella seguia idolatrant-lo, cada cop més, fins al punt que ella mateixa justificava el comportament irrespectuós del seu marit amb la molta feina que devia tenir o amb la seva immensa grandesa, que l'impedia prestar atenció a un ésser “tan baix com ella”.

A l'octubre de 1740 va morir Carles VI Emperador del Sacre Imperi i Àustria, deixant només descendència femenina. La seva filla més gran, Maria Theresia, era la seva hereua, ja que el germà de Carles tampoc havia tingut descendència masculina. El 1713 Carles VI havia imposat la “Pragmàtica Sanció”, un edicte que permetia ignorar la “Llei Sàlica” a Àustria, de manera que permetia que una dona regís la nació i a més en garantitzava la indivisibilitat. Al morir Carles VI, França, Baviera, Saxònia i Prússia van negar la legitimitat del document, tot i que havia sigut reconegut com a tal des de la seva creació.

Quan Frederic va ascendre al tron va voler desmarcar-se del seu pare, i alhora deixar una marca en la història. Això el va fer ser un estrateg temerari, causant grans pèrdues en el seu exèrcit. Però també volia continuar defensant els interessos territorials de Prússia que ja havia estat defensant el seu pare i el seu avi abans. Així va començar una guerra preventiva contra Àustria per tal de conquerir Silèsia, on tenia interessos territorials, aprofitant la desestabilització de la potència. Aconseguir Silèsia hauria permès distanciar-se més de Rússia, però sobretot es tractava d'evitar que els saxons, que molestaven als prussians ja des de feia temps, no s'apoderessin de Silèsia.

Mentre que Baviera i Saxònia, amb el suport de França, pretenien expandir els seus territoris en el conflicte de successió, i exigien un dret familiar, (els respectius reis estaven casats amb princeses austríaques), Frederic només pretenia aprofitar la confusió del moment i sortir beneficiat de tot l'assumpte.

Al 16 de desembre Frederic va entrar al capdavant de 20 000 soldats a Silèsia. Les campanyes d'hivern eren poc convencionals en aquella època. Normalment, els soldats passaven els mesos freds en fortaleces o casernes, ja que amb la neu i el fred l'avenç de les tropes es relentia molt, i hi havia un elevat risc d'epidèmies. Frederic pretenia prendre Silèsia abans de que realment comencés l'hivern, per tal de que els seus enemics no

poguessin maniobrar durant uns mesos. En poc temps pràcticament tota Silèsia estava ocupada, ja que les tropes prussianes no van trobar resistència. Els soldats de Frederic van hivernar a les casernes silesianes, fins que a l'abril de 1741 els austríacs van enviar un exèrcit amb el Duc Guillem Reinhard von Neippenberg sense que els prussians se n'assabentessin.

Al 10 d'abril els dos exèrcits es van trobar a Mollwitz. Per les condicions meteorològiques del dia, els prussians, superiors en nombre, pràcticament són vençuts. Davant el perill, els comandants de Frederic van insistir que el rei abandonés la batalla. El mariscal de camp Schwerin, que havia forçat al rei a aquesta decisió, va saber donar un tomb a la batalla i vèncer als austríacs, que es van haver de retirar. Mentrestant el rei havia intentat arribar a la ciutat pròxima d'Oppen, i per poc havia sigut capturat per húsars austríacs.

Mentrestant a Viena, diversos enviats per Frederic van començar unes negociacions diplomàtiques, on asseguraven que el rei prussià reconeixeria Maria Theresia com a Emperadriu, si Prússia es podia quedar llegítimament amb Silèsia. La proposta no va agradar, i els Habsburg es van encarregar de que el públic se n'assabentés, publicant-ho en els diaris. Frederic també havia redactat un escrit en el que justificava l'annexió de Silèsia, que també va ser publicat. Les raons exposades en aquest escrit no eren significatives, i realment tampoc justificaven l'acció bèl·lica.

Al juny de 1741 els Wittelsbach de Baviera van pactar amb Prússia que a canvi del vot prussià a favor del candidat bavarés a Emperador del Sacre Imperi, i la renúncia a Jülich-Berg, Baviera reconeixia Silèsia com a prussiana.

Al 9 d'octubre es va celebrar a Kleinschnellendorf una trobada entre Frederic, Neippenberg, el general austríac Lentulus i l'ambaixador anglès Lord Hyndford, en la que el britànic va proposar un tractat en el que els implicats acceptaven l'annexió de Silèsia a canvi de que Frederic mai s'enfrontés en guerra contra la casa Hannover ni els Habsburg. Tot i els esforços per mantenir la reunió en secret, els Wittelsbach es van assabentar de la situació i van culpar a Frederic de traïció contra la seva aliança.

Baviera, junt amb l'aliada França, va avançar fins a Praga, que va prendre de les mans prussianes el 26 de novembre de 1741. Els saxons van entrar a Bohèmia i pocs dies després Carles Albert Rei de Baviera es va autoproclamar Rei de Bohèmia. Al 24 de gener de 1742 es celebraria una assemblea del Sacre Imperi, i si els prínceps-electors li donaven suport, Carles Albert es podia convertir en l'Emperador. Els austríacs van enviar tropes hongareses a Baviera, que anaven arrasant tot el que trobaven. L'Aliança no va tenir més opció que retirar part de les tropes. Mentrestant Frederic estava entre mig dels dos bàndols, i al final va decidir que la prioritat era protegir Silèsia, no importava junt amb qui.

A l'abril Frederic va marxar a Bohèmia, on al maig va topar amb un campament austríac prop de Czaslau. A continuació hi va haver una batalla molt llarga que va acabar amb victòria per als prussians, tot i que havien tingut moltes baixes. Les ja dues victòries del rei, quan realment estaven caracteritzades per les elevades baixes degudes a la seva poca experiència tàctica, van afalagar a Frederic. A alguns dels seus amics va escriure fanfarronejant, que mai s'hauria pensat ni ell ni el seu pare que ell seria tan bon militar.

Després de la batalla de Czaslau Frederic va voler fer pau amb els austríacs, ja que creia que no valia la pena fer costat als seus altres aliats. Al 28 de juny es va firmar la pau, en la que es reconeixia Silèsia com a propietat prussiana, i totes dues nacions es comprometien a no ajudar als adversaris de l'altre. Òbviament Frederic no va guanyar popularitat entre els

seus antics aliats, però a Frederic no li semblava importar. Així va acabar la I Guerra per Silèsia. Un cop la pau entre Prússia i Àustria estava signada, els austríacs van acabar d'ocupar Baviera, i Carles Albert, que ja havia sigut coronat Emperador, va haver-se d'exiliar a Frankfurt.

A l'hivern de 1742 Jean-Baptiste de Boyer, el futur "Marquis d'Argens", va arribar a Potsdam acompanyant la Duquesa de Württemberg, a la que servia. Frederic es faria amic de Boyer, i el convidaria a entrar en el seu servei a l'acabar la guerra, però al juny el Marquis d'Argens ja s'havia instal·lat a Potsdam. El Marquis seria un dels millors amics de Frederic, tot i ser poc educat i fi.

-2.2.4. Segona Guerra de Silèsia:

Fins 1744 els Wittelsbach no van poder tornar a Munic, i l'esforç per reconquerir Baviera va ser molt gran. A més, els bavaresos van haver de renunciar als territoris austríacs que anhelaven, i es veien més dependents dels francesos que mai.

Mentrestant Frederic patia per la venjança austríaca. La conjuntura política europea havia canviat molt (la coronació d'Elisabet Petrowna com a Tsarina russa, la mort del Cardinal Fleury a França, que havia influenciat molt la política, l'enderrocament del primer ministre Sir Robert Walpoles a Anglaterra, que havia mantingut una política pro-prussiana, i el conseqüent pacte austro-anglès...). Frederic va buscar nous aliats, però només França hi va accedir, amb l'objectiu d'ajudar a Carles Albert dels Wittelsbach, que regnava com a Emperador Carles VII del Sacre Imperi, a recuperar Baviera i conquerir Bohèmia. De cop la situació estava en contra de Frederic, i aquest se sentia amenaçat. La idea d'una possible nova guerra el va obsessionar tant que amb cada notícia dels Habsburg intentava interpretar una declaració de guerra. A finals de juny de 1744 tropes austríaques van creuar el Rin i es van dirigir en direcció a Alsàcia, a conseqüència d'això Frederic va decidir intervenir.

El 17 d'agost Frederic va iniciar una nova guerra preventiva, no perquè Prússia o Silèsia estiguessin amenaçades, sinó per a evitar que Àustria es recuperés, amb l'excusa de voler ajudar a l'Emperador a recuperar la seva autoritat. Al setembre Bohèmia estava ocupada sense massa problemes, ja que pràcticament no hi havia tropes enemigues estacionades.

En contra del que esperava Frederic, Baviera i França no es van moure, i Saxònia va anunciar la seva neutralitat, tot i que amenaçava amb tallar les línies de subministrament prussianes. Frederic desconeixia la posició de les tropes austríaques que estaven maniobrant a l'oest. Frederic pretenia combatre els austríacs, però va perdre molt temps, fins que al final va arribar l'hivern sense que Frederic hagués preparat les casernes d'hivern per a les seves tropes. Així a finals d'octubre els prussians es van retirar cap a Praga, capital de Bohèmia.

Durant la retirada de Frederic, les tropes austríaques van adaptar una tàctica de guerrilla.²² Les pèrdues van ser considerables. Però el major problema va aparèixer quan els subministres per a les tropes van començar a escassejar, causant deserció i epidèmies. Les fonts de l'època divergeixen molt sobre la quantitat de soldats que Frederic va perdre en aquesta campanya. Una d'elles diu que Frederic ja només tenia 36 000 homes al arribar a

²² Tècnica que consisteix en anar atacant les tropes enemigues en punts concrets mentre es traslladen i desapareixer ràpidament un cop el dany estava fet.

Silèsia (havia iniciat la campanya amb 62 000) i que va perdre'n la meitat al creuar el Ruhr.

El fracàs de la campanya va desmoralitzar molt a Frederic. Però no només el preocupava el poc èxit dels seus plans i les pèrdues humanes del seu exèrcit. Amb les dos guerres que Frederic havia començat, havia gastat les arques de l'Estat que li havia deixat el seu pare. A més, França va despreocupar-se de l'aliança bavaro-prussiana, ja que el conflicte constant amb Anglaterra va ressorgir i la va tenir ocupada. Per acabar de deixar la situació en contra de Frederic, els bavaresos van sortir de l'aliança quan Carles VII va morir el gener de 1745, i a Füssen, en les negociacions de pau amb Àustria, van prometre a aquesta el seu suport per a Francesc Esteve, el marit de Maria Theresia, com a Emperador del Sacre Imperi. Saxònia també va donar suport a Viena, i va comprometre's a ajudar a arrebatre Silèsia de les mans prussianes.

Ara Frederic havia de protegir Silèsia pel seu compte, i va decidir que només s'enfrontaria als austríacs si creuaven les seves fronteres. Expressament Frederic no va assegurar els passos dels Sudets, convidant als seus enemics a entrar a Silèsia. Un exèrcit de saxons i austríacs no va tardar en creuar la serralada, i Frederic va deixar que s'escampés el fals rumor de que les tropes de Prússia havien decidit retirar-se en vista de l'avenç de l'exèrcit aliat. A finals de maig els aliats ja havien caigut en el parany.

Mentrestant Frederic havia regenerat les seves tropes, i havia intentat apujar-les la moral a través dels seus oficials. El seu exèrcit estava posicionat no gaire lluny dels enemics, i durant la nit del 2 al 3 de juny Frederic va acostar-se als enemics per tal d'atacar-los a trenc d'alba, però van ser descoberts. Al cap d'unes hores, els dos exèrcits principals es van trobar a Hohenfriedeberg. La batalla va ser decidida per l'intervenció del regiment de cavalleria dels dragons de Bayreuth que va atacar d'una forma mai vista els austríacs, desfent completament la formació i creant una gran confusió. Havia estat la primera victòria de Frederic en la que havia planificat la batalla sol, i en la que havia tingut el màxim comandament durant tot l'event. Tot i això la victòria no era deguda al seu talent estratègic, sinó més aviat a l'intervenció dels dragons de Bayreuth.

Frederic estava determinat a derrotar l'exèrcit austríac, però no el va voler perseguir. En lloc d'això es va dirigir novament a Bohèmia. Al riu Elba Frederic i el Príncep Carles es van trobar, però els dos exèrcits no van lluitar, sinó van passar setmanes observant-se mútuament.

L'austríac va perdre la paciència i va decidir enfrontar-se a Frederic abans de l'hivern. El 30 de setembre els austríacs van intentar un atac sorpresa. Cap a les 8:00h. van començar els bombardejaments d'artilleria pesada, sobretot contra la cavalleria de l'ala dreta prussiana. Al final però la infanteria dels prussians va aconseguir vèncer als atacants.

La derrota dels aliats a la Batalla de Soor, com l'anomenarien posteriorment, però, no va acabar amb els anhels de recuperar Silèsia, així que aviat Frederic hi va haver de tornar, amb el que quedava del seu exèrcit, desgastat per la campanya. Però aquest cop Frederic va actuar bé, i a mitjans de desembre les seves tropes van derrotar a Kesseldorf els aliats, sense patir pèrdues elevades. El dia de Nadal Frederic va signar la pau a Dresden. En el tractat, que posaria les bases per la "Pau d'Aquisgrà" de 1748 que acabaria la Guerra de Successió Austríaca, Silèsia era reconeguda de nou com a propietat prussiana, i Frederic acceptava l'elecció de Francesc Esteve com a Emperador del Sacre Imperi.

Poques setmanes després, Frederic va començar a escriure una obra historiogràfica en la que narrés els fets de les dues guerres que ell mateix havia iniciat. Aquesta obra, originalment titulada *Mémoires*, i que en principi no pretenia publicar, acabaria esdevenint "*Histoire de mon temps*" (publicat pòstumament), l'obra historiogràfica que parlava sobre tots els conflictes en els que va participar, incloses també la primera partició de Polònia i la Guerra dels Set Anys.²³

Un cop la guerra estava acabada, Frederic va tornar a Berlín, i a l'arribar, el 28 de desembre de 1745, la gent el va rebre. Frederic va fer una marxa triomfal en la que la gent va cridar "*Vivat, Vivat Fridericus Rex, Victor Augustus, Magnus, Felix Pater Patriae!*" i "*Vivat Fridericus Magnus*".

S'atribueix a aquest event el seu sobrenom "El Gran". Però al contrari de com s'ha cregut durant molt de temps i de com ho relaten les fonts de l'època, la marxa i rebuda de Frederic i les tropes no va ser gens espontània. Hi va haver corals i grups de cadets que van cantar i exercir respectivament en punts concrets de la marxa, cosa que és poc probable de ser improvisada. A més la gentada només es va agrupar per tota la ruta que va agafar l'exèrcit, i per tant, estaven informats de la ruta. Avui sembla clar, que els crits de "*Fridericus Magnus*" havien estat planejats per Frederic.²⁴

-2.2.5. Els anys de pau entre 1745 i 1756:

Amb la pau que va posar fi a la Segona Guerra de Silèsia, va començar el període de més esplendor del regnat fredericià. Frederic va reconstruir l'economia del país, i va autorealitzar-se al màxim com a impulsor de l'arquitectura a la capital i a Potsdam, i mecenes de la resta d'arts, mentre feia de "*roi philosophe*" a Sanssouci.

A Frederic no li agradava massa deixar que es fessin retrats seus o estàtues. Per això, buscava una altra manera d'erigir monuments en honor a si mateix, recurrent a l'arquitectura. La més important de totes les construccions que Frederic encarregaria als seus arquitectes, seria el parc i palauet de Sanssouci, situat en un turó de vinyes a la riera del riu Havel a Potsdam.

Sanssouci no compliria les característiques habituals d'un palau reial, no tindria les funcions representatives, oficials ni monumentals que tenia el Palau Reial de Berlín o el de Charlottenburg,²⁵ ni tampoc com ho tindria el Nou Palais que Frederic construiria després de la Guerra dels Set Anys. Sanssouci²⁶ (literalment sense problemes/cabòries) estava destinat a ser un refugi íntim i epicuri, que s'assemblés a Rheinsberg, i que estigués completament adaptat al seu propietari.

A part de construir-se palaus en els jardins de Sanssouci, Frederic també va ser impulsor d'obres públiques i d'edificis destinats als intel·lectuals de la capital i a Potsdam.

²³ No seria l'única obra d'aquest tipus que Frederic escriuria. En obres d'aquest tipus pretenia justificar els seus errors militars, negligències i l'elevat preu humà de les seves guerres. Frederic escrivia la seva pròpia història per a que no ho fessin els altres. En parlaré després al punt 3.1. *Intent d'aproximació a la personalitat de Frederic II.*

²⁴ Jürgen Luh, "*Der Große*" (El Gran), 2014

²⁵ Immediatament després de la coronació, va reformar el palau dels seus avantpassats de Charlottenburg afegint-hi una ala sencera. No va tenir prou amb això, i va voler crear quelcom pròpi i íntim lluny de la cort, de les intrigues de la qual es volia distanciar. En conseqüència va construir Sanssouci.

²⁶ Veure l'imatge 11 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

El 1747 Frederic va començar el projecte d'un Pantheon al Forum Fredericianum²⁷ de Berlín. L'objectiu del temple era crear un edifici que representés la tolerància religiosa, i on totes les religions estiguessin representades, i els seus membres hi poguessin exercir. Però els diferents grups religiosos es van oposar a aquesta idea, i al final Frederic va tenir una altra idea. En lloc del Pantheon construiria una església catòlica, que seria un símbol de la seva tolerància envers la majoria catòlica de Silèsia, ja que l'església seria venerada a Santa Hedwig, la patrona de Silèsia.

Tot i la imatge de tolerància que Frederic volia donar (respectant les minories hugonots, catòliques, etc...) el col·lectiu jueu va ser maltractat severament per Frederic. Els jueus tenien menys drets, pagaven més impostos, estaven reunits en calls, i depenent de l'època, els seus fills no podien heretar les propietats dels seus pares, o només ho podia fer el primogènit.

La majoria de les construccions de Frederic eren dissenyades per ell mateix en esborranys que després passava als seus arquitectes per tal que en fessin plànols reals. En aquestes construccions que ell mateix havia ideat, trobem sempre elements repetits, com columnates, cúpules, "rocaïlles"²⁸, motius mitològics, (etc.), que sovint al·ludien a les muses i les arts per representar de nou els seus interessos il·lustrats. Aquests trets són tan característics que creen un nou estil d'arquitectura: el Rococó Fredericià.

Tot havia de ser com ell ho volia, però segons els diaris dels seus arquitectes, era bastant avariós, i impacient, forçant així els constructors a improvisar sovint, molts cops perjudicant la qualitat o durabilitat dels edificis. A vegades feia repetir tota la feina als seus constructors, generant despeses extremes, que sovint no volia pagar. Segons noves teories, en els seus dissenys de façanes, es copiava d'il·lustracions de llibres sobre arquitectura, i en realitat, era un ignorant en l'àmbit constructiu.

Al mateix *Forum Fredericianum* també va construir la Biblioteca Reial i una nova Opera destinada també a l'ús dels Estaments no-privilegiats, per a semblar mecenes de les arts músiques. D'edificacions d'aquest estil, per a aparentar generositat, en va fer moltes. Altres eren completament inútils per al poble, com les ruïnes clàssiques artificials que es va construir en un turó prop de Sanssouci, que només servien per a passejar-hi de tant en tant.

També cal mencionar la Galeria d'Art²⁹ que Frederic va construir a Sanssouci entre 1755 i 1763, aprofitant un vell hivernacle. Aquesta galeria, construïda amb materials molt costosos, com els marbres que pavimenten el terra o decoren les parets (*Giallo Antico i Giallo di Siena*, marbres que es van deixar d'explotar a l'Edat Antiga, i que va haver d'extreure de ruïnes romanes), serviria per a albergar la majoria dels quadres que el rei adquiriria, i que no li cabien en les estances dels seus palaus. En la seva col·lecció d'art, que en el seu moment era de les més grans d'Europa, trobem tant pintures d'escola italiana com flamenca. Frederic s'enorgullia molt d'aquesta col·lecció, però realment només els quadres holandesos eren de valor, doncs Frederic tenia poca idea sobre la pintura italiana,

²⁷ Aquest nom se li va donar posteriorment, a causa d'un comentari en una carta d'Algarotti on anomenava la plaça "*il foro di Frederigo*". Actualment s'anomena Bebelplatz.

²⁸ Les "rocaïlles" són elements decoratius característics del Rococó, i donen el nom a aquest estil. Tenen formes semblants a petxines, sovint abstractes.

²⁹ Veure l'imatge 16 l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

deixant-se aconsellar pel seu amic Marquis d'Argens, i sovint li van vendre falsificacions o còpies de deixebles dels grans autors.

Els seus quadres preferits eren els de "*fêtes galantes*" del francès Antoine Watteau, que recreaven festes i passatemps relaxats de l'aristocràcia en la natura.

A part d'una immensa quantitat de quadres (més de 600 entre tots els palaus), Frederic també va col·leccionar escultura, sobretot de temàtica mitològica i també busts de personatges històrics. Però aquesta afició va durar poc, i al final només posseïa poc més de 300 estàtues. Molt poques de les estàtues de la seva col·lecció li importaven realment, només aquelles que va exposar en llocs visibles que freqüentava, com la seva biblioteca a Sanssouci. Destaca el "*noiet orant*", en un pavelló enreixat que es podia veure des de la biblioteca³⁰.

Malgrat la seva òbvia afinitat per les arts, mai va fomentar l'Acadèmia de les Arts de Berlín, que el seu avi havia fundat. Va fer tot el contrari amb l'Acadèmia de Ciències, també fundada per Frederic I. Segons Frederic la ciència era una de les coses més fonamentals i necessàries per al desenvolupament d'una societat, seguint així els ideals il·lustrats que Voltaire li havia impartit. L'interés per les ciències li va sorgir al rei per influència del filòsof francès. Aquest va traduir les obres d'un dels seus ídols, Newton, i en aquella època va compartir les idees newtonianes amb Frederic. Frederic però no era un científic: va fer alguns experiments, però després de que fracassessin va intentar ocultar-ne les restes.

Les universitats i acadèmies científiques prussianes no destacaven gens en el panorama europeu abans del regnat de Frederic. Tant Frederic com Voltaire ho sabien. Per això Frederic va reestructurar-les, i va voler nomenar Voltaire president de l'Acadèmia de Ciències de Berlín. Però el filòsof de Cirey va refusar l'oferta, i va recomanar a Pierre Louis Moreau de Maupertuis com a candidat alternatiu. Maupertuis, un altre newtonià, havia demostrat que els pols del planeta eren plans, i s'havia fet famós amb aquesta teoria. Amb el temps, Voltaire va penedir-se de la seva decisió, i tenia enveja de Maupertuis, fins a tal punt que durant la seva estada a Potsdam entre 1750 i 1753 intentaria fer-li la vida impossible al seu compatriota.

Fins després de la Segona Guerra per Silèsia l'Acadèmia va seguir igual. Amb el temps però, va assolir prestigi, i aviat era freqüentada per pensadors i científics importants, la majoria d'ells de nacionalitat francesa. Destaquen, entre altres, Leonhard Euler, Jean le Rond d'Alembert (amic íntim de Voltaire), Charles de Secondat (Baron de Montesquieu), Jean-Baptiste de Boyer (Marquis d'Argens), Immanuel Kant, Denis Diderot...

Frederic no es va implicar gaire en les activitats de l'Acadèmia, tot i que n'era membre fixe en l'àmbit de Belles-Lletres, i pràcticament mai va assistir a les reunions del claustre ni als debats. Tampoc li va fer falta, doncs la majoria de membres de l'Acadèmia eren convidats habituals a Sanssouci.

³⁰ Les biblioteques de Frederic eren totes idèntiques en contingut. En totes hi havia els mateixos llibres, enquadernats de forma diferent, i marcats amb una lletra daurada que designava a quina biblioteca pertanyien. En el cas de Sanssouci, un "V", de "vigne", ja que Frederic denominava el palauet "ma vigne" (la meua vinya).

Tots aquests interessos, col·leccions d'art, subvencions a l'Acadèmia científica, arquitectura, mecenatge, etc., obviament suposaven unes despeses enormes, cosa que es contradiu amb el model estalviador que tant el seu pare, com Frederic havien propugnat.

El 1746 Claude Etienne Darget, ex-secretari privat del Marquis de Valory, esdevindria el segon lector de Frederic. Les seves ocupacions serien les mateixes que les del seu antecessor, Jordan: principalment conversa amb el rei i correcció dels seus escrits i cartes. Darget també es guanyaria completament la confiança del rei, però quan el 1750 Voltaire va arribar a la cort de Sanssouci, Darget va demanar a Frederic abandonar el servei, ja que ja no es sentia necessitat: Voltaire qui també gaudia de molta confiança reial li era un rival massa fort.

Com ja s'ha vist durant els anys de pau entre la Segona Guerra de Silèsia i la Guerra dels Set Anys, la cort de Frederic es va omplir d'intel·lectuals, artistes i científics. Ja en l'època del seu pare s'havia començat a veure el fenomen que els historiadors anomenen “despolitització d'una cort”³¹, i que durant els anys de pau es va consolidar. En aquesta època es van dur a terme les famoses “Taules Rodones”³² de Frederic a Sanssouci, tertúlies intel·lectuals entre Frederic i els seus convidats.

Probablement el més important dels visitants de Sanssouci va ser Voltaire. Frederic havia convidat a Voltaire molts cops des de l'inici de la seva correspondència. Però fins al 1750, quan va morir la Marquise du Châtelet, benefactora i amant de Voltaire, el conegut filòsof de Cirey no es va traslladar a Potsdam. Tant Frederic com Voltaire pretenien aprofitar mútuament la presència de l'altre. Voltaire es quedaria a Sanssouci fins al 1753, però la convivència entre rei i filòsof seria molt difícil. Voltaire no es deixava manar per ningú, i Frederic volia tenir-lo sota control. Els caràcters eren incompatibles. Així la relació va passar per moments molt turbulents de discussió, i va culminar en l'*affaire Maupertuis* (1753). Voltaire abandonaria Sanssouci enfadat, i tardarien anys en tornar-se a escriure.

El tercer lector de Frederic seria el metge i filòsof Julien Offray de Lamettrie, que li va ser recomanat per Maupertuis. Va ser un home molt culte, però alhora groller i egoista. La seva filosofia hedonista va ser fortament criticada per altres pensadors com Voltaire, Diderot i d'Alembert. Va morir amb només 42 anys a finals de 1751, enverinat (probablement) per carn de faisà en mal estat que per accident li va ser servida en un sopar a casa d'un enviat francès.

El successor de Lamettrie va ser Jean Martin de Prades, teòleg i filòsof de família noble francesa. Aquest va haver d'emigrar de França perquè havia estat acusat d'heretgia. Van ser el Marquis d'Argens i Voltaire qui el recomanarien al rei com a nou lector. Però el 1757 Frederic el va fer empresonar, ja que Prades va embolicar-se en un cas d'espies francesos durant la guerra, i va morir el 1782 encara arrestat pel rei acusat d'haver filtrat informació a l'enemic.

³¹ Aquest fenomen consisteix en que a la cort d'un rei ja no tenen tanta importància els clergues o aristòcrates, que només pretenen guanyar-se el favor del rei per al propi benefici, sinó aquells que, independentment del seu estatus social, comparteixen els interessos del rei: amics, intel·lectuals, artistes, lectors, militars...

³² Veure l'imatge 8 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

-2.2.6. La Guerra dels Set Anys³³:

La Guerra dels Set Anys sovint és anomenada la “vertadera Primera Guerra Mundial” per alguns historiadors, doncs en el conflicte també es van veure implicades les colònies de les potències bel·ligerants, sobretot les de França i Gran Bretanya a Amèrica. Així diferenciem dues guerres en aquest conflicte: la guerra a ultramar i la guerra a Europa.

Els rancors austríacs contra Frederic per la conquesta de Silèsia seguien igual que al final de 1745. Maria Theresia anhelava recuperar els territoris perduts i a més desitjava la destrucció de Prússia. Per això el seu Canciller, Wenzel Anton Kaunitz, va conrear una política d'aïllament contra Prússia. Els antics aliats de Prússia i els països neutrals en les guerres anteriors es van girar en contra de Frederic, rodejant el país per complet, a canvi de territoris que estaven en mans dels Habsburg.

Àustria va convèncer a pràcticament totes les altres nacions del Sacre Imperi a aliar-se contra Frederic. Saxònia n'era de les més importants. Rússia pretenia expandir-se cap a l'oest. França pretenia debilitar Anglaterra i els seus aliats, però no estava gaire preparada per al conflicte, i va emportar-se a la guerra les seves nacions aliades, governades per altres branques dels Borbons. Només algunes monarquies o ducats menors del Sacre Imperi (amb els que Frederic tenia relació familiar directa) i Anglaterra li van ser aliades, i aquesta última, més per una qüestió d'oposar-se a la seva rival, França, que no per interès real.

Les noves aliances d'Àustria van quedar plasmades en el Tractat de Versalles de 1756. A través d'espies que Frederic tenia en les corts europees, li van arribar notícies, i fins i tot una còpia d'aquest tractat. La tercera guerra en la que Frederic estaria implicat, tornaria a iniciar-se amb un atac preventiu seu.

En aquestes circumstàncies el 29 d'agost de 1756 l'exèrcit de Frederic va envair Saxònia sense previ avís. Frederic pretenia ocupar tota Saxònia amb una campanya ràpida i omplir les seves arquees amb les riqueses saxones. Posteriorment pretenia ocupar Bohèmia, per tal de poder obligar Maria Theresia a negociar, i així impedir que els aliats ataquessin Prússia. En cas de que Maria Theresia es negués a la diplomàcia, pretenia forçar l'exèrcit austríac cap a Silèsia, on el terreny li seria avantatjós.

L'exèrcit saxó va ser sorprès per l'invasió prussiana. Dresde va caure el 9 de setembre sense resistència alguna. Els saxons es van reagrupar en un campament pròxim a la ciutat de Pirna, des d'on, resistint al setge prussià, esperaven una intervenció austríaca que els salvés.

A finals de setembre un exèrcit austríac va mobilitzar-se en direcció a les tropes de Frederic. Aquest va partir en dos les seves tropes: mentre ell dirigia una meitat contra els austríacs, l'altre continuava el setge als saxons. L'exèrcit de Frederic i l'austríac liderat pel mariscal de camp Browne van trobar-se a Lobositz, a Bohèmia, l'1 d'octubre. Malgrat la batalla no va començar bé per als prussians, i van patir grans pèrdues, les tropes austríaques van ser vençudes. Tot i que els saxons van capitular, el pla no havia funcionat: Àustria encara era massa forta.

L'any 1757 va començar encara pitjor per a Frederic. Es va decretar la “Guerra Imperial” contra Prússia, és a dir, les nacions del Sacre Imperi declaraven conjuntament la guerra a Frederic. A més França i Rússia es van comprometre a intervenir en el mateix any en auxili

³³ Veure el mapa 20 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

d'Àustria. Frederic reprendria la seva tàctica, i intentaria prendre Praga per a pressionar Maria Theresia. La consegüent batalla de Praga al maig va tenir èxit per als prussians (tot i que part de l'exèrcit enemic va escapar), però al cap de poques setmanes Frederic va haver d'enfrontar-se a Kolin amb un nou exèrcit austríac que venia del sud. La batalla de Kolin va representar una gran derrota per als prussians que van haver de retirar-se a Saxònia. Els soldats estaven cansats de les marxes forçades i de les lluites.

Frustrat, Frederic va començar a culpar als altres de les seves derrotes, fins a tal punt que va culpar en públic al seu germà i hereu August Guillem de ser el culpable de tot i li va prendre totes les responsabilitats militars. Aquest, plorant va fugir del front, i un any després moriria a la seva residència a la capital, sense tornar a parlar mai amb Frederic. El seu fill, Frederic Guillem seria el pròxim en la línia de successió.³⁴

Deu dies més tard de la batalla de Praga moriria la mare de Frederic. Quan aquest va rebre la notícia de la mort de Sophia Dorothea, va caure en una profunda depressió. La possibilitat de mantenir la guerra curta ja era impossible. En els mesos següents el bàndol prussià va patir greus derrotes. Una part de l'exèrcit de Frederic, controlada pel germà de la seva dona, el Duc de Brunswick-Bevern va ser vençuda a la batalla de Moys, obligada a retirar-se. Al 22 de novembre es va produir una nova Batalla de Breslau, en la qual la victòria dels austríacs va permetre que aquests entressin a Silèsia i en recuperessin una bona part. El 16 d'octubre un grup d'hússars austríacs van ocupar Berlín durant un dia, obligant les autoritats a evacuar molta gent, només per a retirar-se un cop havien destrossat part de la ciutat.

Al novembre Frederic va vèncer l'exèrcit unit del Sacre Imperi a Roßbach, i al desembre va tornar a Silèsia amb l'exèrcit principal i va expulsar els austríacs de nou després de la batalla de Leuthen, el dia de Sant Nicolau. Ara pretenia entrar a Àustria per a arrasar el que pogués, però no ho va aconseguir ni d'aprop per falta de subministres.

Mentrestant els francesos van ocupar les terres del Rin i van intentar atacar Hannover, que era propietat del rei anglès. Gran Bretanya tenia massa problemes a les colònies per intervenir a Europa. L'exèrcit rus va ser vençut fàcilment per una branca petita de l'exèrcit prussià.

El 1758 els russos van entrar a Prússia Oriental, i pretenien unir-se amb un exèrcit austríac que pujava del sud. Frederic ho va impedir en la Batalla de Zorndorf. Mentre els russos van retirar-se novament, els austríacs van aprofitar per a tornar a ocupar gran part de Silèsia, i posteriorment el sud de Saxònia. La mort de Guillermina, al mateix dia que la Batalla de Hochkirch, només va agreujar més l'estat d'ànim de Frederic. Després de la victòria austríaca a la batalla de Hochkirch, els austríacs van intentar capturar Dresde, però van fracassar. Anglaterra va enviar recursos monetaris en ajuda de Prússia a més d'enviar soldats hannoverians, que junt amb altres tropes aliades del Regne Unit van fer retrocedir les tropes franceses.

En aquest any el més famós de tots els set lectors que van servir a Frederic seria contractat, Henri de Catt. De Catt seria el suport moral del rei, sobretot durant la Guerra dels Set Anys, però a més seria el seu lector durant més de vint anys. Però de Catt va haver de plegar el 1780, quan va resultar que era corrupte.

³⁴ Frederic no confiava gens en el seu successor, i per por que aquest perjudicés Prússia a l'ascendre al tron, va escriure els *Testaments Polítics de 1752 i 1768*.

El 1759, Prússia estava al marge de la ruïna. L'exèrcit estava desgastat, molts territoris arrasats, i ja no quedava res a les arques de l'Estat. Al 12 d'agost de 1759 Frederic es va enfrontar a un exèrcit aliat de russos i austríacs a Kunersdorf. L'exèrcit prussià va perdre la formació i es va dispersar, perdent així molts soldats i deixant enrere tota l'artilleria pesada en la retirada. El mateix Frederic, que com sempre lluitava a primera línia, va rebre algun tret que va sobreviure per casualitat³⁵, i dos dels seus cavalls se li van morir sota d'ell.

Aquesta derrota el va portar a una crisi mental forta. Estava profundament deprimat, i segons algunes cartes que va escriure en aquells dies, creia que ell es mereixia morir, i de fet, portava al voltant del seu coll una capseta amb comprimits d'opi, que es pretenia prendre en sobredosis en cas que fos capturat. Tant ell com l'exèrcit estaven desfets. Segons de Catt, que conversava amb ell, el rei va estar al marge del suïcidi més d'un cop.

Prússia estava tant malparada que ja no hi havia escapatòria. 14 000 prussians van ser capturats després de la Batalla de Maxen. Els aliats envairien la capital, i semblava que seria el final. Però no va ser així, doncs hi havia problemes interns de l'Aliança. França només tenia interès en perjudicar Anglaterra, Rússia no tenia interès en continuar en el conflicte si no li sortia alguna cosa més a canvi, i Àustria sola no podia destruir Prússia tal com volia. La tardança va permetre als prussians refer-se mínimament.

En l'any 1760 la situació prussiana va millorar poc: tot i algunes victòries com a Leignitz a l'agost, Saxònia, Silèsia i Prússia-Oriental estaven en mans enemigues. Al 1761 Frederic va construir un campament parapetat prop de Brunzelwitz, a Silèsia, on les seves tropes van resistir fins que l'enemic tenia problemes de subministrament i es va haver de retirar. Poc més va succeir aquell any.

L'any 1762 tot va canviar. La Tsarina Elisabeth Petrowna va morir al gener, i el seu successor, el seu nebot Pere III, era un gran admirador de Frederic. Així els russos es van retirar del conflicte, salvant així Prússia en el que s'anomenaria "Miracle de la Casa Brandenburg".³⁶ Tot i que Pere III va ser destituït aviat per la seva dona, la Tsarina Catarina la Gran (que havia sigut proposada com a esposa a Pere per part de Frederic), la relació amistosa entre Prússia i Rússia no va acabar-se.

Al maig les tropes de Frederic van recuperar Silèsia i van vèncer els austríacs un últim cop a Freiberg, recuperant també Saxònia. Amb això la guerra es donava per acabada.

El 15 de febrer es va signar la Pau d'Hubertusburg, en la que es retornava a l'estat d'abans de la guerra. Silèsia seguia formant part de Prússia, Saxònia seguia sent un Estat íntegre. Així el panorama europeu no va canviar gens, però les potències bel·ligerants havien patit enormes pèrdues humanes i materials, sobretot Prússia, que estava arruïnada. Calia per tant, reconstruir el país.

-2.2.7. Vellesa i mort:

La Guerra dels Set Anys no només va marcar Prússia, sinó també l'estat emocional del seu monarca. Frederic es tornaria un vell sarcàstic i amargat, i perdria la majoria dels seus

³⁵ Una bala es va incrustar casualment en la seva tabaquera, salvant-lo d'un tir mortal.

³⁶ Frederic va utilitzar aquestes paraules el 1759 en una carta al seu germà Enric, referint-se a la tardança dels aliats en atacar Berlín. Posteriorment els historiadors van fer referència a aquestes cartes, utilitzant les mateixes paraules per a descriure la retirada russa del conflicte.

amics. El període posterior a la gran guerra però també seria un de reconstrucció i expansió. Prússia es consolidaria finalment com a potència internacional.

Al tornar de la guerra Frederic donava un efecte de vellesa i cansament al seu entorn, tot i que només tenia 51 anys. Realment Frederic sempre havia tingut un caràcter cínic i controlador, però després de la Guerra dels Set Anys ho va ser més, i amb tothom. Amb aquesta actitud va anar perdent tots els seus amics que encara estaven vius³⁷, i va tornar-se cada cop més un home melancòlic i solitari.³⁸ Al final ja només li quedaven alguns pocs, com els militars de la Motte Fouqué o Keith, i els seus gossos. L'esplendor cultural de Sanssouci va anar desapareixent, i Frederic es va aferrar al passat: tots els avenços culturals, literaris i científics ja no l'interessaven. Amb el temps tampoc ja no podia realitzar les seves aficions: quan va perdre les dents incisives, va abandonar la flauta, quan li va empitjorar la vista, ja no va poder llegir, quan la gota li va empitjorar, els passejos per Sanssouci van anar disminuint...

Malgrat que a nivell personal del rei tot va tendir cap a la decadència, no va ser el cas de l'Estat de Prússia, que tot i estar bastant arruïnat, ara formava part del cercle de les grans potències europees. Frederic s'intentava distreure treballant per l'Estat. Per a reconstruir l'Estat, va encaminar una sèrie de reformes, a part d'adaptar una política intervencionista en l'Estat per a reengegar l'economia nacional.

Un dels primers canvis va ser la supressió dels impostos que afectaven als cereals, i l'augment proporcional dels impostos als productes de luxe importats, com el vi, el cafè o el licor. El control dels impostos va ser traspassat a un òrgan anomenat "*Regie*", del qual Frederic es va distanciar amb el temps.

El següent pas va ser reparar els danys causats per la guerra, i compensar els pagesos perjudicats, per a que tornessin a produir regularment. Amb aquesta finalitat, va enviar, al acabar la guerra, uns enviats a les províncies afectades, per a registrar tots els danys i avaluar les compensacions de l'Estat.

Per un altra banda va impulsar la indústria i el comerç, amb doctrines mercantilistes. Va fomentar les manufactures³⁹ i artesans, sobretot les manufactures de productes de luxe, com la seda⁴⁰ i la porcel·lana. Ja quan va ocupar Dresde el 1756, i va saquejar les famoses manufactures de porcel·lana de Meißen, Frederic va jugar amb la idea de fundar una manufactura de porcel·lana a Berlín, que depengués en part de la corona. Després d'haver-ho encarregat a un burgès, que va fracassar arruïnant l'empresa, i algunes dificultats inicials en la fabricació de la porcel·lana, Frederic va fundar la KPM, la Manufactura Reial de Porcel·lana, que tant donava feina a la població com suposava ingressos a l'Estat. Frederic en seria un dels clients principals, i sovint encarregaria sets de porcel·lana per a regalar a monarques veïns, aristòcrates, ambaixadors...

Amb la mateixa idea de fomentar artesans, fabricants i treballadors locals, va construir al parc de Sanssouci un nou palau, més monumental, que representés el nou rang de Prússia.

³⁷ Molts dels seus amics van morir abans que ell: Voltaire al 1778, Quantz (el flautista) al 1773, el Baró de la Motte Fouqué el 1774, el Lord-Mariscal Keith al 1778, Algarotti al 1764, el Marquis d'Argens el 1771...

³⁸ Sobre el canvi emocional de Frederic posterior a la Guerra dels Set Anys, i el "vell Fritz" en parlaré més al punt 3.1. *Intent d'aproximar-nos a la personalitat de Frederic II.*

³⁹ Veure la taula de manufactures de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

⁴⁰ Veure el gràfic d'augment de la producció de seda a l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

Aquest palau, el Nou Palais⁴¹, li serviria per a rebre visites importants, i passar els mesos freds que no podia passar a Sanssouci.

A part dels projectes de reformes econòmiques, Frederic va engegar també reformes socials per al poble. Va fer construir moltes escoles, per tal que el poble baix tingués més accés a la cultura, però malauradament el seu sistema educatiu mancava de professors qualificats.

Igual que a l'inici del seu regnat va intentar abolir el feudalisme, però no ho va aconseguir, ja que la noblesa s'hi va oposar.

També va fer algunes reformes agràries, inclosa la “*reforma de les patates*”⁴² més coneguda per la llegenda popular que se'n va crear.

També va fer les Lleis Generals Provincials de l'Estat prussià (*Algemeines Landrecht des preußischen Staates*), on unificava el codi civil i penal i totes les altres lleis, en un mateix document, que fos accessible i comprensible per a tothom.

Amb totes les reformes, l'Estat es va recuperar de forma ràpida. Tot i la seva edat, Frederic no va deixar de destacar en la política europea. Va ser el cas en la Primera Partició de Polònia i en la Guerra de Successió de Baviera.

En el primer cas, Rússia, Àustria i Prússia es van repartir Polònia, per a evitar un enfrontament bèl·lic i una ruptura de l'equilibri de poder a Europa. Polònia també tenia problemes de successió, i era un Estat pràcticament satèl·lit a l'Imperi dels Tsars. Prússia va adquirir les terres de Prússia Occidental⁴³, que anhelava des de feia temps.

En el cas de la Guerra de Successió de Baviera, el 1778 el fill de Maria Theresia es va voler venjar dels bavaresos per la guerra de 1740, i va aprofitar la crisi de successió dels Wittelsbach per a negociar amb ells un intercanvi de terres: Àustria cediria Bèlgica als Wittelsbach, i aquests cedirien gran part de Baviera als Habsburg. L'intercanvi no es va produir, doncs Frederic i altres prínceps-electors s'hi van oposar, i Frederic va enviar tropes a Bohèmia. Però no es va produir cap enfrontament, ja que tots dos bàndols tenien problemes logístics.

En resposta a l'intent dels Habsburg d'ampliar encara més el seu poder, el 1785 Hannover, Prússia i Saxònia es van unir en la Unió d'Electorats Alemanys (*Deutscher Kurfürstenbund*), una petita aliança interna de caràcter protestant dintre del Sacre Imperi que pretenia equilibrar la balança de poder dels Habsburg. Amb el temps, s'hi van unir 14 electorats més, formant un bàndol important a l'Imperi.

L'abat francès Henri-François Duval du Peyrau de l'ordre dels carmelites va ser el sisè lector de Frederic, que va entrar en el seu servei l'any 1780. El 1785 va plegar, doncs el rei s'avorria amb ell, i dos anys més tard va tornar a França.

⁴¹ Veure l'imatge 17 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

⁴² Quan Prússia va passar per una època de fam, Frederic va fer la “reforma de les patates” on obligava als pagesos a conrear patates, doncs va reconèixer el valor nutritiu del tubercle, i així va acabar amb la fam. Però és un mite el fet que Frederic ordenés als seus soldats de vigilar els camps de patates dels pagesos, per a fer pensar a altres agricultors que es tractava d'algo molt valuós, i així s'animessin a també conrear patates. Consultar l'imatge 9 de l'apartat 5.5. *Mapes, imatges i gràfics complementaris* de l'Annex.

⁴³ En l'apartat 5.5. *Imatges, mapes i gràfics complementaris* es pot consultar un mapa de Prússia que mostra totes les adquisicions territorials de Prússia entre 1600-1795.

L'últim lector de Frederic va ser Charles Dantal, que va servir al rei de Prússia des del 1785 fins a la mort del rei l'any posterior. A diferència de tots els altres lectors, aquest si va complir plenament el nom del seu ofici. No era secretari ni corrector dels escrits del rei, ni tampoc debatia amb ell, sinó només llegia aquelles obres que el rei ja no podia llegir per la seva edat.

Frederic va viure 74 anys, superant així bastant l'esperança de vida de l'època, fins i tot per als nobles. El més comú era morir al voltant de la cinquantena, com li va passar al seu pare. Realment és d'estranyar que Frederic visqués tant, doncs, degut als seus mals hàbits alimentaris, ja patia de gota als pocs anys de ser rei. Cap als últims anys de la seva vida, el rei estava molt sovint malalt. Tenia atacs de gota amb més freqüència i contundència, i també tenia sovint tos o refredats, però mai feia cas a les recomanacions dels seus metges. Frederic sempre va dramatitzar el tema, cada cop que estava malalt, ja es creia mort.

Al 1785 Frederic va fer un viatge a Silèsia, en el qual va sortir un dia a passejar a cavall. El va enxampar una forta pluja, però, tot i la insistència dels seus acompanyants, es va negar a posar-se un abric. No va tardar ni dos dies en agafar febre alta i tos. El rei va tenir sort que no va tenir un atac de gota, com solia tenir a la tardor normalment, i va ser traslladat immediatament a Potsdam. Els mesos van passar i el refredat no acabava de marxar. Mentrestant, Frederic continuava treballant insaciablment. Un dia un dels seus secretaris va tenir un ictus durant una reunió. Frederic va ordenar que retiressin el mort, i va continuar treballant. Així va seguir treballant a diari fins al dia abans de la seva mort.

En els seus últims mesos de vida, Frederic no va ni voler veure els seus familiars. Només tolerava uns pocs col·laboradors al seu voltant. Fins al penúltim dia abans de la seva mort, Frederic només vivia per treballar. El 16 d'agost de 1786 però, el rei no va tenir forces per aixecar-se del seu silló preferit, el qual havia estat arreglat per a que hi pogués dormir també. Va passar tot el dia en un estat taciturn. Frederic va passar les últimes hores de la seva vida amb els seus criats, i la seva (en aquell moment) gossa preferida "*Superbe*". A la matinada del 17 d'agost Frederic encara va ordenar que asseguessin "*Superbe*" en una cadira al seu costat, i la tapessin ja que tenia fred. Les seves últimes paraules, ja pràcticament inconscients, van ser "*La muntanya està passada, ens anirà millor*"⁴⁴. A les 2:20 del matí Frederic ja havia mort.⁴⁵

Frederic s'havia fet construir una cripta a en una terrassa de Sanssouci el 1744, on volia ser enterrat sense massa cerimònies, de forma inusual per a un rei de l'època, junt als seus gossos llebrers⁴⁶, que tant havia estimat. El seu successor, el seu nebot, Frederic Guillem II, no ho va creure adient i va enterrar Frederic a l'església de la Guarnició de Potsdam, a la cripta familiar, al costat del seu pare.

Al 17 d'agost de 1991, per iniciativa de l'aleshores cap de la casa Hohenzollern, Lluís Ferran de Prússia, es van traslladar les despulles de Frederic a Sanssouci, i es van enterrar allà on ell havia volgut, en una solemne cerimònia d'Estat.⁴⁷

⁴⁴ Sibylle i Frederic Guillem, prínceps de Prússia, "*Die Liebe des Königs*" (L'amor del rei), 2006.

⁴⁵ Veure l'imatge 6 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

⁴⁶ Veure l'imatge 12 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

⁴⁷ Veure l'apartat l'imatge 21 de 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

3.-Marc Pràctic:

3.1. Un intent d'apropar-nos a la personalitat de Frederic

La seva personalitat i actitud van anar canviant al llarg de la seva vida, però Frederic es va guiar sempre per un gran objectiu: el desig d'assolir fama i glòria. Com defensen també els historiadors Jürgen Luh i Andreas Pečar, Frederic s'esforçava per sobresortir entre els governants europeus i deixar una marca en la història. Per a aconseguir aquest gran objectiu va triar diferents camins, entre ells contradictoris: el d'artista i filòsof il·lustrat, i el d'estrateg militar, que seguia els ideals de Maquiavel, a qui tant havia criticat en la seva joventut.

La personalitat de Frederic resulta molt complexa i contradictòria. Sovint canviava d'opinió, o actuava d'una manera contradictòria als ideals que pretenia tenir, almenys envers al públic. Pràcticament mai reconeixia els seus errors, era tossut i intransigent, però deia ser una persona modesta i raonable. La seva font de felicitat era l'amistat, però amb els anys no va saber cuidar els seus amics, i els va fer fugir amb el seu sarcasme, desconfiança i voluntat de controlar tot i manipular tothom. Amb la seva dona era antipàtic, en canvi, els seus gossos rebien tot l'amor del món: era un misàntrop i un misògin. Amb els que l'havien perjudicat era molt rancuniós. Era individualista i inconformista. El seu egocentrisme el portava sovint a dramatitzar el que li passava, i la seva vanitat a autorepresentar-se. Alhora era perspicax, intel·lectual i visionari. El seu sentit de deure envers la pàtria dominava sobre tot.

Eren molts els aspectes paradoxals del seu caràcter, i encara avui en dia els historiadors discuteixen sobre les seves postures envers certs temes. Intentem trobar proves d'aquesta personalitat complexa i ambigua de Frederic en diferents etapes de la seva vida.

-3.1.1.Etapa infantesa i joventut (fins 1730):

Tenint en compte l'experiència traumàtica de l'infantesa de Frederic, que és la causa de molts d'aquests trets de personalitat, es poden arribar a comprendre i perdonar els aspectes negatius de la seva manera de ser.

Durant la infància i adolescència de Frederic, en l'ambient familiar tens marcat per l'autoritarisme del pare, no hi havia lloc per als interessos que el jove príncep va desenvolupar. El pare l'obligava a estudiar matèries que no l'interessaven, com les matemàtiques o l'economia, i li prohibia les que li agradaven com el llatí o el francès. També l'obligava a tenir interessos pel món militar. Mentre al fill li agradava llegir, jugar amb la seva germana o fer música, al pare li agradava veure els seus soldats en formació i sentir el soroll de canons i timbals.

Quan Frederic va ser prou gran per exercir en un regiment, va haver de fer el servei militar. Per tal de redirigir els interessos del seu fill, Frederic Guillem criticava tot el que el príncep feia, per molt que s'hi esforçés, i li restringia els horaris. Ja en aquesta època va demostrar ser molt tossut: aviat es va convertir en un dels seus objectius principals rebel·lar-se contra el pare, per tal de mostrar-li la seva inconformitat. Però els seus repetits intents d'inobediència només feien enrabiar més al pare, i cada cop els càstigs eren més severs.

Aprofitant un manament poc precís del pare en el que deia que "el príncep ha de llegir bons llibres", Frederic va acumular una considerable biblioteca que amagava al palauet de la seva mare. Frederic llegia clandestinament llibres de tot tipus. Els que més destacaven

eren els filosòfics, tant de filòsofs antics com de pensadors moderns, els d'història antiga i els de narrativa èpica. Aquí Frederic va trobar els seus ídols intel·lectuals, com Voltaire, i altres pensadors moderns i clàssics, i els seus ídols a nivell polític i militar, com Cèsar, Lluís XIV i Alexandre el Gran. Frederic anhelava ser gran en tots dos àmbits, tal com ho havia sigut un altre dels seus ídols, amb qui Voltaire el va comparar: Marc Aureli. La lectura d'obres èpiques com el *Telemach* de Fénelon o el *Quijote* de Cervantes, van enfortir encara més la seva voluntat de destacar, de canviar coses i ser recordat com un monarca diferent, sobretot respecte al pare.

El conflicte va arribar al seu clímax amb l'intent de fuga fracassat de 1730 que encara avui en dia aixeca molta polèmica entre els historiadors, ja que Frederic no es va esforçar per ser discret⁴⁸. Mentre que alguns defensen que la seva intenció havia sigut d'escapar-se, altres manifesten que només pretenia cridar l'atenció del pare, provocar-lo i ensenyar-li que el considerava un tirà, i també deixar-ho exposat al públic.

El que sí que està clar, és que Frederic va calcular malament les conseqüències. No comptava que el seu pare intentés aprofitar la situació per a prendre-li els drets del primogènit a favor del seu fill preferit August Guillem, ni tampoc comptava amb la conseqüència final que pagaria el seu amic i còmplice Katte amb la seva mort.

En canvi Frederic va demostrar gran astúcia en els interrogatoris, esquivant les preguntes en que es posava en qüestió la seva legitimitat com a successor.

La mort de l'amic va traumatitzar profundament al príncep. 20 anys després de la mort del pare, durant la Guerra dels Set Anys, Frederic encara tenia malsons en els que Frederic Guillem ordenava l'empresonament i tortura del príncep, "pel pecat de no estimar al seu pare".⁴⁹

Frederic va haver d'acceptar la seva derrota: havia reptat al seu pare, i aquest havia demostrat ser el més fort dels dos.

-3.1.2. Etapa intermitja, entre l'alliberament i la coronació:

Després dels càstigs rebuts, va patir un primer canvi de caràcter. Va aprendre a aparentar coses que no era, a dissimular els seus pensaments i emocions, i a guanyar-se el favor de la gent. Molts historiadors el consideren un "mestre" de l'anomenada "*masquerade*", l'art d'enganyar i fingir. Va haver d'aplicar aquesta habilitat sobretot envers el seu pare, per tal de semblar un fill submís i obedient, i així reguanyar-se la confiança paterna i assegurar el seu lloc en la successió.

Per aquest motiu i amb l'esperança de que una pròpia cort li donaria certes llibertats, va accedir al casament amb Elisabet Cristina de Brunswick-Bevern, princesa que el pare havia escollit per a ell. Però la parella mai va tenir una relació carinyosa, i tampoc van engendrar cap successor. La seva dona li era indiferent malgrat tots els esforços d'ella per guanyar-se l'amor del seu marit. Ella intentava consolar-se a si mateixa pensant que Frederic era tant

⁴⁸ Mentre Frederic es vestia, va fer molt soroll, i es va posar una jaqueta de color vermell, color que el seu pare odiava, gens adequat per passar desapercebut. Mentre esperava al seu patge i els cavalls, no es va amagar, fins que va ser descobert.

⁴⁹ Conversa amb el seu lector De Catt, Memòries d'aquest. - "*Unterhaltungen mit Friedrich dem Großen. Memoiren und Tagebücher von Henri de Catt*" (Converses amb Frederic el Gran. Memories i diaris d'Henri de Catt), 1885

gran i tant important, que no tenia temps per dedicar-se a algú tant insignificant com ella. Després de la mort de reina-mare, Sophia Dorothea, Elisabet Cristina va assumir totes les responsabilitats institucionals que Frederic deixava de banda, però Frederic no li va saber agrair ni això. Tot i això Frederic mai li va ser infidel (deixant de banda que no queda clara la qüestió d'una eventual homosexualitat de Frederic), ni la va maltractar físicament, però els dos vivien vides separades, en corts separades, i amb el temps es van distanciar, fins que ja només es veien un cop a l'any.

Frederic guardava molts rancors al seu pare. En conseqüència va prendre una altra actitud per rebel·lar-se contra ell. Frederic rebutjaria tot el que li fos donat pel pare. Elisabet Cristina només era una víctima d'aquesta venjança privada i silenciosa.

Malgrat aquesta actitud de rebuig contra quelcom que rebia del pare, va saber apreciar algunes coses del llegat del pare, sobretot en l'àmbit econòmic i militar.⁵⁰ Fins a la mort del seu pare Frederic no va parar de fingir ser el bon fill obedient. Al mateix llit de mort del seu pare va fer veure que es reconciliaven, i va simular tristesa, quan només uns mesos abans havia estat decebut de que el seu pare es recuperés d'una malaltia que pràcticament el mata.

Però si Frederic realment mai va agrair alguna cosa al seu pare, devia ser el regal del castellet de Rheinsberg. Utilitzant la seva astúcia per convèncer al pare de que la parella de prínceps hereus necessitava una cort pròpia, va aconseguir aquell indret en el que va passar els anys més feliços de la seva vida amb els seus amics.

Els seus amics eren probablement l'element més important en la seva vida. La companyia i admiració dels seus amics l'omplien de satisfacció. Tot i això també els utilitzava per als seus fins, sobretot representatius. Si Frederic s'envoltava de pensadors i artistes, augmentava la seva reputació d'il·lustrat i mecenes.

Aquest objectiu d'aparentar ser un rei il·lustrat, va néixer amb la voluntat de diferenciar-se del seu pare, però també de realitzar les seves aficions. Frederic Guillem no li permetia intervenir en política, així que volia guanyar fama d'una altre forma. Ho faria autorepresentant-se com un il·lustrat amic de les arts i les ciències. A partir d'aleshores, pràcticament tot el que feia estava orientat cap a aquest objectiu.

L'estil de vida de Rheinsberg en va ser el primer pas. A Rheinsberg el príncep podia realitzar les seves aficions lliurement amb els seus amics. Des de Rheinsberg es va posar en contacte amb els filòsofs de l'època, entre d'altres, Voltaire. De la correspondència entre filòsof i príncep ambdós es beneficiaven, ja que exhibien la seva relació en públic per a guanyar prestigi.

Amb intencions similars Frederic va escriure *l'Antimaquiavel*. Frederic encara creia que tardaria molt en ser rei i simplement volia fer-se un nom entre els il·lustrats de l'època, sense pensar massa en el compliment del que propagava.

Però el seu pare ja va morir al maig de 1740, i Frederic va veure que el que havia escrit a *l'Antimaquiavel* el posava en un compromís. Ja no va poder impedir-ne la publicació de l'obra a l'estranger que havia encarregat a Voltaire. Va prohibir la publicació de *l'Antimaquiavel* a Prússia.

⁵⁰ Parlo més sobre l'influència del pare a 3.2.1 (*Influències*) *Els pares, Frederic Guillem i Sophia Dorothea*.

La seva obra va aixecar grans expectatives al món il·lustrat, ja que molts interpretaven els principis idealistes que hi plantejava com un programa del seu regnat. Molts s'esperaven que fos un rei diferent, més just i amb una política més propera al poble que els monarques absoluts típics de l'època.

El 1739 Frederic havia fet pintar a Antoine Pesne, el pintor de la cort des dels temps del rei Frederic I, el sostre de la Sala de Balls de Rheinsberg, la més gran, i més visitada. En el quadre trobem molt de simbolisme. Es tracta d'una representació de l'arribada de la deessa Aurora, que, en el carruatge d'Apol·lo, fa fugir la nit i les criatures de la foscor. Frederic pretenia representar l'arribada del seu regnat⁵¹.

-3.1.3. Primers anys de regnat i primeres guerres:

Un cop havia estat coronat rei, va voler deixar clar que començava una nova etapa per a Prússia i va seguir autoescenificant-se com a rei il·lustrat i filòsof, amb més prudència que amb l'*Antimachiavel*. A les poques setmanes de l'inici del seu regnat va començar a implantar reformes que promulgaven la tolerància, la igualtat jurídica, l'abolició de la tortura i restricció de la pena de mort, el mercantilisme, la immigració, etc... Tot de valors i projectes que defensava la Il·lustració. També va fomentar les arts a través del mecenatge i la ciència renovant i millorant les universitats al seu país, sobretot a Berlín i a Potsdam.

Però Frederic ja no tenia prou amb autorepresentar-se com a rei il·lustrat per a destacar i marcar la història. A finals de 1740, quan va esclatar la Guerra de Successió d'Àustria, Frederic va tenir l'oportunitat d'exhibir-se com a estrateg militar, amb l'objectiu d'assimilar-se amb Cèsar o Alexandre el Gran, els seus ídols militars. Així va iniciar una guerra preventiva contra Àustria per a apoderar-se de Silèsia en la confusió de la guerra i satisfer les ambicions territorials prussianes.

En un inici tot va anar segons el seu pla: Silèsia va quedar ocupada pels prussians abans de l'hivern (per tal d'impedir el contraatac immediat dels enemics) i a la primavera de l'any següent tindria victòria rere victòria. Però cal remarcar que les victòries del seu exèrcit no es devien a la seva habilitat com a militar, sinó a la capacitat dels seus generals de salvar les situacions desesperades a les que Frederic portava el seu exèrcit.

Frederic era un estrateg bastant dolent, i molt temerari. Les seves batalles costaven moltes vides a les seves tropes, i les seves campanyes eren molt costoses. Per la seva tardança en alguns casos, i la seva impaciència en altres va causar la pèrdua inútil de vides, i en la Segona Guerra de Silèsia, que també va ser iniciada per un atac preventiu de Frederic i que no va anar tant bé per a ell, més de la meitat de l'exèrcit de Frederic va morir d'epidèmies i altres causes no bèl·liques, només pels seus errors, els quals es negava a reconèixer.

Tot el que li passava al camp de batalla, ho feia servir per cridar l'atenció en les cartes que escrivia als seus amics. Si era victoriós, fanfarronejava de bon militar, si era vençut, ho dramatitzava increïblement, dient que preferia morir en combat o suïcidar-se abans que rendir-se, tot i estar molt desesperat. Aquest dramatisme era típic d'ell igual que l'egocentrisme i l'autocompassió que sentia de si mateix quan estava en una situació bèl·lica problemàtica. Quan estava desesperat, al marge de la derrota total, res més importava que ell mateix. Cada cop que perdia una batalla, ja anunciava el seu suïcidi, o escrivia un nou testament, ja que estava molt preocupat pel regnat del seu hereu (tant el seu germà com el seu nebot no li semblaven mereixedors).

⁵¹ Veure la imatge 13 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

Tot i això Silèsia va ser conquerida i mantinguda en les dues primeres Guerres de Silèsia, i Frederic estava convençut de ser un bon militar. N'estava tan convençut que va redactar diversos escrits sobre l'estratègia militar a l'àmbit teòric, que va tractar com si fossin un secret d'Estat de màxima importància. Només els va deixar llegir a uns pocs militars, entre d'altres als seus germans August Guillem i Enric. Quan aquests li van dir que era una obra dolentíssima i inútil la va amagar encara més.

Però Frederic també va fer altres escrits relacionats amb les seves guerres. Frederic coneixia molt bé el proverbi "la història l'escriuen els vencedors". Per si de cas, i perquè volia controlar el que la posterioritat recordés d'ell i per de pas, justificar-se, ell mateix feia d'historiògraf. Descrivia els fets com ell volia que fossin recordats, i creia, que com que havia sigut testimoni directe dels events, en seria una font indubtable. La seva principal obra d'historiografia era "*Histoire de mon temps*" en la que parla de les 4 guerres en les que va participar i la primera partició de Polònia.

A part d'aquesta obra, també va fer "*Mémoires pour servir a l'histoire de la maison de Brandebourg*"(1751), en al que descrivia i jutjava (segons uns criteris de Maquiavel⁵²) als seus antecessors, per tal de remarcar el seu propi regnat, i insinuar que ell era millor que tots els reis anteriors. A diferència "d'*Histoire de mon temps*", aquesta obra si va ser publicada en temps de vida, però no era tant extensa com el llibre que dedicava exclusivament als seus mèrits.

En els seus escrits també es troba l'intenció de justificar els seus actes, les causes dels quatre atacs preventius que va fer en les quatre guerres en les que va participar.

Amb les guerres acabades Frederic va reprendre la seva activitat com a "*roi philosophe*". Cap a finals de la Segona Guerra de Silèsia havia començat les obres de la seva residència al parc de Sanssouci, que esdevindria el seu refugi i centre de les seves activitats intel·lectuals i artístiques. En el palauet de Sanssouci a més, va ser on Frederic celebrava les seves famoses tertúlies amb els convidats, que s'albergaven a les només quatre habitacions del palauet. Des del seu escriptori de Sanssouci també va ser on Frederic va escriure la majoria de les seves obres filosòfiques, i des d'on feia la feina de govern.

Tot i que pretenia sempre ser un home humil, com el seu pare, amb la decoració de Sanssouci, que fa referència en tot moment a les aficions del seu amo, no va estalviar gens. Va criticar en molts moments als seus veïns per la seva decadència i malbaratament, en canvi comprava compulsivament obres d'art fins que haver de construir una galeria per manca d'espai. Per a apartar indesitjables dels apartaments de Sanssouci, va reconvertir una dependència en una ala per a convidats, les Noves Cambres.

En aquesta època es va quedar evident la seva misogínia. Frederic despreciava les dones, i va prohibir-ne la presència a Sanssouci. Hi ha molta polèmica entre els historiadors sobre la seva possible homosexualitat. Altres creuen que el seu menyspreu al gènere femení es podria deure a una malaltia de transmissió sexual que possiblement va contraure de jove, i que li va comportar una amputació pràcticament total del penis. Aquesta al menys va ser l'excusa que va posar per mai tenir fills amb Elisabet Cristina.

Però realment aquesta aversió a les dones no era universal. La seva germana Guillermina, al ser de la mateixa sensibilitat que ell, n'era la completa excepció. D'això se'n pot

⁵² D'aquest tema en parlaré més endavant en l'apartat 3.3. *Comparació entre els ideals de l'Antimaquiavel i el posterior regnat de Frederic.*

extreure que Frederic no menyspreuava les dones com a tal, sinó que odiava les típiques dames de la cort, incultes que només es preocupaven pel físic, participaven ocasionalment en intrigues i buscaven ascendre socialment mitjançant matrimoni. Una dona que estigués al mateix nivell intel·lectual que ell mateix, en canvi, possiblement l'hauria pogut apreciar. En l'època, pels factors educatius socials, era més fàcil trobar un home congenial d'aquest tipus, que una dona.

Frederic no només volia controlar el seu record i el que la història deia d'ell. Frederic volia tenir el control de tot el que l'envoltava, sobretot de les persones del seu entorn més pròxim i familiar. En la seva família tothom havia d'obeir la voluntat del rei, i va exercir un autoritarisme molt semblant al que tant criticava del seu pare. Casava als seus germans i germanes, nebots i nebodes amb els mateixos objectius polítics que el seu pare, i no tolerava objecció. Cal destacar el cas del seu successor, el seu nebot Frederic Guillem. Frederic es preocupava molt pel seu hereu, ja que no el considerava el més adequat per a la successió. Creia que era un irresponsable, més d'un cop havia pensat d'imposar en el seu testament al seu germà Enric (a qui odiava també) com a regent.

La seva preocupació pel regnat del seu successor era tant gran, que va escriure els dos *Testaments Polítics* (1752 i 1768)⁵³ que sintetitzaven el seu regnat i havien de servir a Frederic Guillem II de models. Frederic temia que el seu hereu destruís tot el seu llegat, o perdés Silèsia, per la que tant havia lluitat. D'altra banda, ell tenia bastant clar que si Frederic Guillem II resultava ser un mal rei, això contrastaria amb la imatge del seu propi regnat, i la gent el recordaria com un bon monarca. En el mateix sentit de controlador, els *Testaments Polítics* també tenien un apartat important dedicat a l'educació ideal d'un príncep hereu, que ell mateix no va respectar amb el seu hereu.⁵⁴ En una espècie de venjança personal contra un innocent, va casar a Frederic Guillem (II) molt jove amb la neboda de la seva dona, Elisabet Cristina (II).

També amb els amics es mostrava intolerant i controlador. D'aquesta manera va fer fugir més d'un. Voltaire i Frederic no van poder conviure durant gaire temps, ja que Frederic volia controlar el francès, que no obeïa a ningú i no feia cas als ordres del rei. Quan Voltaire volia influir en política, Frederic no acceptava crítica ni intromissió. Després de la discussió entre els dos i la "fugida" de Voltaire, Frederic va remodelar completament l'apartament que havia estat de Voltaire. Mostrant el seu rancor, va decorar les parets amb micos i lloros, símbols de la vanitat i xerrera.⁵⁵

-3.1.4. Guerra dels Set Anys i Vell Fritz:

Al contrari de les anteriors guerres, la Guerra dels Set Anys va marcar profundament a Frederic. En aquesta guerra, que es va allargar més del que era normal per a un conflicte bèl·lic en aquesta època, Prússia va patir pèrdues com en cap altra, i va estar al marge de la destrucció per part dels seus enemics més d'un cop. En mig de derrota i derrota, dramatització i dramatització, Frederic va patir a més diverses pèrdues familiars.

Des del principi la campanya no anava com Frederic desitjava, s'allargava desmoralitzant i esgotant les tropes. Les derrotes prussianes no van tardar en arribar. Deu dies després de la perduda batalla de Kolin al juny de 1757 moriria Sophia Dorothea, la mare de Frederic.

⁵³ Dels dos *Testaments Polítics* en parlo en altres apartats, i a més es poden consultar els resums adjuntats a l'Annex.

⁵⁴ D'aquest tema en parlo més a l'apartat 5.7. *Informació Extra: L'educació d'un príncep* a l'Annex.

⁵⁵ Veure l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

En els anys de guerra següents l'exèrcit de Frederic seria derrotat nombrosos cops, Berlín seria atacada i ocupada més d'un cop i milers moririen. Al 14 d'octubre, al mateix dia que la perduda batalla de Hochkirch, va morir la seva germana Guillermina, que havia estat malalta des de feia mesos. Però Frederic no havia tingut gaire temps per a preocupar-se de la salut de la seva germana preferida. En el seu egocentrisme i autocompassió, li va escriure fredament que no es morís, ja que encara el deprimiria més.

Al 12 d'agost de 1759 es produiria la pitjor de totes les derrotes de Frederic. Frederic només s'escaparia per poc d'un tret letal. De nou, Frederic estava deprimint s'autocompassia, i jugava amb idees de suïcidi. Possiblement es tractava de la situació més desesperada de la seva vida: els seu exèrcit estava desfet, el país arruïnat i arrasat, i els seus enemics l'envoltaven per tot arreu. Només es va salvar d'aquesta per una casualitat: els enemics aliats tenien més problemes interns que ell.

El canvi de circumstàncies que finalment li va donar la victòria en la guerra va ser la mort de la Tsarina Elisabeth Petrowna al gener de 1762, i la successió al tron del seu hereu Pere III, que era un gran admirador de Frederic. Així Frederic va acabar vencedor en una guerra, que en realitat estava perduda des de feia anys.

Al 1745 Frederic havia retornat a Berlín tot triomfant, mentre la gent cridava el seu nom, al març 1763 va passar tot el contrari. A la tornada de les negociacions de pau Frederic va voler passar per Kunersdorf, on va tenir la gran derrota. Al acostar-se el carruatge a Berlín li va ser comunicat que els berlinesos l'estaven esperant per a donar-li un altre cop una benvinguda triomfal. Avergonyit, va entretenir-se a les afores de Berlín fins que va ser tant tard que la gent havia marxat, i agafant una drecera per tal d'evitar ser vist va viatjar al Palau Reial de Berlín, on tota la cort l'esperava. La seva dona, que no l'havia vist en set anys, estava molt il·lusionada de tornar-lo a veure. Quan els dos es van trobar, ell només li va dir "*Madame s'ha tornat més corpulenta*" i va tancar-se als seus dormitoris, aïllant-se durant setmanes⁵⁶.

Però no tenia temps per a deprimir-se. El seu país necessitava ser reconstruït, i el seu sentit de deure envers l'Estat el va fer sortir del pou. Després d'una sèrie de reformes i mesures econòmiques, va construir el Nou Palais a Sanssouci, al qual anomenaria una "*fanfarronade*", per fer un monument que representés la nova Prússia, la nova potència econòmica i militar d'Europa. El Nou Palais era una edificació desmesurada, tant en decoració com tamany, comparada amb la resta de construccions de Sanssouci. Amb la seva habitual ironia, comentava les estàtues de la cúpula: "*La Tsarina russa, l'Emperadriu d'Àustria i la cortesana francesa Marquesa de Pompadour (amant del rei Lluís XV) són les tres gràcies que sostenen la meva corona.*"⁵⁷

Al 1763 Frederic només tenia 51 anys, però feia veure ser un home gran i amargat. Ni físicament, ni mentalment era realment tan vell, però insinuant-se com a monarca envellit pretenia autorepresentar-se com un home amb molta saviesa acumulada i moltes experiències, algunes molt traumàtiques. En aquest paper com a monarca vell, també havia de ser sarcàstic i cínic. Sempre ho havia sigut, però ara ho seria més.

Amb aquesta actitud antipàtica va fer fora als pocs amics que encara li eren fidels. Molts dels seus amics i convidats entretant havien mort. L'esplendor cultural de Sanssouci ja era

⁵⁶ Jürgen Luh, "*Der Große*"(*El Gran*), 2009.

⁵⁷ Idem.

passat, i només pocs encara estaven en la proximitat del rei. Però aquests aviat també marxarien, farts dels atacs i les burles de Frederic. Un exemple clar n'era el Marquis d'Argens. Havia estat amb el rei més de 20 anys, però el Marquis ja era vell, i mostrava una sèrie de dèficits causats per l'edat. Frederic ho utilitzava com a pretexte per riure's del seu amic, que es va convertir en la seva principal víctima. Fart de les burles el Marquis va abandonar Sanssouci per a tornar a França. D'aquesta forma, al final només li van quedar alguns pocs amics, que vivien aprop d'ell, com els generals Keith i de la Motte Fouqué, i quan aquests van morir, només li van quedar els seus estimats llebrers.

Amb el pas dels anys va anar perdent tot el que li quedava, també a nivell d'aficions i passatemps. Als últims anys del seu regnat va perdre les dents incisives, i ja no podia tocar la flauta. Després li va empitjorar la vista, i no podia llegir. Posteriorment ja no podia caminar, i ja no passejava tant. L'única cosa que al final encara l'entretenia era el seu sentit de deure envers la nació: desconfiava de Frederic Guillem, el seu successor, i volia deixar les coses lligades per a l'Estat més enllà de la seva mort. Sempre previsor, esperava que hi hagués un nou conflicte per Silèsia i volia deixar tot preparat.

Frederic va aferrar-se obsessivament al passat. En el passat les coses li havien anat bé. Havia tingut èxit i felicitat, tenia amics i podia realitzar totes les seves aficions. Per tant creia que aferrant-se al passat i ignorant les innovacions i el present, potser alguna part d'aquesta glòria tornaria. Aquesta nostàlgia la demostra quan, per exemple, amb l'assaig "*De la littérature allemande*", escrit bastant polèmic, ja que ignorant tots els grans autors del romanticisme alemany que estaven començant a aparèixer, jutjava tots els escriptors alemanys de dolents, i els recomanava prendre exemple de la literatura francesa, amb el seu llenguatge "*elegant*" i "*d'agradable so*".

Frederic sempre havia sigut molt tossut i intransigent. Frederic no feia cas a ningú, inclús rebutjava als seus metges. Ignorava tots els consells que aquests li donaven per millorar la seva salut, però ell es creia més llest que ells i es feia els seus propis remeis. Seguia menjant de forma decadent i poc equilibrada, cosa que va fer empitjorar la seva gota.

Tenint en compte això, és difícil entendre perquè va viure tants anys. Per la seva temerarietat va agafar un refredat molt fort quan al 1785 va visitar Silèsia. La malaltia no se li va acabar de curar, i se li va sumar a les altres malalties que tenia. Al 17 d'agost de 1786 va morir.

El control que Frederic volia tenir sobre la imatge que la posterioritat tingués d'ell va anar tant lluny, que va escollir ser enterrat de forma molt inusual per un monarca de l'època. Per desmarcar-se de la seva dinastia, al 1744, Frederic s'havia fet construir un sepulcre en una terrasseta de Sanssouci. Frederic pretenia ser enterrat en el que havia estat casa seva, junt amb una sèrie de bustos d'emperadors romans, entre d'ells el seu ídol Marc Aureli, i al costat dels seus estimats 11 gossos llebrers⁵⁸, els quals en molts aspectes eren més propers a ell que els membres de la seva família.

En el seu testament privat de 1769 va escriure: "*He viscut com un filòsof i vull ser enterrat com a tal. Que m'enterrin en la terrasseta de Sanssouci, en la tomba que jo mateix m'he fet construir*".

La desconfiança de Frederic envers al seu hereu era justificada: Frederic Guillem II no va enterrar Frederic en el sepulcre previst. Per interessos representatius propis, Frederic

⁵⁸ Biche, Alcmene, Arsinoe, Thysbe, Philis, Diana, Thysbe II, Diana II, Superbe, Amourette i Pax.

Guillem II. el va enterrar amb molta pompa, en l'Església de la Guarnició a Potsdam, en la cripta familiar, al costat del seu pare. Va ser Lluís Ferran de Prússia, nét de l'últim Kaiser Guillem II, qui al 17 d'agost de 1991 (205 anys més tard) faria traslladar les restes mortals de Frederic a Sanssouci al lloc desitjat.

3.2. Influències de Frederic II:

-3.2.1. Pares, Frederic Guillem i Sophia Dorothea:

La infantesa de Frederic estava marcada pel fort contrast entre els caràcters dels seus pares i la relació estranya del matrimoni. Frederic Guillem li va ser sempre fidel a la seva esposa, i la parella va tenir un total de 14 fills, però la relació mai va ser afectuosa.

Sophia Dorothea, considerada en l'alta societat del moment com una bellesa de gran amabilitat i sensibilitat, sabia camuflar molt bé els seus pensaments en públic. Igual que l'àvia paterna, Sophie Charlotte, Sophia Dorothea tenia interessos intel·lectuals, científics, filosòfics i artístics que cuidava en la seva residència de Montbijou, marcant els interessos de Frederic i de la seva germana gran Guillermina. Sophia Dorothea, filla del que seria el rei d'Anglaterra, havia patit un descens social⁵⁹ en casar-se amb el futur rei de Prússia, i va posar moltes esperances i ambicions en els matrimonis dels seus fills.

Frederic Guillem tenia un temperament molt colèric, era inculte, bast i vulgar. Tota la família temia els seus canvis d'humor. El 1713 va morir Frederic I. i Frederic Guillem va ascendir al tron. Va ser Frederic Guillem I, conegut amb el sobrenom de "*Soldatenkönig*" ("rei dels soldats"), qui va convertir Prússia en la 4a potència militar d'Europa. "El rei dels soldats" tenia una especial preferència per als soldats alts i forçuts, als que anomenava "*Lange Kerls*" ("Xicots llargs"). Frederic Guillem també va iniciar una sèrie de reformes econòmiques per reduir les despeses de l'Estat, que havien sigut extremadament elevades durant el regnat del seu pare. Frederic Guillem va voler transmetre el seu caràcter estalviador i militarista al jove Frederic.

Cada pare volia marcar el jove príncep, transmetre-li l'interès per les seves passions, però en el cas del pare, sovint Frederic no compartia aquests interessos, i així es van distanciar.

Fins als 4 anys Frederic va ser atès per la governanta Madame de Rocoulles. Després el tutor Jacques Egide Duhan de Jandun es va encarregar de l'educació del príncep hereu. Al cap de dos anys se li van sumar dos educadors més, el mariscal de camp Albrecht Konrad Finck von Finckenstein i el coronel von Kalckstein, que es van cuidar sobretot de la seva educació militar. Tots tres es van convertir en les seves persones de confiança i sovint el van defensar davant la ràbia del pare.

El pare va entregar un pla d'estudis que ell mateix havia dissenyat als instructors. En aquest pla d'estudis dominaven les assignatures "útils" (d'economia, matemàtiques aplicades i història moderna, aquesta última per a què el príncep conegués el panorama polític des del s. XVI.) en lloc d'assignatures que al pare li semblaven inútils, com llatí o història antiga. El príncep no era bon estudiant, i això va fer enfadar molt al seu pare.

Aquest pla d'estudis també ordenava als instructors que li inculquessin "*l'amor per a l'ofici de soldat*" i que el mentalitzessin per a què en un futur dirigís els seus exèrcits en

⁵⁹ En aquell moment, Prússia era un regne jove i de poc prestigi. Va ser Frederic el Gran, que amb les seves conquestes va convertir Prússia en una potència forta.

batalla. Però Frederic no tenia interès en el món militar: era un nen “covard” que s’espantava amb el so dels canons i escopetes.

El rei també havia ordenat que el príncep llegís “bons llibres”. Frederic va començar a llegir, entre d’altres, llibres dels nous filòsofs europeus i també obres clàssiques o historiogràfiques, tot en francès, l’idioma que es parlava en la cort de Prússia i el primer idioma de Frederic, tot i que el seu pare l’obligava a utilitzar l’alemany. Aquest va ser el primer contacte amb l’obra del seu posterior amic Voltaire i també amb la d’altres importants autors moderns. Frederic va aprofitar les instruccions poc precises del pare i va crear-se un petit refugi, en el que podia realment perseguir els seus interessos, acumulant una biblioteca de fins a 4 000 llibres amagats a la cort de la seva mare.

El fet que el seu fill tingués més interès en llibres, en la música i l’art que en l’àmbit militar, feia sentir-se humiliat a Frederic Guillem, la relació entre pare i fill es va fer més problemàtica. Quan van néixer els següents dos germans de Frederic, August Guillem i Enric, que eren tot el contrari de Frederic va encara quedar més evident l’hereu era diferent. El rei hauria preferit que August Guillem fos el successor, però el dret del primogènit ho impedia.

Frederic Guillem va intentar repetits cops obligar al seu fill a ser com ell, prohibint-li tot el que li agradava veritablement: la música, el ball, els viatges... Als 13 anys l’horari del príncep va canviar bastant: les classes de religió s’havien duplicat i Frederic també havia d’invertir més temps en el servei militar. En una ocasió, el rei Frederic Guillem va dir al seu fill: *“No sé que passa en aquell petit cap teu, però sé que no penses com jo, i que hi ha gent(referit als seus instructors) que pretén que odiïs totes les coses per les que m’esforço. Fritz, recorda el que ara et diré: Tingues sempre un gran exèrcit, no podràs trobar mai un amic millor que et sostengui. Els nostres veïns no desitgen res amb més voluntat, que atropellar-nos i destruir-nos. Coneixeràs aquestes intencions, tal com ho he fet jo. [...] Mantén sempre un bon exèrcit i estalvia força; en això consisteix la tranquil·litat i seguretat d’un monarca.”*⁶⁰ El jove Frederic no va tenir més opció que acceptar les mesures del pare i considerar-ho el seu “deure” envers al pare i la nació.

Tot i que Frederic no ho apreciaria en el seu moment, tot els coneixements que aniria adquirint sobre economia, història moderna, política exterior i l’exèrcit li serien molt útils durant el seu regnat, tant per a les guerres que va iniciar, com pels períodes de recuperació posteriors.

El jove príncep patia sota la relació amb el seu pare, es sentia incomprès i odiat injustament, com ho explica en una carta que va enviar al seu pare l’11 de setembre de 1728. El seu pare però va ignorar el que el seu fill li deia en aquella carta i al contestar, li va retreure *“ser un mal fill, el qual despreciava i no estimava al seu pare, ja que els fills que si que ho fan, segueixen cegament la voluntat del seu progenitor, fins i tot quan aquest no està mirant. D’altra banda, ell sap molt bé, que no puc tolerar aprop meu cap home efeminat, que no té inclinacions humanes, té vergonya, no sap muntar a cavall ni disparar*

⁶⁰ Segons Reinhold Koser, historiador del s. XIX que es va dedicar sobretot a Frederic i que havia publicat les memòries de De Catt i diversos documents de l’època fredericiana(cartes, escrits...).-“Geschichte Friedrichs des Großen, Bd. 1” (Història de Frederic el Gran, vol. 1)-Citat per Johannes Kunisch

*i que maltracta el seu cos, pentinant-se com un sòmines i mai tallant-se els cabells.[...] Aquesta és la resposta.”*⁶¹

Al complir els 17 anys Frederic va ser declarat major d'edat, Frederic Guillem li va assignar dos nous instructors militars, el Coronel Frederic Guillem von Rochow i el Lloctinent Dietrich von Keyserling.

La rivalitat entre el rei i el príncep va afectar les intrigues de la cort de Berlín entre un bàndol de militars pro-Habsburg propers al rei (entre els el general Grumbkow), i un altre bàndol de nobles al voltant de Sophia Dorothea, que pretenien acostar-se a la casa Hannover mitjançant aliances matrimonials de Frederic i Guillermina amb dos dels néts de Jordi I d'Anglaterra. Frederic ja aleshores va demostrar agilitat diplomàtica, emmascarant⁶² les seves verdaderes opinions, per guanyar temps. Els plans de la reina Sophia Dorothea van fracassar igualment, i el pare va percebre les actuacions de Frederic com una altra rebel·lió contra la seva autoritat patriarcal.

Cap al 1730 l'opressió del pare va fer que Frederic considerés la idea de fugir. En un principi planejava anar a Anglaterra, després a França. L'intent de fuga estava planejat conjuntament amb el seu millor amic, Hans Hermann von Katte, i tant Guillermina com Sophia Dorothea n'estaven al corrent.

Al final va fer un intent de fuga en un viatge pel sud-oest del Sacre Imperi acompanyant al pare. Els indicis senyalen que Frederic pretenia que la fugida fracassés. Només volia cridar l'atenció del seu pare, i alhora del públic per deixar en evidència el maltracte patriarcal. Es tractava d'una “rabieta” d'un jove que se sentia oprimat i incomprés pel seu pare. Malauradament, Frederic no va calcular bé les conseqüències fatals d'aquesta malifeta.

Frederic Guillem no va interpretar l'intent d'escapada de Frederic com un crit d'atenció, ni com una simple falta de respecte, sinó com un qüestionament de la seva autoritat. Un conflicte familiar va esdevenir una qüestió d'Estat. El príncep va ser interrogat durant setmanes a la fortalesa de Wesel. Frederic Guillem no va creure res del que el seu fill deia, i el va empresonar a la fortalesa de Küstrin en les condicions d'un vulgar delinqüent, mentre se'l culpava de desertió, junt amb els seus complissos, Katte i el patge Keith.

A Küstrin una comissió creada per Frederic Guillem, el va sotmetre a continuats interrogatoris, en els quals Frederic va ser amenaçat amb la pena de mort i amb la pèrdua dels drets del primogènit. Frederic va veure com el pare volia aprofitar-se de la seva “malifeta” per treure-li el dret del primogènit, i donar-li al seu germà petit. El rei Frederic Guillem estava convençut que Frederic demanaria perdó i que en un acte de pietat el seu pla es compliria.

Un cop més Frederic no tenia més opció que sotmetre's a la voluntat del seu pare, però tot i això va tornar a demostrar agilitat diplomàtica. Frederic va evitar les preguntes referides al seu càstig, el perdó del rei i la successió al tron, només responent que acceptaria la decisió del pare.

⁶¹ Otto Bardong, *“Friedrich der Große”(Frederic el Gran)*, 1982- Citat per Johannes Kunisch.

⁶² Molts historiadors consideren Frederic un mestre de la “*masquerade*”, l'art de dissimular les verdaderes emocions i personalitat, sobretot davant del pare. En parlaré més al punt 3.1. *Intent d'apropar-nos a la personalitat de Frederic II.*

Mentrestant el cas va transcendir al públic, el qual donava suport a Frederic. Tant a l'exèrcit, com en la població Frederic gaudia de simpatia. A nivell internacional la majoria de corts donaven suport a Frederic, i a través dels seus ambaixadors, feien saber al rei que esperaven el seu perdó.

Al 22 d'octubre del 1730 es va iniciar un judici de guerra, contra Frederic, Katte i Keith. Els jutges però no van voler prendre cap decisió en l'assumpte, i al final el mateix rei va sentenciar Hans Hermann von Katte a mort.

Al 6 de novembre el príncep Frederic va ser forçat a contemplar l'execució del seu millor amic, i el cadàver d'aquest es va deixar a la vista de Frederic al patí. Amb l'execució de Katte, el rei pretenia deixar un clar exemple, tan per a en Frederic com per a qualsevol que fos el seu còmplice.

El fet va traumatitzar al príncep de per vida. L'efecte del càstig del seu pare havia estat abrumador. Frederic va estar malalt durant setmanes, va patir febre i quedava constantment inconscient, i en els següents mesos cauria en depressió. Dècades més tard, Frederic encara tindria malsons relacionats amb l'episodi de la fortalesa de Küstrin.

El rei ja havia decidit que el càstig havia sigut suficient, i va permetre que Frederic pogués sortir de captivitat, però no sortir de Küstrin. El príncep hauria de dedicar tot el seu temps a assumptes econòmics de l'Estat, els arxius dels quals ja li farien arribar. També l'havia d'avisar que com tornés a intentar trair d'aquesta forma al seu pare, el príncep perdria els drets d'hereu a la corona, i el rei el faria executar d'immediat.

Frederic va ser obligat a fer un jurament en el que es comprometia per als seus futurs deures. L'horari d'en Frederic es reduïa al servei militar i administratiu. Frederic hauria d'estar sempre vigilat, i només podria escriure al rei (i només en llengua alemanya). Els temes de conversa amb ell no podien tenir res a veure amb política, i el contacte amb la música, les arts o la lectura estava prohibit.

Un cop Frederic tornava a gaudir de més drets, i la relació amb el pare es va relaxar però seguiria sent de desconfiança i rivalitat. Després d'un any d'haver-se escapat, se li va permetre sortir de la fortalesa, i fins i tot fer passejos i petites excursions fins a la frontera polonesa o la de Silèsia (que en aquell moment era d'Àustria). A més a Küstrin de tant en tant es celebraven festes o balls, tot i que Frederic encara tenia prohibit tocar la flauta per al seu entreteniment diari.

Per assegurar-se la mínima confiança reguanyada del pare, Frederic va canviar dràsticament d'actitud. Faria cas al seu pare en tot moment, i plantejaria només la mínima resistència. Frederic taparia de nou les seves vertaderes intencions i emocions, exerciria regularment en un regiment a Rupin, i seguint la voluntat del pare. Tot i que aquesta submissió era fingida per part de Frederic, que seguia tenint els mateixos interessos que abans de Küstrin, la relació es va tornar més bona. Només va haver-hi un incident: el tema del casament de Frederic.

Al sortir de Küstrin Frederic ja estava en edat de casar-se. La seva germana, Guillermina, ja s'havia casat també, amb el promès que li havia escollit el seu pare. Frederic Guillem havia promès que deixaria a Frederic escollir entre diverses princeses preseleccionades, però al final va ser el mateix Frederic Guillem qui escolliria la promesa del seu fill. Seria Elisabet Cristina de Brunswick-Bevern.

Frederic no semblava tenir gaire interès en tot l'assumpte. El príncep va confiar a Grumbkow, tot demanant ajuda, que segurament ell menysprearia a Elisabet Cristina si el forcessin a casar-se amb ella, ja que se sabia a totes les corts que ella no era “*ni una bella ni un gran cap*”, i que ell no volia “*una oca ximple com a esposa, sinó algú amb qui pogués parlar seriosament*”⁶³. La decisió del pare estava presa, i Frederic, que temia que la mínima confiança que s’havia guanyat desaparegués, no va tenir més opció que acceptar-ho.

Al febrer de 1732 Frederic va ser presentat a la seva futura esposa. Al març es va celebrar la promesa entre els dos. A la seva germana Frederic va explicar que “*La “persona”, no li semblava ni guapa ni lletja, no era ximple del tot, però sí mal educada i tímida.*”⁶⁴ Guillermina també va deixar testimoni d’una altra conversa, en la que el príncep afirma que “*el seu odi cap a la seva promesa no es tan gran com sembla. Només exagera per tal que sembli que obeeix cegament la voluntat del seu pare*”.⁶⁵ A Grumbkow, Frederic va escriure que veia el casament com una possibilitat més per guanyar-se més llibertats que havia perdut després de l’intent de fuga, i que “*un cop casats, ell seria l’amo de la seva casa i ningú li podria dir res en contra: ell viuria la seva pròpia vida i deixaria a la seva esposa fer la seva.*” Al final encara afegia: “*Vive la liberté*”.⁶⁶ Al 12 de juny de 1733 Frederic i Elisabet Cristina es van casar.

Amb el casament, li van ser concedits nous privilegis a Frederic, com l’adquisició del castell de Rheinsberg. Però malgrat que Elisabet Cristina l’idolatrava, i en un futur li trauria de sobre les responsabilitats institucionals que ell descuidava, mai la va recompensar amb el seu aprecí, i tampoc van tenir fills.

Per a satisfer al seu pare, va tractar amb cortesia a la seva promesa, però un cop el pare era mort, la va rebutjar per complet. Fins a la mort del pare Frederic no va deixar d’actuar: al mateix lliet de mort els dos es van reconciliar en una escena que va ser descrita com molt emotiva pels presents. En veritat però, Frederic desitjava ascendir al tron, i quan el pare uns mesos abans havia estat al marge de la mort, però s’havia recuperat, Frederic va admetre estar decebut. Sense la presència del seu pare ja no feia falta amagar les vertaderes intencions, així va voler desmarcar-se del seu pare, i també va rebutjar tot allò que el seu pare li havia donat o imposat. Elisabet Cristina només seria una víctima més dels seus rancors.

-3.2.2. Voltaire i altres il·lustrats:

Amb l’obra de Voltaire i altres il·lustrats del moment, Frederic va entrar en contacte quan va fer-se la biblioteca clandestina de Montbijou.

Quan durant la seva adolescència va llegir les obres dels primers il·lustrats, com Voltaire, Diderot o Rousseau, Frederic va sentir-se atret per aquests ideals de llibertat, humanitat i racionalitat, probablement també perquè contrastaven amb els ideals del seu pare. El seu pare, absolutista i protestant convençut s’oposava radicalment a aquestes idees, va prohibir-les, fins i tot desterrant als seus defensors.

⁶³ Otto Bardong, “*Friedrich der Große*”(Frederic el Gran),1982-Citat per Johannes Künisch.

⁶⁴Otto Bardong, “*Friedrich der Große*”(Frederic el Gran),1982-Citat per Johannes Künisch.

⁶⁵ Idem

⁶⁶ Idem

Quant Frederic s'havia casat amb Elisabet Cristina, va poder convèncer al rei de que li comprés el castell de Rheinsberg. Allà, des del 1736 el príncep va poder cultivar les seves aficions, sense intervenció del pare, sempre i quan no desatengués el seu servei militar i els deures que el pare li donés. Així va elaborar-se un pla d'estudis ell mateix, per tal d'assolir un cert nivell de cultura en matèries que el seu pare no havia valorat (com el francès, la història antiga, lectura dels clàssics antics i moderns, la filosofia...), i per tant no havien estat incloses en la seva educació anterior. Amb aquesta tasca li va ajudar el seu primer secretari i lector, Charles Etienne Jordan. Aquest, fill d'un refugiat hugonot, tenia molts contactes en els cercles intel·lectuals francesos. D'aquesta forma va proporcionar a Frederic el contacte d'un dels més famosos il·lustrats, Voltaire.

Voltaire, que en realitat es deia François-Marie Arouet, era fill d'un notari nascut a París el 1694, és a dir, era 18 anys més gran que Frederic. Al 1715 havia escrit una sàtira contra el duc d'Orleans, que era regent de França després de la mort de Lluís XIV. Va ser per això que va ser empresonat un any a la Bastilla el 1717, i posteriorment desterrat. El filòsof, escriptor, historiador, dramaturg i advocat és considerat per molts historiadors moderns com el màxim representant de la Il·lustració i divulgador del Newtonianisme al continent. Per a Frederic, que també volia ser o almenys aparentar un il·lustrat, Voltaire era un gran ídol.

Frederic va escriure per primer cop a Voltaire el 8 d'agost de 1736. Seria la primera de més de 800 cartes escrites entre els dos. Frederic, després de lloar el francès per la seva obra, va demanar a Voltaire que li fes de mentor i que li ajudés a millorar el seu francès. Per a Frederic, ser un conegut del gran Voltaire li serviria per fer-se un lloc entre els intel·lectuals il·lustrats, i en un futur, mostrar l'imatge d'un rei il·lustrat que donava la benvinguda als nous corrents de pensament a la seva cort de Sanssouci. Per a Voltaire, una relació d'amistat amb el futur rei de Prússia també resultava atractiva, ja que aquest contacte li suposaria prestigi que havia perdut a França a causa de les seves crítiques contra el nou rei. Si ell es convertia en una persona de confiança per a un rei, podria iniciar reformes il·lustrades (sobretot en els àmbits jurídics, que el preocupaven molt) i fer-se més famós. A més, Voltaire era un conegut avariciós, que sempre tenia problemes econòmics i el contacte amb el príncep com a possible mecenes també li proporcionava beneficis econòmics.

Els temes de les cartes entre els dos personatges eren molt variats, des de moral i literatura fins a filosofia i intercanvi d'obres adjuntes. Però sobretot s'elogiarien i s'afalagarien mútuament. En una carta del març de 1737 Voltaire escriu a Frederic: "*Continueu, gran príncep, gran home, combatent la bèstia de la superstició i del fanatisme, aquest enemic vertader de la creença i del seny, i converteixi's en rei dels filòsofs...*"⁶⁷. Tot el que escrivien estava pensat per a que fos llegit en públic, ja que tant l'un com l'altre sabia que exhibirien amb orgull les cartes als seus coneguts. Tots dos també n'eren conscients que possiblement la correspondència es publicaria en un futur, fins i tot pòstumament.

També seria Voltaire el primer en batejar el monarca de "Frederic el Gran". Al juliol de 1742 escriu: "*Frederic el Gran ha escoltat la meva petició[...]Hi ha reptes insignificants, que un petit ciutadà fa amb esforç, mentre Frederic el Gran fa coses tant grans en un no res*".⁶⁸ Però no era casualitat que Voltaire l'hagués anomenat així: Frederic, en les cartes anteriors va fer uns comentaris, els quals, per cortesia i respecte, obligaven Voltaire a

⁶⁷Jürgen Luh,"Der Große"(el Gran), 2014.

⁶⁸ Jürgen Luh,"Der Große"(el Gran), 2014.

contestar d'aquesta forma. El tema eren les grans proeses de Lluís XIV: “*Jo no sóc esplèndid per res. Només el meu esforç em podria fer útil a la meva pàtria, i aquesta és tota la glòria a la que aspiro.*”⁶⁹ Les cartes entre el rei i el filòsof estaven recarregades d'elogis, era natural per tant, que l'un pogués preveure la resposta de l'altre.

Seria Voltaire qui introduiria Frederic en l'empirisme de l'anglès Newton, li recomanaria reformar la justícia i les universitats del seu país, i compararia a Frederic amb Cèsar, Alexandre el Gran, Marc Aureli, o Lluís XIV, animant-lo a prendre'ls com a ídols. En definitiva va ser Voltaire qui va introduir Frederic en el món il·lustrat.

En una de les cartes Frederic, tot criticant al seu pare, que no li permetia intervenir en política, va escriure una crítica del primer capítol del *Príncep* de Maquiavel. Voltaire va animar a Frederic a continuar amb aquest projecte i es va oferir a publicar l'obra per a Frederic un cop estigués acabada.

Frederic va anar criticant l'obra de Maquiavel progressivament per capítols i enviant-li a Voltaire per a que ho valorés i corregís. D'això en va sorgir l'*Antimachiavel*, obra en la que Frederic s'oposa als ideals del filosof italià, i els rebutja des d'una postura il·lustrada i més humana, com si fos la seva.

Amb això va crear grans expectatives entre els il·lustrats del moment. L'*Antimaquiavel* era pràcticament un programa del seu futur regnat, i s'hi postulava a favor d'uns valors poc vistos en altres monarques. Moltes de les idees de l'*Antimaquiavel* eren idealistes, i pròpies d'un jove sense gaire experiència en la política. En aquella època Frederic encara era príncep, i creia que ho seria encara durant un bon temps, de manera que es podia permetre anunciar i fer promeses de reformes i maneres de regnar, sense haver-les de posar en pràctica immediatament com a rei.

Però quan el llibre ja estava en procés de publicació, va morir Frederic Guillem (maig de 1740), i Frederic temia que l'obra el posaria en un compromís. Així va encarregar a Voltaire que adaptés alguns fragments. Però l'editor holandès amb el que Voltaire volia publicar el llibre, Jan van Duren, es va negar a acceptar els canvis, i va publicar l'*Antimaquiavel* en versió original sota el títol *Réfutation du Prince de Machiavel* al setembre de 1740. Per contra Voltaire va publicar una versió retocada sota el nom *L'Antimachiavel, ou examen du prince de Machiavel* amb l'editor Pierre Paupie. Frederic no va estar satisfet amb la gestió i va prohibir la publicació d'ambdues versions a Prússia. Amb això es va produir una primera ruptura entre Frederic i Voltaire.

A més, pocs mesos després de la publicació Frederic va envair Silèsia (desembre de 1740), contradient el que havia defensat en el tema bèl·lic al seu llibre.

Però tot i els problemes que s'havien presentat en la publicació de l'*Antimaquiavel*, Frederic va demanar a Voltaire si volia venir a viure a Sanssouci amb ell. Els dos només havien coincidit uns pocs cops casualment en viatges o visites, però mai a llarg plaç. Voltaire va rebutjar l'oferta molts cops, fins que al 1750 va morir la seva benefactora i amant, la Marquise du Châtelet. En busca d'un nou mecenes que el mantingués, va traslladar-se a Potsdam. Allà va estar fins al 1753.

La convivència entre filòsof i rei va ser molt dura, i canviant. Tant l'un com l'altre tenien caràcters molt forts: Frederic volia tenir el control sobre Voltaire, però Voltaire no es

⁶⁹ Jürgen Luh, “*Der Große*”(el Gran), 2014.

deixava manar per ningú. No cal oblidar que l'amistat entre els dos es basava sobretot en els beneficis de prestigi i imatge que els suposava. Voltaire era un dels membres fixes a la taula rodona de Sanssouci, i Frederic estava molt orgullós d'haver aconseguit que el francès es traslladés a prop seu. Però el rol de Voltaire seguia sent el mateix: contribuïa a l'autorepresentació de Frederic com a "roi-philosophe".

Amb el temps Voltaire va començar a cansar-se del rei. Expressions com "*Estic fart que el rei em doni la seva roba bruta per rentar* (referit als poemes i escrits que li feia corregir)"⁷⁰ van caure en cartes a la seva neboda. Voltaire tenia una sèrie de plans de reformes il·lustrades, que pretenia inculcar al cap del rei, però Frederic no tolerava crítica ni intervenció a la seva política per part de ningú, frustrant els plans del francès. Quan Voltaire es va assabentar-se d'un rumor, que deia que el rei havia dit que "*s'agafa la taronja, s'exprimeix, i després es tira la pell*"⁷¹ (referit a ell) va decidir insubordinar-se a Frederic. El punt de trencament va ser al 1753 en l'anomenat "*affaire Maupertuis*".

Havia sigut Voltaire qui havia recomanat a Maupertuis com a president de l'Acadèmia de Ciències de Berlín, però ara se'n penedia. Va començar a intrigar contra Maupertuis, a criticar obertament les seves teories sense cap motiu, i a burlar-se'n i deixar-lo en ridícul en públic. A Frederic no li va agradar com Voltaire atacava el president de la seva Acadèmia, i el va voler obligar a firmar un document on es comprometia a no fer-ho més. Voltaire es va negar a firmar el document, i va escriure uns textos contra Maupertuis, on insultava amb sarcasme al seu compatriota, per a publicar-los en la premsa local.

Quan a Frederic li van arribar les primeres còpies d'aquest escrit, va convidar a Voltaire a abandonar Sanssouci, i al cap de pocs mesos el francès va marxar amb l'excusa de voler visitar un balneari. Però l'assumpte no va acabar aquí: quan Voltaire havia marxat, Frederic se'n va adonar que s'havia emportat tot un feix de poemes seus. Amb por de que Voltaire els manipulés i publicqués per ridiculitzar-lo va enviar soldats a Frankfurt per a que l'esperessin i el retinguessin allà. Va resultar que Voltaire s'havia deixat la maleta amb els poemes en un hostel, i el tema es va allargar més d'un mes, en els que Voltaire va estar en custòdia prussiana.

La relació es va trencar, i durant anys els dos no es van escriure. La reconciliació va ser mediada per Guillermina, però els dos mai més tindrien el mateix tracte que abans del 1753. Voltaire va morir el 30 de maig de 1778, i al novembre, Frederic va fer un discurs en honor al filòsof difunt, tot lloant-lo de nou, davant els membres de l'Acadèmia de Ciències i Belles Lletres de Berlín, de la qual Voltaire havia sigut membre i candidat a president.

Voltaire no va ser l'únic filòsof il·lustrat que va influenciar Frederic, també ho va fer Francesco Algarotti, il·lustrat venecià que va treballar molts anys a Dresden. Algarotti, de la mateixa edat que Frederic, havia estudiat a Bolonya tot tipus de carreres, des d'astronomia fins a art. Posteriorment va viatjar per tota Europa, passant per Cirey el 1735, on va conèixer Voltaire. Voltaire en va parlar a Frederic, i aquest va convidar l'italià a Rheinsberg, on aquest va estar unes setmanes de passada en el seu viatge.

Algarotti gaudia d'estreta confiança de Frederic. Una de les primeres cartes que Frederic va enviar a després de ser coronat rei va ser a Algarotti, carta en la que reflexionava sobre l'orgasme femení. Algarotti va ajudar a Frederic a fer un viatge d'incògnit a Kleve on es va

⁷⁰ Jürgen von Stackelberg, "*Voltaire und Friedrich der Große*" (*Voltaire i Frederic el Gran*), 2013.

⁷¹ Jürgen von Stackelberg, "*Voltaire und Friedrich der Große*" (*Voltaire i Frederic el Gran*), 2013.

trobar amb Voltaire per primer cop. I també va ser Algarotti qui va donar l'idea i va ajudar a Frederic a transformar Berlín en un centre cultural de renom internacional. Algarotti va aconsellar Frederic en qüestions d'art, literatura i filosofia fins al 1753, quan va deixar Potsdam per qüestions de salut. Quan va morir el 1764, Frederic va publicar una traducció de tota la seva obra, i va finançar el nínxol del seu amic, amb una inscripció que nomenava Algarotti successor d'Ovidi i alumne de Newton.

Frederic també va fer contacte amb una altra vessant de la Il·lustració: la Maçoneria. En un sopar amb el seu pare va conèixer el duc de Schaumburg-Lippe que va confessar ser maçó. Això va despertar curiositat en Frederic, i al parlar-ne amb el duc, aquest el va convèncer a unir-se a la maçoneria. Frederic es va unir a l'ordre, i després d'ascendir-hi més ràpid del normal, va fundar una llotja a Rheinsberg, a la qual es van unir els seus amics. Però al morir alguns d'aquests, la llotja es va dissoldre, i amb el temps Frederic es distanciaria dels maçons. Però a Sanssouci s'hi troben diversos símbols d'origen maçònic⁷², i fins a la vellesa mantindria alguns dels ideals de llibertat, igualtat, fraternitat, tolerància i humanitat.

-3.2.3. Lectors i altres:

A la cort de Frederic, el càrrec més íntim i de més estreta confiança que un podia ocupar era el de lector. Els lectors de Frederic, que realment feien de tot menys llegir en veu alta al rei, passaven molt de temps amb el rei, li revisaven els seus textos i correspondència personal, a més de ser companys de diàleg i debat. En el fons, els lectors van ser les persones més properes a Frederic. Dels seus pares mai va rebre massa amor, amb els seus germans, excepte Guillermina, no s'entenia. La seva dona la va rebutjar pel simple fet que l'havia escollit el seu pare, i tots els intel·lectuals i amics en veritat només eren convidats, que utilitzava per millorar la seva reputació com a il·lustrat. Amb els seus lectors en canvi, no havia d'aparentar res, els tenia sempre al costat i confiava plenament en ells. Frederic va tenir set lectors diferents. Cal destacar que molts d'ells eren d'origen francès i més d'un havia ocupat un càrrec religiós.

Per ser un lector de Frederic, el requisit mínim era el perfecte domini del francès, parlat i escrit. Així, no és d'estranyar que molts dels seus lectors fossin francesos. Les feines dels lectors eren sobretot les pròpies d'un secretari. El lector havia de llegir i corregir estilísticament les cartes, poemes i els escrits del rei, havia d'estar sempre pendent de l'actualitat en el món literari, informar-ne al rei i adquirir una còpia o traduir ell mateix una obra si esqueia. A part d'això havien de conversar amb el rei i aconsellar-lo amb franquesa.

El primer lector de Frederic va ser Charles Etienne Jordan. Era el segon fill d'un refugiat hugonot a Berlín. Va ser mossén a Prenzlau, però va abandonar el càrrec. Volia dedicar-se més als seus interessos literaris, i aconseguir contactes amb els il·lustrats del moment. Gràcies a aquests contactes Frederic va poder conèixer Voltaire. Jordan va ser un dels lectors que va gaudir de més confiança del príncep al que va servir fins al 1745, quan va morir. Frederic li va donar tot de títols i càrrecs després d'haver sigut coronat rei: va ser nomenat membre del consell secret, supervisor de les universitats, acadèmies, hospitals i orfenats de Berlín, i a més va ser un dels encarregats de reorganitzar l'Acadèmia Reial de les Ciències i les Belles Lletres de la capital.

El seu successor Claude Etienne Darget també gaudiria de molta confiança. No va ocupar

⁷² Veure la imatge 3 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

càrrecs tant importants com Jordan, però tenia exactament les mateixes funcions i feines. Només quan al 1750 Voltaire es va traslladar a Potsdam va percebre que el seu lloc com a persona de màxima confiança del rei perillava i va marxar a França. Fins a la seva mort els dos serien amics i s'escriuriu cartes.

Posteriorment seria Julien Offray de Lamettrie qui faria les feines de lector. El francès era metge i filòsof, molt culte, xerraire i sincer. Per a aquesta raó no va fer gaire's amics a Sanssouci, ja que la gent creia que era egoista i frívol. Mentre que a Sanssouci també tenia en certa manera un paper de bufó de la cort, escrivia també tractats filosòfics, que propagaven un estil de vida hedonista, en busca dels plaers més primitius i les passions més baixes i carnals. Voltaire, Diderot o d'Alembert, tots tres membres de l'Acadèmia de Ciències de Berlín, van criticar aquests tractats dient que eren de molt mal gust, però Frederic els tolerava. Lamettrie era molt proper al rei, malgrat el seu curt servei. Va morir l'11 de novembre de 1751, per haver menjat carn de faisà deteriorada.

L'abat Jean Martin de Prades va ser el successor de Lamettrie. El francès, membre d'una família noble del Languedoc havia fet enemics a l'Universitat de Paris on havia estudiat teologia i filosofia. No se li va concedir el títol perquè els seus rivals havien escampat rumors sobre ell i va ser acusat d'heretgia. No es va saber defensar correctament i davant l'amenaça de ser excomunicat, va fugir a Holanda. El Marquis d'Argens i Voltaire el van recomanar a Frederic com a lector, feina que faria a partir del 1752. Frederic ignorava el seu passat i confiava en ell. Prades era un home alegre, i xerraire, per la qual cosa se li va donar el pseudònim de "*Frère Gaillard*" (Germà Divertit). Aviat va caure en desgràcia per al rei, ja que va embolicar-se en un cas d'espies francesos en els primers anys de la Guerra dels Set Anys, i al 1757 Frederic el va fer empresonar a la fortalesa de Magdeburg fins al final de la guerra. Després es va retirar a Glogau (Silèsia) on va ser retingut per soldats fins a la seva mort el 1782.

El més famós de tots els set lectors que van servir a Frederic seria Henri de Catt que en el seus diaris, a petició de Frederic, va recollir tot tipus de converses íntimes amb el rei, convertint-se així en una de les fonts històriques més importants per a la comprensió del caràcter de Frederic. El suís, que havia estudiat a Utrecht història i dret, va conèixer el rei per casualitat en un viatge que Frederic feia d'incògnit a Holanda. Els dos es van entendre tant bé, que al març de 1758 de Catt va ocupar el màxim càrrec de confiança del rei, en plena guerra. De Catt va ser el principal suport moral i conseller del rei en un dels punts més baixos de la seva vida. Per això De Catt va ser el lector que més anys va durar i més confiança del rei va tenir. De Catt li feia companyia i conversava amb ell sobre els seus problemes, fins molt tard a la nit, i fins i tot li era permès intervenir en les feines institucionals i polítiques de Frederic o redactar les cartes personals del rei.

A més d'això, el rei li va demanar que retratés amb gran detallisme les seves converses en els seus diaris, amb la voluntat de que De Catt els publicués, i fos el seu primer biògraf. Molts historiadors creuen que aquesta confiança també es devia a la semblança del nom de De Catt, amb el de l'amic de joventut von Katte.

Malgrat Frederic considerava que De Catt era un home poc pretensions i ambicions, el 1780 va resultar que havia sigut subornat a canvi de favors, com per exemple recomanacions al rei. Davant la corrupció de De Catt, aquest va ser acomiadat, però se li va permetre quedar-se a Prússia. Va morir al 1795 a Magdeburg.

Els últims dos lectors de Frederic no tenen tanta importància com els anteriors. Amb l'abat Henri-François Duval du Peyrau i la seva moral i filosofia el rei es va avorrir, i li va

demanar que marxés, cosa que va fer al 1785. Charles Dantal ja només va servir al rei els dos últims anys de vida del rei, però va ser l'únic que va literalment "llegir" al rei, com diu el nom del seu ofici, ja que el rei ja no tenia prou vista ni força com per llegir sol.

A part dels lectors, també hi va haver altres personatges que van estar en el seu servei o eren pròxims a ell, però que no eren il·lustrats convidats. Entre ells destacaria Michael Gabriel von Fredersdorf, un criat que va conèixer mentre estava a Küstrin. Li va servir com a missatger entre la seva mare i germana mentre estava pres, i així es va guanyar la seva confiança. Durant la Segona Guerra de Silèsia, quan Frederic s'havia discutit amb Guillermina, va ser Fredersdorf qui va ocupar el seu lloc. De cop era a ell a qui el rei escrivia tot el que li passava pel cap, o el que succeïa amb la seva gossa preferida Biche, que es va endur a la campanya. Entre d'altres càrrecs, Fredersdorf va ser tresorer de la cort fins a la seva mort el 1758.

També cal parlar del filòsof Jean Baptiste de Boyer, el Marquis d'Argens. Aquest va arribar a la cort de Frederic el 1742, i va servir de chamberlain i conseller d'art a Frederic des d'aleshores. Igual que Algarotti va contribuir a reorganitzar l'Acadèmia de Ciències i Belles-Lletres de Berlín, de la qual va ser vicepresident uns quants mesos. Entre 1744 i 1771 va ser el director del departament d'història i filologia. El rei l'enviava de viatge amb algun encàrrec, sobretot a França. En els viatges aprofitava i comprava obres d'art per a la galeria de Frederic. Tenia bastant renom al món il·lustrat i va ser un amic íntim de Voltaire. Tot i que en els temps de la Guerra dels Set Anys Frederic confiava molt en ell, quan ambdós es van fer vells, i Frederic va agafar la mania de burlar-se dels seus amics amb sarcasme, el Marquis va ser una de les principals víctimes d'aquestes burles. Un exemple d'aquestes gracietes reials va ser el seu apartament al Nou Palais. Frederic va revestir les parets de totes les estances amb pintures que inspiraven a la sensualitat i l'adulteri, sabent que en la seva joventut el Marquis havia estat "tot un Casanova". Boyer no s'ho va prendre bé, i quan se'n va cansar va marxar de Sanssouci el 1768. Va morir el 1771 a França.

Amb aquesta actitud cap al final de la seva vida, pocs amics encara li eren propers a Frederic. Un d'ells va ser el General de la Motte Fouqué, antic amic de Rheinsberg. Per mostrar-li el seu aprecí, Frederic el visitava sovint i li va anar regalant artefactes que li alleujaven la vida a mesura que es feia gran. Quan ja no podia caminar va ser una cadira de rodes i un silló, quan es va quedar sord, li va enviar uns tubs per escoltar més bé, quan ja ni podia parlar va fer-li arribar un invent del mateix Frederic, amb el qual el general podia escriure paraules (una espècie de màquina d'escriure primitiva). Fouqué va morir el 1778.

-3.2.4. La seva germana, Guillermina:

Amb la seva germana gran Guillermina, Frederic va tenir una relació molt estreta, sobretot durant la seva joventut. Frederic admirava la seva germana. Ambdós compartien interessos i aficions i tenien molta confiança l'un en l'altre⁷³.

Passaven molt temps junts a la residència de Montbijou de la seva mare. Frederic jugava sovint amb les nines i el gosset de Guillermina, o representava teatre amb ella (sovint vestit amb roba de Guillermina) davant la mare i la seva cort. Guillermina també s'interessava per la filosofia i la ciència, però sobretot tenia talents en l'art: des de ben petita sabia ballar

⁷³ Veure la imatge 1 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

i tocar molt bé el clavicèmbal. Frederic Guillem despreciava aquestes jocs i distraccions, i sobretot li desagradava que el seu fill hi mostrés interès.

Frederic i Guillermina també feien front junts al maltracte del pare i tant l'un com l'altre odiaven al seu pare. Als ulls de Frederic Guillem, la seva filla gran només era una eina per als seus plans polítics i estava clar des d'un principi, que per a ell, Guillermina només servia per a casar-se amb un aliat. En un inici se la va prometre (a l'edat de vuit anys) al seu cosí, Frederic Lluís d'Hannover, però acabaria sent el seu espòs el Marcgrave de Brandenburg-Bayreuth.

Amb el còmplice de fuga del seu estimat germà, Hans Hermann von Katte, Guillermina també tenia amistat, tot i que no tan profunda com Frederic. Quan Frederic va ser descobert i empresonat, Guillermina va ser retinguda i interrogada a les seves cambres del Palau Reial de Berlín. Entre d'altres coses la van amenaçar amb torturar a Frederic o a executar-la junt amb ell. Durant l'any el procés judicial contra Frederic, no se la va informar pràcticament de l'estat del seu germà. A més, es va fer creure a Guillermina que si obeïa al seu pare, i es casava amb el candidat que ell desitjava, Frederic de Brandenburg-Bayreuth, salvaria al seu germà.

Així es va casar el 1731, amb el Marcgrave de Bayreuth, amb el qual va tenir una relació amorosa tot i ser un matrimoni concertat. Al casament va tornar a veure el seu estimat germà, amb el que només s'havia pogut comunicar a través de cartes secretes que li passava Fredersdorf.

Guillermina imitava el seu germà amb moltes de les seves activitats. Quan el seu germà es va dedicar a la filosofia, també ho va fer ella. Quan el seu germà va mostrar interès per la maçoneria, i els ideals il·lustrats i fraternals d'aquesta, ella va persuadir al seu marit d'entrar en una llotja, i quan es va crear una llotja a la que podien entrar dones, també ho va fer ella. D'altra banda Frederic també compartia totes les seves inquietuds amb ella. Quan Frederic estava desesperat davant derrotes militars, escrivia a Guillermina. També quan Frederic estava malalt, escrivia a Guillermina o quan alguna cosa passava amb els seus gossos...etc.

Guillermina va dedicar-se a diversos estudis científics, parlava sobre filosofia en cartes amb Voltaire, però d'altra banda no tenia tant interès com el seu germà en ser il·lustrada, i tampoc ho tenia tant fàcil com a dona. Per aquesta raó va ser més activa en el sector artístic, sobretot com a pintora, actriu, compositora i mecenes. Igual que el seu germà, fomentava arts i ciències a Bayreuth. En la seva època es van construir molts edificis a Bayreuth, molts d'ells dedicats a la cultura, entre d'altres una Òpera i va fundar una Universitat a Bayreuth. Per al seu trenta-cinquè aniversari el seu marit li va regalar el parc de l'Eremitage de Bayreuth, que ella expandiria similarment a com ho va fer el seu germà amb Sanssouci.

Els dos germans adults, cadascú ocupat amb les seves feines, un a Sanssouci i l'altre a Bayreuth, es van distanciar. Tot i això, van seguir tenint-se molta confiança mútua, i s'escrivien cartes regularment, però ja no tenien la mateixa relació com a l'infantesa. Frederic estava massa ocupat amb el seu regnat, guerres i convidats, i no li quedava gaire temps per a la germana.

Just abans de la segona Guerra per Silèsia Frederic i Guillermina van trencar la comunicació, ja que Guillermina havia defensat i mostrat admiració envers a Maria Theresia. A conseqüència Frederic va fer saber a la seva germana a través del seu germà

petit, August Guillem, que estava molt ofès. Guillermina va intentar fer les paus amb Frederic, però mantenia la seva opinió. Frederic va deixar d'escriure-li, i el trencament els va afectar moralment a tots dos, sobretot a Guillermina, que patia pel seu germà a la guerra.

El primer pas per a la reconciliació el va fer ella, escrivint una carta a nom de *Folichon*, el seu gosset, que es dirigia a *Biche*, la gosseta llebrer de Frederic. Després d'una llarga reflexió de *Folichon* sobre les vanitats dels humans, es declarava amorosament a *Biche*, i li confessava quant l'havia trobat a faltar. "*Biche*" no va tardar en contestar, i els germans van reprendre la correspondència. El parell de cartes que formen aquesta breu correspondència "entre els gossos", mostra un dels aspectes més humans, carinyosos i peculiars del monarca prussià.

El 1754 els dos germans es van veure per últim cop. Cap als últims anys de vida de Guillermina, Frederic sovint deixava de banda el to afectiu en les seves cartes, i es feia l'expert de temes que desconeixia per tal d'impressionar la seva germana, o potser per enveja. Va ser el cas quan Guillermina, ja malalta, va fer un viatge a Itàlia per a refer-se al 1755. Tant Frederic com ella sempre havien somiat amb visitar Itàlia, però encara mai ho havien fet. Per enveja, va fingir desinterès a allò que Guillermina li volia explicar.

Tot i això, quan en plena Guerra dels Set Anys Guillermina estava morint, es mostrava molt preocupat. En una de les seves últimes cartes Guillermina va explicar-li que es trobava molt malament, i que ja acceptava la seva possible mort, demanant consol al germà, pel qual es preocupava, ja que estava a la guerra. Frederic va respondre que es preocupava molt per ella, i l'implorava que no morís, ja que això l'afectaria molt moralment, l'abocaria al marge de la desesperació. L'historiador Jürgen Luh interpreta aquesta carta com una clara mostra de l'egocentrisme de Frederic, creu que en aquell moment de la guerra estava massa capficat amb les seves misèries pròpies com per preocupar-se vertaderament de la seva germana: li sabia més greu la seva pèrdua personal d'una persona de confiança, que la pèrdua de la vida per la mateixa Guillermina.

Guillermina va morir al 14 d'octubre de 1758, el mateix dia que Frederic va perdre una batalla a Hochkirch. En el seu honor Frederic va construir un "Temple d'Amistat"⁷⁴ a Sanssouci, en el qual es troba una estàtua a tamany real d'ella llegint amb Folichon. Els testimonis de l'època van deixar per escrit que sovint en els seus passejos pel parc Frederic visitava el temple per commemorar els vells temps. Al Nou Palais Frederic també li va construir una habitació commemorativa.

3.3. Comparació entre els ideals de l'*Antimaquiavel* i el posterior regnat de Frederic:

Com ja he comentat en apartats anteriors, en l'*Antimaquiavel*, Frederic es postula a favor d'una sèrie de principis il·lustrats. Amb això va (conscientment) aixecar grans esperances i expectatives en el món il·lustrat, ja que no era gaire usual que un monarca de l'època donés suport a aquests ideals. Tothom pensava que un príncep que defensava tant orgullós aquestes idees, els aplicaria també al seu regnat futur. Ara bé, al moment de la veritat, Frederic no sempre va actuar segons el que havia predicat a la seva primera obra. Un clar exemple n'és la invasió de Silèsia, només pocs mesos després de la publicació de l'*Antimaquiavel*.

⁷⁴ Veure la imatge 2 de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

Les idees més importants de l'*Antimaquiavel* són:

- 1. **Funció del monarca:** El deure d'un rei és fer el bé, cuidar, guiar i jutjar el seu poble.
- 2. **Motivacions del monarca i mètodes:** El rei no s'ha de guiar per ambicions ni anhel de fama, sinó per la virtut. No tots els mètodes o mitjans són vàlids, i el fi no els justifica.
- 3. **Relació entre el monarca i el poble:** El rei no ha d'oprimir ni atemorir al poble, sinó guanyar-se el seu respecte i amor. Tampoc ha d'apujar els seus impostos ni fer falses promeses.
- 4. **Ampliació de poder:** No ha de buscar ampliar el seu poder a costa d'altres, sinó legitimament a través d'herències, per elecció del mateix poble o per conquesta "justa".
- 5. **Forma de govern:** El rei no ha de compartir el poder, si no vol acabar sent un titella. No confiar en ningú, ni aliats, ni clergues, ni ministres.
- 6. **Monarca ideal:** El bon rei és el que té talents militars i talents intel·lectuals. Per tant ha de fomentar els arts i les ciències, alhora que l'exèrcit.
- 7. **El monarca en temps de guerra:** El rei ha de liderar les seves tropes, i no arriscar mai inútilment la vida d'aquestes. Una guerra "justa" és aquella defensiva, o preventiva.

En el següent apartat intentaré comparar els ideals que Frederic planteja en l'*Antimaquiavel* amb la seva pràctica com a rei, per a determinar fins a quin punt es va mantenir fidel als seus ideals il·lustrats juvenils.

1. Funció del monarca:

Sent el primer principi bastant subjectiu, no és fàcil determinar si un rei fa el bé o el mal. El poble de Frederic va estar prou satisfet amb el seu rei. Mai hi van haver grans revoltes ni oposicions al seu règim. Frederic tenia un gran sentit de deure envers el seu Estat. Era molt treballador, i anhelava el progrés de la seva nació. Per això es va esforçar per al bé i la justícia del poble, i va prendre mesures que beneficiaven també als Estaments no-privilegiats, tot i que alguns dels seus projectes van fracassar, com per exemple l'abolició del feudalisme. Els súbdits de Frederic també li van donar el sobrenom de "el Gran" (tot i que per iniciativa seva) i amb l'edat l'anomenaven carinyosament "el Vell Fritz". Si Frederic no hagués fet bé la seva feina com a monarca, la gent s'hauria revoltat, com passaria pocs anys després de la seva mort a França (1789)

La imatge que el poble va tenir de Frederic va ser prou bona com per a que amb el temps es glorifiqués i mitifiqués. Després de la seva mort, Frederic va caure en l'oblit durant un temps, però al s. XIX, per iniciativa dels seus successors, la imatge de Frederic es va mitificar, i durant el temps del nazisme, aquesta imatge heroica es va portar a extrems d'idolatrària i divinització excessiva.

En quant a jutjar el poble, i exercir com a mediador per a ell, Frederic es va abstenir bastant. Creia que la feina de jutge només li restava temps pels altres assumptes d'Estat, així que després d'haver reformat el sistema jurídic i intervenir en alguns casos concrets, se'n va apartar per complet.

2. Motivacions del monarca i mètodes:

Quan Frederic afirma més d'un cop en la seva obra, que les ambicions i l'anhel de fama són dolents, i que per tant no han de guiar les nostres accions, entra en una gran contradicció. Com ja explico al punt “2.1. Intent d'apropar-nos a la Personalitat de Frederic II”, tota la vida de Frederic s'orienta al voltant d'un únic objectiu: guanyar fama, i marcar la història. Així Frederic no està sent gaire sincer quan jutja l'ambició, ja que ell mateix era un home molt ambiciós, i per tant intentava realitzar els seus objectius, utilitzant els mètodes necessaris. Quan Frederic refuta la coneguda frase de Maquiavel “el fi justifica els mitjans”, tampoc va dir el que realment pensava. Anys després, va afirmar en el seu Testament Polític de 1752 que “*la política és l'art d'actuar amb tots els mitjans segons els propis interessos.*”. Això vol dir que com a polític, Frederic actuava segons els seus interessos, i utilitzava tots els mitjans necessaris.

3. Relació entre el monarca i el poble:

Frederic va complir el tercer ideal. No va oprimir el poble, i es va guanyar el seu respecte. Al menys, de la majoria. Una altra de les característiques del govern de Frederic va ser que els impostos van variar molt poc. No s'apujaven en temps de guerra, com era habitual en la resta de països, i Frederic també era partidari de que els rics paguessin més que els pobres. Frederic es considerava igual a la resta de ciutadans prussians, potser no en drets, però si en deures. Frederic considerava que el seu deure més important era envers la seva pàtria i el seu poble, i per això intentava cuidar els seus súbdits, treballant incansablement per a fer progressar a la nació. Però d'altra banda, no va cuidar gaire als seus ciutadans mentre eren els seus soldats: les seves guerres van tenir pèrdues humanes elevadíssimes, i mai va intentar remeiar-ho. No és d'estranyar que la seva gent estigués en certa manera alliberada quan va morir.

4. Ampliació de poder:

En l'*Antimaquiavel* Frederic propaga uns ideals d'humanitat i solidaritat. També explica en diversos fragments que en els seus temps els reis ja no anhelaven guanyar més poder il·legítimament a través de conquestes, sinó que al segle XVIII tothom intentava consolidar i mantenir el seu propi poder, i només l'ampliava si ho podia fer legítimament, i mai perjudicant a altres. Tenint en compte que Frederic no portava ni mig any al tron, i que només recentment s'havia publicat l'*Antimaquiavel*, la invasió de Silèsia posa en evidència que interpretava aquest ideal molt lliurement. A diferència de Baviera o Saxònia, Frederic no tenia drets familiars com per reclamar Silèsia. Així, simplement se'n va apoderar per què podia, per què la confusió del moment deixava la província austríaca debilitada. I no cal dir que la pèrdua de Silèsia, una província rica en recursos, va perjudicar molt a Àustria, a més d'humiliar-la.

5. Forma de govern:

Frederic sempre va voler aparentar ser un il·lustrat, però en realitat compartia molts dels pensaments típics de l'absolutisme. Frederic estava convençut que el poder havia d'estar sota el control d'una sola persona, i que per tant, el monarca havia de ser absolut. No era gens partidari de compartir el poder, ja que era molt desconfiat, i considerava que “els quatre pilars de l'Estat” (justícia, economia, política i exèrcit) eren tan interrelacionats que disminuïa l'agilitat de decisió si es distribuïen entre diversos ministres. A més Frederic considerava que un rei mai s'havia de fiar de ningú, ja que tant ministres, com capellans, com aliats només es volien aprofitar del seu poder i intrigant contra el monarca.

6. Monarca ideal:

Mentre Maquiavel proposava a Cesare Borgia com a exemple d'un monarca ideal, Frederic, per les seves lectures de joventut dels clàssics i per suggerència de Voltaire, es va posar com a ídol a Marc Aureli (121-180 d.C.), emperador romà, qui era militar i filòsof, i va escriure en mig d'una campanya de guerra l'obra estoica "*Meditacions*". Frederic pretenia ser igual, així va intentar destacar en ambdós àmbits: va ser mecenes de les arts, va fomentar les ciències, va escriure obres filosòfiques i alhora va ser estrateg militar.

7. El monarca en temps de guerra:

Tant Frederic com Maquiavel defensaven que el rei, com a líder de les seves tropes, també havia de combatre en primera línia, i no observar de lluny, com es van acostumar a fer els monarques a partir del segle XV. Frederic va complir aquest ideal, fins a tal punt que fins i tot va ser ferit més d'un cop. Per la seva temerarietat, només es va escapar de la mort per poc varies vegades. Per la mateixa temerarietat, i també per la seva impaciència, Frederic no només arriscava la vida dels seus soldats inútilment, sinó que ignorava les baixes que patia en les seves batalles. Pels seus errors milers van morir en và. Es considerava a si mateix un gran estrateg, i els soldats caiguts danys col·laterals. Per altra banda, Frederic defensava que les guerres, tot i ser necessàries molts cops, s'han d'evitar, ja que només suposen un dany per a la humanitat, i per a tots els bàndols. Malgrat això, Frederic va iniciar les quatre guerres en les que va participar amb un "atac preventiu", que la majoria de cops no va prevenir res, sinó només va agreujar la situació a Europa. Frederic considerava que tota guerra era justificada si tenia com a objectiu defensar la legítima propietat de cada monarca, o prevenir un conflicte major. Mirat així, cap dels quatre "atacs preventius" de Frederic estava justificat, i encara menys el que va fer el 1740, envaint Silèsia.

Valoracions:

La contradicció entre els ideals que Frederic exposa en l'*Antimaquiavel* i el seu posterior regnat, ha ocupat al llarg dels últims dos segles, diversos pensadors i historiadors. S'ha arribat a culpar a Frederic de compartir més els ideals de Maquiavel que no els de la Il·lustració. Alguns fins i tot l'han anomenat "deixeble de Maquiavel", com comentar l'expert Andreas Pečar. Aquestes afirmacions no són del tot certes. Frederic tendia cap a l'absolutisme i el maquiavel·lisme en diversos àmbits, però la majoria dels seus actes estan determinats pels principis de la Il·lustració.

Entre els experts que intenten trobar explicacions a la contradicció entre *Antimaquiavel* i regnat, hi ha tres tendències principals d'interpretació:

-Alguns lliguen aquesta paradoxa amb la seva personalitat contradictòria: segons ells, Frederic balla constantment entre Il·lustració i Absolutisme.⁷⁵

-Altres, més crítics, creuen que Frederic només feia veure ser il·lustrat per emmascarar el seu absolutisme vertader.

-Uns tercers consideren Frederic plenament il·lustrat, i només una víctima de la constel·lació política internacional del moment, que el va condicionar, impeding que actués

⁷⁵ El principal representant d'aquest corrent és Theodor Schieder.

com volia. Per aquests, l'*Antimaquiavel* representa un programa de govern, que no va poder complir plenament, tal com li passa a més d'un govern democràtic.

És aquesta mateixa explicació la que dona Frederic, entre d'altres llocs, en el pròleg de "*L'Histoire de mon temps*"⁷⁶, on demanava a la posterioritat que sabés distingir entre el "Frederic filòsof", que era il·lustrat, i el "Frederic polític" que utilitzava els mitjans necessaris per al bé de la pàtria. Tenint en compte que a l'*Antimaquiavel* defensava que un bon rei havia de compatibilitzar ambdues coses, aquesta autojustificació es pot interpretar com a falsa humilitat.

L'any passat, un catedràtic d'Història Moderna de la Universitat de Halle, Andreas Pečar, ha introduït una nova interpretació de les contradiccions de Frederic en el seu article "*Frederic II de Prússia, Crític o deixeble de Maquiavel?*"⁷⁷. Pečar proposa que per a entendre les ambigüitats del comportament de Frederic, l'historiador no s'ha de centrar en entendre la seva personalitat, sinó en el context, l'objectiu i el destinatari dels seus escrits. El seu mètode pot resultar efectiu per a totes les obres filosòfiques i polítiques de Frederic com per als seus actes.

En el cas de l'*Antimaquiavel*, el context és el següent: al 1740 Frederic és el jove príncep hereu prussià, i ja que el seu pare no el deixa intervenir gens en política, intenta destacar aproximant-se a la Il·lustració i convertir-se en filòsof. L'únic objectiu del text era guanyar-se el reconeixement dels il·lustrats de l'època, als quals estava dirigida l'obra. Amb aquestes condicions és lògic que Frederic defensés els ideals il·lustrats tan enèrgicament davant Maquiavel, sense témer posar-se en un compromís. La seva condició de príncep era el moment ideal: sabia perfectament les expectatives que creava entre els il·lustrats, però estava convençut que encara no hauria de complir immediatament en el seu regnat res del que proposava. La prova n'és que arribat al tron, de seguida va intentar impedir la publicació del llibre.

Maquiavel no desapareix del tot en les altres obres de Frederic. En diversos altres escrits, apareixen referències a conceptes de Maquiavel, però sense mencionar al filòsof florentí. En aquests textos Frederic no critica a Maquiavel o els seus principis, sinó utilitza els seus recursos, depenent de l'objectiu de cada text.

El 1751, després d'haver tornat de la Segona Guerra de Silèsia, Frederic publica "*Mémoires pour servir a l'histoire de la maison de Brandenburg*", obra que ja havia sigut presentada a l'Acadèmia de Ciències i Belles Lletres de Berlín dos anys abans. Es tractaria del primer volum de la historiografia de Frederic, que intentaria cobrir l'història de la seva dinastia fins al seu moment. Aquesta obra presenta un marcat maquiavel·lisme: Frederic utilitza els tres criteris que Maquiavel va proposar per jutjar un rei de bo o dolent. Aquests són:

Necessità, la capacitat del rei de reconèixer les necessitats del seu temps i actuar adequadament.

Virtú, la capacitat del monarca d'imposar la seva voluntat i decisions, i defensar el seu país.

⁷⁶ La cita d'aquest passatge del pròleg es pot llegir en l'apartat següent del treball, 3.4. *Comparació entre els principis bàsics de l'Il·lustració i la pràctica en el regnat de Frederic*.

⁷⁷ Publicat en "*Der Machtstaat*" (*L'Estat de Poder*), Volum 74 de *Conceptes d'Estat*, Ed. Nomos, Editors: Rüdiger Voigt, Volker Reinhardt, Stefano Saracino, 2015

Fortuna, la capacitat d'aprofitar l'atzar i els factors externs als quals l'humà està exposat.

Seguint aquests criteris, Frederic es dedica a valorar els seus antecessors: des dels temps del príncep elector Jordi Guillem,⁷⁸ fins al seu pare, Frederic Guillem I. En tots els seus antecessors, Frederic troba defectes, però en la majoria també troba algunes virtuts. Cal mencionar, que valora molt positivament quan un dels Hohenzollern va aconseguir ampliar els territoris prussians per conquesta.

Seguint el mètode de Pečar, observem que el context d'aquesta obra és el final de les dues primeres Guerres de Silèsia, i l'inici dels anys d'esplendor del regnat de Frederic. Frederic s'havia fet valdre en les Guerres, i havia aconseguit conquerir i mantenir Silèsia. El públic d'aquest text era molt ampli: no es limitava només a intel·lectuals. L'interessant d'aquesta obra és el seu objectiu, que justifica l'ús dels criteris de Maquiavel. La intenció darrera les "*Memòries de la Casa Brandenburg*" no tenia realment res a veure amb la historiografia. Els experts consideren que la qualitat historiogràfica de l'obra és discutible, ja que Frederic ni analitza fets, ni tampoc busca causes o conseqüències d'events. L'única motivació d'aquest text era criticar els seus antecessors, per tal de deixar clar que ell mateix els superava a tots, en tots els sentits.

En diverses etapes, Frederic va escriure (en un principi només per justificar-se) "*Histoire de mon temps*", prevista per ser publicada pòstumament. Aquesta obra només es dedica al seu regnat, i quadruplica la llargada de l'obra que dedica a tots els seus avantpassats: una mostra més del seu egocentrisme. L'objectiu de "*L'Història del meu temps*" era destacar un cop més els seus mèrits, i deixar clar a la posteritat que ell era molt més bon monarca que tots els seus avantpassats.

Frederic també recupera altres conceptes de Maquiavel en diversos tractats polítics: per exemple, l'utilitza els criteris del llenguatge retòric republicà-romà en el tractat "*Dissertation sur les raisons d'établir ou d'abroger les lois*" (1750) per a jutjar un bon sistema de govern.⁷⁹

Cal remarcar també que per exemple en l'apartat de Política Exterior del Testament Polític de 1768, Frederic exposa una política més aviat orientada a l'obtenció de més poder, i de més territoris, és a dir, propera a la política maquiavèlica. A part d'això, en aquest testament recomana més de 5 cops al príncep hereu que, en esclatar una guerra (sigui contra qui sigui), Prússia envaeixi Saxònia (encara que sigui neutral en el conflicte), pel simple fet que allà hi ha un botí mínim de 5 milions de T. S'ha d'admetre, que aquest pla, podria ser digne de Maquiavel.

3.4. Comparació entre els principis bàsics de la Il·lustració i la pràctica en el regnat de Frederic:

Frederic pretenia ser, o almenys aparentar ser, un rei il·lustrat i allunyar-se de l'absolutisme. Per a aconseguir aquest objectiu, no era suficient iniciar correspondència amb Voltaire i escriure l'*Antimaquiavel*. Havia de presentar en la seva política com a rei com a mínim els principis elementals de la Il·lustració.

⁷⁸ Veure l'apartat 2.1. *Antecedents històrics de Prússia abans de 1740* del Marc Teòric.

⁷⁹ D'aquest text parlo més extensament a l'apartat 3.4. *Comparació entre els principis bàsics de Il·lustració i la pràctica en el regnat de Frederic*.

En aquest apartat pretendrem comparar el regnat, les polítiques i les reformes de Frederic amb els principis bàsics de la Il·lustració, i també comparar-ho breument amb l'actuació d'altres monarques del moment.

-3.4.1. La Raó:

La Il·lustració era un moviment racional, que posava la raó i l'home per davant de Déu, la religió i la superstició. Per aquesta raó, en aquest corrent es valora el progrés, i es pretén fomentar les arts i les ciències. En aquest sentit Frederic va ser plenament il·lustrat. Frederic era molt actiu en el món artístic, com a mecenes i com a artista, i també fomentava les ciències creant i reorganitzant les existents acadèmies. D'altra banda, la religiositat de Frederic està discutida. El més probable és que fos agnòstic. És natural doncs, que la religió no tingués cap importància ni influència per a Frederic, i fos tolerant, almenys amb totes les religions excepte la jueva.

En quant al predomini de la raó per sobre de la religió, Prússia era un cas excepcional: tot i que els dèspotes il·lustrats van apostar per fomentar les ciències i les arts, a la immensa majoria d'altres corts europees, la religió tenia moltíssima importància, i influenciava directament al monarca, tot i que estava començant a perdre poder. Era el cas per exemple d'Espanya (catolicisme, la Inquisició encara existent), Àustria (catolicisme), Regne Unit (protestantisme), França (catolicisme), Rússia (cristianisme ortodox, tot i que Katarina la Gran el va subjugar a l'Estat)...

-3.4.2. La Tolerància:

Frederic pràcticament complia un dels altres ideals il·lustrats: el de tolerància. Frederic es presentava com a molt tolerant religiosament, però era un complet antisemita. Qualsevol religió, fins i tot algunes sectes, eren tractades millors que els jueus prussians.⁸⁰ Quan els hugonots van ser expulsats de França en temps del seu avi, Prússia els va acollir, acció que Frederic va lloar. En senyal de tolerància a la majoria catòlica de Silèsia, Frederic va construir a Berlín l'església de Santa Hedwig, patrona de Silèsia. Jesuïtes, i musulmans (tot i que ell personalment en tenia mala imatge) també eren acceptats i integrats en la societat. Els jueus en canvi no. Això era molt paradoxal, doncs abans de l'inici del seu regnat, i per tant, abans de l'obertura de Prússia a les idees il·lustrades, l'únic cercle d'intel·lectuals a Prússia que defensaven aquestes idees era el dels jueus de Berlín, al capdavant del qual estava el conegut filòsof alemany Moses Mendelssohn.

Frederic va prendre diverses mesures antisemites. Els jueus pagaven més impostos, ja que Frederic considerava que tots els jueus eren més rics que la mitjana de ciutadans prussians. Després de la llei dels segons-fills, que afectava sobretot als anomenats jueus de protecció⁸¹, només el primogènit d'una família jueva podia heretar totes les propietats dels seus pares, inclosa la protecció. Els seus germans restants eren expulsats del país. Després de repetides queixes dels jueus, Frederic va canviar la llei, i el segon germà també tenia dret a herència. Però el tercer germà encara no. És necessari també mencionar l'odi profund de Frederic contra el pietisme, corrent religiosa protestant que no només havia convençut al seu pare, sinó tenia el seu centre principal a nivell europeu a Halle, ciutat prussiana.

⁸⁰ Veure el gràfic de la població de Berlín de l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

⁸¹ Al Sacre Imperi, a canvi d'una taxa extra, els jueus podien convertir-se en jueus de protecció, és a dir, jueus que estaven sota la protecció del mateix Emperador.

En aquest sentit Prússia no era del tot excepcional: a Rússia, Katarina II, i a Àustria, Maria Theresia, havien decretat també la llibertat de culte. Maria Theresia fins i tot va prohibir per llei la discriminació laboral als no-catòlics, però no totes les seves nacions tenien iguals drets⁸². Però a la majoria d'Estats Europeus no hi havia gaire separació entre Estat i Religió, i en conseqüència, algunes minories van ser maltractades pels seus respectius governants: va ser el cas, per exemple, dels jesuïtes a Espanya, França i Portugal, països dels quals van ser expulsats. Molts d'ells van ser acollits a Prússia.

-3.4.3. La Llibertat:

Un altre dels ideals de la Il·lustració era la llibertat. En aquest sentit, Frederic va iniciar reformes molt modernes. Frederic va patir molt durant la seva infància i joventut per falta de llibertat. Així, ell sabia valorar molt bé aquest concepte. La llibertat de culte (excepte en el cas dels jueus) existia ja des de temps anteriors, i va persistir a Prússia durant el seu regnat. Les altres llibertats bàsiques també quedaven garantides per escrits com "Els Principis de la tolerància i llibertat religiosa a Prússia", publicat el 22 de juny de 1740, en el que destaca la frase "*..., doncs aquí cadascú ha de poder esdevenir feliç a la seva manera*". La llibertat d'opinió existia, sempre i quan tampoc es criticués massa la monarquia. El mateix passava amb la llibertat d'associació, encara que no estava ben vist si es formaven organitzacions antimonàrquiques.

Aproximadament, la mateixa situació es repeteix a tots els governs dels dèspotes il·lustrats coetanis de Frederic. Generalment entre aquests tipus de govern, un dels trets compartits era la garantia de les llibertats bàsiques als ciutadans, sempre i quan no vulneressin la monarquia.

-3.4.4. La Humanitat:

Els il·lustrats també defensaven els valors d'humanitat i bona moral. També influenciat per l'experiència traumàtica de la fortalesa de Küstrin, Frederic va abolir la tortura a Prússia, i va establir lleis que restringien la pena de mort a casos molt concrets, com la desertió. En l'àmbit militar va quedar prohibit el reclutament forçós de soldats i Frederic també va exigir un millor tracte per als soldats. Frederic també es va preocupar de construir molts hospitals, residències per a mutilats i vídues de guerra, en mostra d'humanitat. Alhora però, el feudalisme, al qual Frederic qualificava d'inhumà, persistia a Prússia, i per tant encara existien els serfs.

Diversos altres monarques de l'època van actuar de forma similar a Frederic. Entre Maria Theresia i el seu fill Josep II es va acabar amb l'esclavitud i servitud a Àustria, i la majoria de dèspotes il·lustrats van crear hospitals i modernitzar la medicina per al seu poble. A Rússia i a Espanya en canvi, la servitud persistia, i a part d'això la pena de mort no estava gens restringida i s'utilitzava com a mètode repressiu pels nobles.

-3.4.5. L'Educació:

La Il·lustració, tal com explica, entre d'altres, J.J. Rousseau (1712-1778) en el llibre *l'Émile*, pretenia utilitzar l'educació com a mitjà de divulgació dels seus ideals, a més de voler alfabetitzar i facilitar la cultura al poble baix, per tal de progressar. Frederic n'era conscient d'això, i per aquesta raó va fomentar les acadèmies i universitats del seu país,

⁸² Àustria englobava moltes nacions en aquell moment, no totes alemanyes, i cada una rebia un tracte diferent, depenent de la situació.

que estaven en molt mal estat abans del seu regnat. Va fer venir molts erudits i científics francesos per a omplir-les amb intel·lectuals. L'educació obligatòria ja existia a Prússia abans del seu regnat, però Frederic va construir moltes escoles, per a fomentar el sector. Malgrat això, a Prússia mancaven els professors qualificats, de manera que sovint simples oficials retirats, sense formació pedagògica i sense els coneixements necessaris, ocupaven les places de mestres.

Tots els monarques de caire il·lustrat van haver de reconèixer que per al progrés de la seva nació una mínima educació era necessària per a tots els súbdits. D'aquesta forma, tots els dèspotes il·lustrats van fer reformes educatives, construint escoles o fomentant les acadèmies i universitats, però cap ho va fer tant com Frederic, ni es van esforçar tant per a aconseguir intel·lectuals del moment per a les càtedres.

-3.4.6. La Divisió de Poders:

Montesquieu (1689-1755), un dels principals representants de la Il·lustració, va ser el primer en plantejar la divisió de poders, tal com la coneixem en els Estats considerats democràtics actualment. És a dir, l'Estat es divideix en tres poders: executiu (govern), legislatiu (parlament, corts, senat...) i judicial (tribunals), que no poden interferir entre ells. Montesquieu considerava que tot home que té poder n'abusa, per tant, s'havien de limitar els poders repartint-los.

Com ja comento en altres punts d'aquest treball, Frederic no compartia el poder amb ningú, com a molt, encarregava tasques de control i administració a organismes de l'Estat, però els supervisava i prenia totes les decisions ell mateix. El poder judicial era un dels que els il·lustrats tenien més interès en reformar a tots els països. Amb suggerències de Voltaire, Frederic va reformar aquest sector, que a Prússia estava marcat per la corrupció i el desordre. Després de fer un parell de reformes a l'inici del seu regnat, va fer les Lleis Generals Provincials de l'Estat de Prússia, que eren accessibles i comprensibles per a tothom. Després d'això Frederic es va distanciar de la justícia, ja que considerava que no era la seva feina, i que només li restava temps.

Frederic parla de la divisió de poders al tractat polític "*Dissertation sur les raisons d'établir ou d'abroger les lois*" de 1750. L'investigador Andreas Pečar interpreta el tractat de Frederic com a una rèplica indirecta a un tractat de Montesquieu "*De l'esprit des lois*" de 1748, que va aixecar molta polèmica a Europa. El text de Montesquieu defensa la divisió de poders, i posava Anglaterra, amb el seu jove sistema parlamentari com a exemple a seguir. Montesquieu anomenava a tots els altres sistemes polítics "despotismes", i ja que a Prússia no hi havia sistema parlamentari, ni tan sols una assemblea dels nobles, això convertia a Frederic en un dèspota. L'obra sobretot estava destinada al públic francès, ja que Montesquieu volia que el Parlament de Paris, que tenia competències jurídiques iguals a les del rei, es consolidés o guanyés poder.

En el seu tractat Frederic no esmentava a Montesquieu, ni el seu text previ. Simplement canviava els criteris que Montesquieu utilitza per a jutjar un sistema polític, pels de la retòrica republicana-romana, com també ho havia fet Maquiavel: no importava l'estructura institucional del país, sinó les virtuts (renunciant al luxe) i mèrits del(s) seu(s) governant(s), la vida activa dels ciutadans per servir a la pàtria i l'esforç del poble per a resistir a la corrupció i a les desgràcies de la mala fortuna.

D'aquesta forma Frederic es compara amb els reis Licurg⁸³ o Soló⁸⁴, que tot i ser monarques absoluts van introduir bones lleis, i d'altra banda compara l'Anglaterra del s. XVIII amb l'etapa de decadència de la República Romana, on, per la rivalitat entre els diferents partits (a Anglaterra, el rei i el Parlament) es desestabilitza el procés legislatiu per constant intervenció. Així, Anglaterra passava a ser el mal exemple, i Prússia el model a seguir.

Malgrat que Frederic no volia compartir el poder, no s'oposava rotundament a la divisió de poders: Frederic va comentar a Voltaire que el sistema monàrquic-parlamentari (és a dir rei i parlament coexisteixen), que per exemple ja existia a Anglaterra, li semblava positiu, ja que s'impedia que el monarca fes el que volgués, i per tant, en cas d'un tirà, el parlament el podia controlar. Alhora Frederic criticava el sistema, ja que creia que aleshores el rei era un impotent inútil, i el parlament patiria del mateix problema que un govern que no tenia el poder absolut: per a prendre decisions aquests governs perdrien molt de temps per a posar-se d'acord entre tots els membres.

Frederic era un gran enemic dels ministres. La majoria de reis del moment compartien el seu poder amb un consell de ministres, i només es desprenien completament del poder judicial. Hi va haver alguns casos extrems, com el de França, que Frederic criticava molt. El desinterès polític de Lluís XV era tan gran, que delegava totes les seves feines als seus ministres. A Espanya va ser similar: mentre el rei Carles III realment no compartia ideals amb la Il·lustració, molts dels seus funcionaris i consellers eren il·lustrats, els quals van implantar reformes il·lustrades.

-3.4.7. La Igualtat:

La igualtat també era un de les premisses defensades pels il·lustrats. Segons les lleis de Frederic, a Prússia existia la igualtat jurídica, i Frederic defensava que davant la llei, tant nobles com plebeus havien de rebre el mateix tracte. Fins i tot, en algun cas judicial en que va passar el contrari, Frederic va intervenir puntualment. Però realment la igualtat de naixement no existia a Prússia. Frederic no es va ni plantejar de tocar la Societat Estamental i a part, sempre va ser conscient del seu estatus social. Frederic despreciava la burgesia, i per aquesta raó, a diferència d'altres nacions, no la premiava amb títols a canvi del seus serveis, ni tampoc permetia que els burgesos comprassin terres als nobles empobrits. A part del rebuig de l'alemany per ser l'idioma que utilitzava el seu pare, Frederic també va aferrar-se al francès per a distingir-se socialment. El francès era l'idioma de moda que s'utilitzava a totes les corts, i per tant, que utilitzaven els Estaments privilegiats. També cal remarcar que Frederic va fallar en abolir el feudalisme dos cops, explicable pel fet que fer-ho hagués suposat l'oposició de la noblesa, que tant necessitava per a les seves guerres. Però també és cert que, sent Frederic tant tossut com era, podria haver-se imposat perfectament per sobre de la noblesa, només calia donar-li a canvi algun altre tipus de recompensa o privilegi.

Tot i que la majoria de dèspotes il·lustrats van decretar la igualtat jurídica als seus Estats, cap d'ells es va atrevir, a reformar la societat i tocar els Estaments Privilegiats, i els que ho van intentar (Maria Theresia i el seu fill Josep) van fallar en fer-ho. Més que res, era massa

⁸³ Licurg va ser el legislador espartà que va fer la Gran Retra, la constitució d'Esparta.

⁸⁴ Soló va ser un polític i reformador d'Atenes, que va fer unes primeres reformes a favor del poble, previes a la Democràcia, que van facilitar l'èxit d'aquesta.

arriscat per als monarques. Si el monarca acabava amb la Societat Estamental, el Feudalisme, o retallava els privilegis dels nobles, perdia el seu suport principal.

-3.4.8. El Pacifisme:

Els il·lustrats eren pacifistes convençuts. Quan Frederic va escriure l'*Antimaquiavel*, ja va insinuar que tot i que creia que les guerres eren dolentes, considerava que eren inevitables. Quan pocs mesos després de la publicació del llibre va envair Silèsia, iniciant la Guerra de Successió Austríaca sense realment tenir res a veure amb les causes del conflicte, va entrar en contradicció. Però no es limitaria a actuar així només aquest cop, sinó ho faria tres cops més. Òbviament, no va ser ben valorat pels il·lustrats en aquest sentit. El mateix Voltaire, entre elogi i elogi, va criticar severament Frederic.

Al cap i a la fi, Prússia, sovint anomenada “l’Esparta del Nord”, era un Estat molt militaritzat, i que es fonamentava en el seu exèrcit: una gran proporció de la població servia com a soldats d’ofici. Sense el quart exèrcit més fort d’Europa, hauria sigut destruïda o conquerida pels seus veïns (Prússia estava encaixonada entre potències) més d’un cop, i també era necessari per mantenir les províncies disperses. Però cal dir que aquesta militarització tan forta no era mèrit de Frederic: només va ser el primer de la seva dinastia en aprofitar el fort exèrcit que el seu pare va deixar com a llegat. Això però no justifica les seves guerres, que a part d’un elevat cost humà, van tenir elevadíssims costos econòmics, també per als enemics.

-3.4.9. L’Economia Lliurecanvista:

En l’àmbit econòmic, els il·lustrats defensaven el que serien els inicis del capitalisme. En l’Antic Règim, l’Estat intervenia en l’economia i el comerç, seguint les doctrines del mercantilisme: és a dir, l’Estat intervenia constantment en l’economia, i es concentrava en fomentar el comerç i la producció, però amb mesures proteccionistes, per facilitar l’exportació i impedir la importació. Els il·lustrats eren partidaris del lliurecanvisme, és a dir, facilitar el comerç, tant la importació com l’exportació, i no deixar que l’Estat intervingui en economia ni indústria. Frederic va seguir pel camí que ja havia iniciat el seu besavi, el Gran Príncep-Elector, i per tant, va adoptar una postura mercantilista, sobretot en les èpoques de reconstrucció del seu país, després de les guerres. Frederic va millorar la xarxa de carreteres de Prússia, a més de construir canals entre els rius més importants, i construir alguns ports a les ciutats costaneres, per tal de fomentar el comerç interior i exterior. Donava privilegis a la importació de matèries primeres per a les seves manufactures (només si Prússia no les posseïa), però posava també alts aranzels sobre els productes, sobretot els de luxe que s’importaven. En canvi els productes manufacturats prussians que s’exportaven, la majoria dels quals creats en manufactures fundades per Frederic, com la KPM, estaven exemptes d’aranzels. El conjunt de totes les seves intervencions en l’àmbit econòmic es pot sintetitzar en que Frederic no segueix els criteris de la Il·lustració en aquest punt. Tot i això, i les seves elevades despeses, va augmentar molt els seus ingressos estatals anuals.⁸⁵

La majoria de monarques de l’època actuaven encara com Frederic. Però alguns dels seus coetanis van començar també a liberalitzar els seus mercats. En quant a la intervenció de l’Estat en la indústria, creant i fomentant sobretot manufactures de productes de luxe, Frederic no va estar sol. El mateix Carles III d’Espanya, va reconèixer que l’agricultura, la

⁸⁵ Veure el gràfic d’ingressos estatals de l’apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l’Annex.

base del seu país, no era un bon motor de progrés, i va prendre mesures similars a les de Frederic. En conseqüència, es van impulsar les Manufactures de Porcel·lana del Buen Retiro i la Plateria Martínez a Madrid, però el creixement del sector era escàs.

-3.4.10. La Burocràcia:

Un tret molt típic, no de la Il·lustració, però sí del Despotisme Il·lustrat, era la millora de la burocràcia i dels òrgans d'administració. En menor o major mesura, tots els dèspotes il·lustrats van reformar en aquest sector, ja que era essencial per al progrés econòmic del seu país. Però en el cas de Frederic, ja es va trobar la majoria de reformes fetes pel seu pare i besavi. També cal comentar que la burocràcia prussiana era de les més eficaçes i menys corruptes d'Europa.

-3.4.11. Valoracions:

Com a resultat d'aquestes comparacions podríem arribar a la conclusió que en molts sentits Frederic no va complir els principis establerts pels il·lustrats. És més: tendia cap a l'absolutisme. Podríem classificar el seu regne com aquest règim intermig, entre l'absolutisme i la Il·lustració, que s'anomena tradicionalment Despotisme Il·lustrat.

Però potser la paraula “dèspota” podria ser considerada injusta per a un rei a qui per una altra banda li hem de reconèixer grans mèrits. Es cert que va ser visionari i impulsor de reformes i millores per al bé del seu Estat.

Encara que potser els seus mitjans no van ser legítims, va fer elevar Prússia a una nació potent en el concert de les grans nacions i aquesta evolució va ser positiva per a la balança de poders, tant en el Sacre Imperi com a nivell europeu. Va ser ell qui va acabar amb l'hegemonia austríaca al Sacre Imperi, i qui va iniciar el “dualisme alemany”.

No sempre va poder imposar les seves reformes il·lustrades, a vegades no li era possible per la situació política d'Europa o interna de Prússia. A part d'això en alguns àmbits Frederic simplement discrepava de la Il·lustració. Potser ens podríem aventurar a parlar d'un cert oportunisme. Els principis il·lustrats no els tenia realment interioritzats, sinó que els defensava quan els podia fer servir per als seus interessos, i si no podien servir en aquests sentit, no li costava gaire ignorar-los o fins i tot canviar els criteris si calia, com hem vist abans en l'apartat “divisió de poder”, en la seva rèplica indirecta a Montesquieu.

Potser s'ha d'evitar de jutjar Frederic pel simple fet d'haver sigut un monarca: si Frederic no hagués sigut rei, sinó només un pensador il·lustrat més, i hagués discrepat amb algun dels principis dels il·lustrats, ningú l'hagués culpats d'absolutista.

Frederic no va ser cap autor de la Il·lustració amb idees originals, només es limitava a copiar les ja existents. Realment, si no hagués sigut rei, hauria sigut probablement un complet desconegut. El fet de ser rei, va proporcionar un públic a Frederic, a més de donar-li els mitjans per realment encarrilar canvis, que tots els altres il·lustrats només podien anunciar, però no realitzar.

Però d'altra banda el fet de ser monarca li donava molts deures, responsabilitats i obligacions, dels quals els il·lustrats es podien descuidar tranquil·lament. Cap d'ells havia de prendre decisions a diari, que podien afectar a més de 4 milions de persones, cap d'ells s'havia de responsabilitzar en una guerra, cap d'ells havia d'administrar un país... És massa fàcil dir que Frederic era un Dèspota Il·lustrat, sense tenir en compte tot això.

És cert que en la majoria de disciplines, Frederic actua i reforma de la mateixa manera que altres monarques que tradicionalment s'han classificat com a dèspotes il·lustrats. Això eventualment ens podria fer considerar que Frederic només era un monarca més d'aquesta categoria, i que només aplicava polítiques il·lustrades si li convenia. Però s'ha de tenir en compte un altre factor: en la majoria de les seves reformes, Frederic era un pioner. Frederic, sempre s'ha considerat l'iniciador del despotisme il·lustrat, i molts dels seus monarques coetanis l'admiraven, i imitaven les seves polítiques. Per exemple, Josep II d'Àustria, tot i ser fill de Maria Theresia i guardar rancors per la pèrdua de Silèsia, idolatrava tant a Frederic, que en una ocasió li va demanar per trobar-se i conèixer's.⁸⁶ Per tant, en molts casos, les reformes de Frederic eren originals seves, i els altres monarques van limitar-se a imitar-lo.

Per acabar, cal recordar també, com ell mateix justificava totes les seves contradiccions. Frederic va dir repetides vegades, que ser un rei il·lustrat no era tant fàcil, ja que les conjuntures del moment, sovint l'impedien les seves iniciatives i l'obligaven a prendre decisions a contravoluntat. En el pròleg de *"L'Histoire de mon temps"* demanava als seus contemporanis i a la posteritat, que sabessin distingir entre els seus dos papers: el rei, que seguia en certa manera la política de poder de Maquiavel, i el filòsof, que defensava els ideals il·lustrats:

*"Espero que la posteritat sàpiga distingir en mi el filòsof del rei, i l'home d'honor del polític. Haig d'admetre, per a qui és arrastrat per les maquinàries de la gran política europea, és molt difícil conservar el seu caràcter pur i honest".*⁸⁷

4.-Conclusions:

Tal com ja he plantejat en diversos apartats del meu treball, Frederic va ser tot un personatge, molt peculiar, bastant canviant, i difícil de jutjar. Tradicionalment, la Història el relaciona amb una sèrie de monarques del segle XVIII, que, per tal d'impulsar el progrés del seu Estat, van adaptar les seves polítiques als nous corrents de la Il·lustració. La Història anomena aquesta tendència "Despotisme Il·lustrat". L'objectiu que em vaig plantejar per a fer aquest treball, era esbrinar, fins a quin punt aquest concepte defineix el regnat de Frederic adequadament. Per aquest motiu, l'hipòtesi del meu treball era:

"Es pot classificar Frederic el Gran veritablement com un dèspota il·lustrat, o es mereix ser anomenat diferentment?" Pels meus previs coneixements en la matèria, la meua suposició era, que Frederic sí que va ser un dèspota il·lustrat, ja que sempre se l'ha qualificat així.

Després d'haver fet tot aquest treball de recerca, d'haver investigat sobre Frederic, i haver exposat i comparat la ideologia, la personalitat i la pràctica com a regnant de Frederic, la meua resposta a aquesta qüestió, és "Sí".

Sí, es pot classificar Frederic II com a "dèspota il·lustrat", tal i com suposava des d'un inici. Ara bé, només se'l pot anomenar "dèspota il·lustrat", sempre i quan, es tingui en compte que aquest terme s'utilitza exclusivament per a designar, en el llenguatge historiogràfic, una determinada tipologia de monarca que es presenta en el segle XVIII: en

⁸⁶ Veure la imatge 10 l'apartat 5.5 *Imatges, mapes i gràfics complementaris* de l'Annex.

⁸⁷ Pečar, Andreas. *"Friedrich der Große, Kritiker oder Schüller Machiavellis?"* (Frederic el Gran, crític o deixeble de Maquiavel?) [Article publicat dintre de] Reinhardt, Volker; Saracino, Stefano; Voigt, Rüdiger (editors). *"Staatsverständnisse, Bd. 74, Der Machtstaat"* (Conceptes d'Estat, vol. 74, L'Estat del Poder).

particular, un monarca que aplica uns certs ideals o valors de la Il·lustració al seu regnat (pels motius que siguin), però que alhora, ja sigui perquè no vol o no pot (ja que està limitat en algun sentit, o suposaria desestabilitzar l'Estat), no aplica totes les idees il·lustrades, i per tant segueix sent, almenys parcialment, absolutista.

En aquest sentit, és correcte anomenar-lo dèspota il·lustrat, ja que Frederic no va ser ni un rei plenament absolut, ni tampoc plenament il·lustrat. Però potser la paraula “dèspota” no és la més adient en el cas de Frederic, ja que la paraula és massa despectiva tenint en compte tot el seu llegat. També, com em va comentar el Dr. Lluís Roura de l'UAB, “despotisme” i “Il·lustració” són conceptes en teoria incompatibles, ja que per als il·lustrats, el despotisme era el pitjor govern possible.

Els motius que m'han conduït a aquesta conclusió són el resultat dels diferents apartats del meu Marc Pràctic:

- Com s'ha vist en l'apartat 3.4. *Comparació entre els principis bàsics de la Il·lustració i la pràctica en el regnat de Frederic II*, Frederic va complir moltes de les propostes de la Il·lustració, sempre i quan ell estigués disposat a fer-ho i tingués els mitjans i l'oportunitat. Es pot resumir així:

Principi il·lustrat:	L'aplica al seu regnat?	Comentaris:
Racionalitat (hegemonia de la raó sobre la religió)	Sí.	Sembla que Frederic era agnòstic. I tampoc es fiava del clero.
Tolerància	Sí.	Excepte amb els jueus.
Llibertats bàsiques	Sí.	Mentres no atempti contra la monarquia, tothom és lliure.
Humanitat	Sí.	Però millorable, sobretot podria haver arriscat menys les vides dels seus soldats en guerra.
Foment de l'Educació	Sí.	Però el sistema educatiu bàsic prussià era molt deficitari, en contrast amb les universitats i acadèmies d'alta qualitat a la capital.
Divisió de Poders	No.	Frederic creia que per a major agilitat de decisions, una sola persona havia de tenir el poder, i només delegar certes tasques, supervisant-les després.
Igualtat	No del tot.	En la teoria tots els ciutadans (masculins) eren iguals, almenys en deures i jurídicament. A la pràctica, el Feudalisme i la Societat Estamental persistien.
Pacifisme	No.	Frederic va participar en diverses guerres, però el seu Estat tampoc estava tan consolidat com els d'altres països i s'havia de defensar sovint.
Economia Lliurecanvista	No.	Però fomenta la indústria i el comerç d'altres formes. Presenta inicis de lliurecanvisme (sobretot per abaixar els preus dels cereals)

Burocràcia més eficient	Sí.	Però li venia tot preparat pel pare i besavi.
--------------------------------	-----	---

-S'ha de considerar que el llegat que Frederic va deixar al seu Estat va ser molt positiu. Havia fet moltes reformes, molt modernes, que el seu país necessitava desesperadament, creant els fonaments per la Prússia que al segle següent unificaria tota Alemanya. Va ser ell qui va consolidar Prússia com una potència cultural, econòmica i militar. A més tenia un gran sentit del deure envers el seu poble i el seu Estat, i volia que aquest progressés al màxim.

- Comparat amb altres monarques del moment, Frederic era bastant exemplar. En alguns aspectes la seva política era semblant a la d'ells, però en altres àmbits, Frederic era molt modern i innovador, fins a tal punt que ell va marcar un model a seguir, i fins i tot podria ser considerat l'iniciador del Despotisme Il·lustrat. Així doncs, és comprensible en certa manera, que, sent dels primers, fracassés en ser un monarca plenament il·lustrat.

-També cal recordar que moltes de les reformes, mesures o polítiques il·lustrades que tenia planejades no les va poder realitzar per les circumstàncies del moment: en ocasions el seu pressupost estava massa limitat, en altres moments estava ocupat amb les seves guerres o la reconstrucció del seu país, i en altres ocasions hi havia amplis sectors socials influents que s'hi oposaven.

-En quant al seu militarisme, tant criticat (sobretot en la posterioritat), és cert que va conrear una política de poder com la que era típica en l'Absolutisme. Va participar en diverses guerres, i va ser l'iniciador d'aquestes. S'ha d'admetre que al conquerir Silèsia, no va actuar gens il·lustradament, però cal tenir en compte que Prússia estava molt encaixonada entre les potències veïnes, les seves províncies estaven disperses, i les seves fronteres eren inestables.

-Frederic demostra el seu interès pel món il·lustrat quan escriu l'*Antimaquiavel* (1740). Hi fa seus una sèrie d'ideals il·lustrats, i critica a Maquiavel, a qui considera inhumà. Alhora, l'*Antimaquiavel* tenia la funció de mostrar el seu nivell cultural (abunden els exemples rebuscats, que només serveixen per demostrar que és una persona culta) i entrar en el món il·lustrat. Frederic era conscient de les expectatives que generaria entre els intel·lectuals, però no va adonar-se'n del compromís en el que s'havia posat, fins que va morir el seu pare i va esdevenir rei. Com exposo en l'apartat 3.3. *Comparació entre els ideals de l'Antimaquiavel i el posterior regnat de Frederic*, la principal contradicció aparent entre el llibre i el seu regnat, està en que Frederic va utilitzar sovint la política de poder i els ideals de Maquiavel, en la invasió de Silèsia, i en alguns dels seus altres escrits.

-En el fons l'*Antimaquiavel* s'ha d'entendre com una exposició d'ideals d'un jove príncep idealista i amb molt poca experiència política. Probablement, en aquell moment Frederic no tenia encara clar quins eren els límits del poder d'un rei de Prússia. El seu cas és molt comprensible: més d'una persona, durant la seva joventut haurà defensat fermament grans ideals "revolucionaris", i després, amb la maduresa, s'haurà penedit d'haver sigut tant idealista i il·lús.

-No cal oblidar que, com defensen els historiadors Jürgen Luh o Andreas Pečar, totes les obres de Frederic tenien com a objectiu autorepresentar-se com a il·lustrat, o manipular la seva imatge. Segons ells, no importa tant el contingut de les diferents obres, que podria

semblar contradictori, sinó la intenció que hi ha al darrera de cada obra: sempre és destacar. Per a ells no hi ha contradicció, l'objectiu sempre és el mateix.

-En aquest sentit també s'han d'interpretar els resultats de l'apartat 3.1. *Intent d'apropar-nos a la personalitat de Frederic II*. El comportament de Frederic només es pot explicar si s'entén la seva personalitat i forma de pensar. Frederic era tossut, sarcàstic, rancuniós, vanitós, culte, desconfiat, individualista, intel·lectual, perspicaç, egocèntric... Però tots aquests trets giraven al voltant d'un sol objectiu vital: la voluntat de destacar, assolir fama, ser diferent dels altres monarques (tant prussians com estrangers). Com que ell era una persona culta, i tenia interessos en el món intel·lectual i artístic, autorepresentar-se com a monarca il·lustrat era la millor manera per assolir aquest objectiu. Tot i que mai podrem saber amb seguretat les vertaderes intencions de Frederic, sembla ser que volia ser il·lustrat, o almenys aparentar-ho en tot el que li fos possible.

-En criteris de la psicologia moderna, sembla molt clar que tota la seva personalitat estava marcada per l'ambient familiar de la infantesa, i les influències dels seus pares i la seva germana Guillermina. Tenint en compte les experiències desagradables i/o traumàtiques que Frederic va viure, la seva posterior forma de ser i actuar sembla una conseqüència molt natural. El seu cas psicològic, es podria repetir perfectament en una persona qualsevol.

Per tant, i per concloure aquest treball, utilitzar el terme “dèspota il·lustrat” en Frederic és correcte, ja que Frederic va ser un monarca que ballava constantment entre la Il·lustració i l'Absolutisme. No sempre va defensar els mateixos ideals, i no sempre va conrear polítiques il·lustrades, però molts cops, ni tenint la voluntat, no li va ser possible. Tampoc ens hem de passar d'exigents amb ell, no podem demanar-li que sigui el monarca il·lustrat perfecte.

D'altra banda, tenint en compte la seva personalitat, motius i el seu llegat, la paraula “dèspota” no sembla la més adient. Potser s'hauria de buscar una altra alternativa, ja que Frederic no acaba d'encaixar en cap estereotip de governant. Afegeixo, que (al menys en el meu cas) com més s'investiga sobre ell, més es simpatitza amb ell, i un li acaba perdonant molts defectes, mostrant comprensió.

Al cap i a la fi, és difícil trobar un altre com ell, un “*roi philosophe*”.